

Hoge Raad der Nederlanden
Korte Voorhout 8
2511 EK Den Haag
Per koerier

Prinsengracht 708
1017 LA Amsterdam
tel +31(0)20 – 622 30 77
fax +31(0)20 – 420 60 31

Tevens per e-mail: d.aben@hogeraad.nl

Amsterdam, 12 juni 2017

Inzake : Aanvraag tot herziening d.d. 18 april 2011 van H. Baybasin
VIJFDE AANVULLING
Nadere toelichting op grond van artikel 466 lid 2 Sv tevens inhoudende
twee nieuwe nova: **novum 94A en novum 94B**
Uw ref. : **Zaaknummer Hoge Raad: S 11/02065 H**
Onze ref. : 40341 PL/pl

Edelhoogachtbaar College,

Het afgelopen jaar is door de AG nader technisch onderzoek verricht, waarvan mij vanaf januari 2017 separate verslagen zijn toegestuurd. Aangehecht vindt u ter verificatie een overzicht van de door mij ontvangen verslagen.¹ In mijn brief van 3 maart jl. heb ik over de onderzoeksresultaten enkele voorvragen gesteld. Op 28 maart jl. beantwoordde de AG deze vragen. In aanvulling daarop ontving ik op 4 april jl. nog enkele bestanden van gesprekken waaraan hij in zijn verslagen refereert. Over deze gesprekken, welke deel uitmaken van het verzamelde bewijsmateriaal in de zaak, heb ik nooit eerder mogen beschikken.

Ik heb de onderzoeksverslagen en de bestanden waaraan de AG refereert, bestudeerd en heb daarop het volgende commentaar, in aansluiting op al hetgeen eerder in herziening door mij naar voren is gebracht.

---

¹ **appendix 1:** overzicht van de mij door mr. Aben toegezonden onderzoeksverslagen

I. De analoge tapkamer te Arnhem: het nader verhoor van tapkamerbeheerder Dieker²

In de Tweede Aanvulling op het herzieningsverzoek is aangevoerd dat de analoge tapkamer te Arnhem zoals deze in de zaak Baybasin is gebruikt tot 13 november 1997 te 17.00 uur, geen afdoende bescherming bood tegen manipulatie.³ Mijn conclusie was dat iedere objectieve waarborg ontbrak dat het uit deze tapkamer afkomstige bewijsmateriaal authentiek afgeluisterd materiaal betrof. Zelfs de deskundige Van den Heuvel liet weten: *“Bij de analoge tapkamers is de borging tegen ‘manipulatie en misleiding’ niet van technische maar van organisatorische aard. Het risico op ‘manipulatie en misleiding’ is aanwezig.”*⁴ En: *“De analoge tapkamers bevatten een theoretische kwetsbaarheid omdat met onbeveiligde banden werd gewerkt.”*⁵

Over de dagelijkse praktijk in de analoge tapkamers is een boekje opengedaan door Henk Laarman, die rondom 1993 coördinator was van de analoge tapkamer te Apeldoorn. Hij liet weten: *“Elke onderzoeker was zelf verantwoordelijk voor de banden. Die werden bewaard door het team zelf in afwachting van de beslissing van de OvJ. Ook was het mogelijk dat er kopieën werden gemaakt met een aangesloten cassette recorder. Dit kwam regelmatig voor. (---) Iedereen die toegang had tot de tapkamer kon bij de banden. Vaak waren er meerdere onderzoeksteams in de tapkamer aanwezig en liepen er diverse tolken vrij in en uit. (---) men ging uit van vertrouwen.”*⁶

Elke objectieve garantie voor de authenticiteit van het verkregen tapmateriaal ontbreekt. Ik noemde het opvallend dat onder deze omstandigheden evenmin gebruik werd gemaakt van het door de leverancier van de analoge tapkamer (de UHER 6000) geleverde FSK-signaal. Met dit signaal kon namelijk te allen tijde de authenticiteit van de moederband worden geverifieerd. Het FSK-signaal liep mee met de originele opname. Wordt er iets weggehaald van of toegevoegd aan de originele opname, dan was dit te zien aan een onderbroken FSK-signaal. Zonder dit signaal konden de banden opnieuw en opnieuw worden gekopieerd, zonder dat daarvan enig spoor terug te vinden is.⁷

Het proces-verbaal van verhoor van 16 september 2016 van de toenmalige beheerder van de analoge tapkamer te Arnhem, I.A.M. Dieker, dat mij werd toegestuurd, bevestigt nu dat indertijd inderdaad geen gebruik werd gemaakt van het FSK-signaal. Maar, zo liet Dieker weten, dat gemis werd goedge maakt door het per gesprek in de schriftelijke uitwerking noteren van de tellerstand van de UHER zelf. Noch de AG mr. Aben, noch ikzelf zijn in

---

² proces-verbaal van verhoor d.d. 16 september 2016 van I.A.M. Dieker, mij toegestuurd op 16 februari 2017 (zie hiervoor appendix 1 sub 16)

³ Tweede Aanvulling in herziening, 1 februari 2016, de pp.38-42 de nova 23-25

⁴ MEPIO rapport hfst 12, p. 23

⁵ MEPIO hoofd rapport, p.45

⁶ bijlage 87 bij Tweede Aanvulling: e-mail d.d. 27 augustus 2015 van H. Laarman op vragen van mr. Van der Plas, de antwoorden op de vragen 2, 4, 5, 6 en 8 en 9

⁷ Van de Ven, rapport d.d. 8 oktober 2015, p. 14 en p. 29, en bijlage 87a bij Tweede Aanvulling: e-mail d.d. 31 januari 2016 te 14.34 uur van Van de Ven

het dossier echter processen-verbaal tegengekomen die melding maken van dergelijke tellerstanden.⁸ Deze ontbreken.

De zogenaamde printerlijsten waarmee de getapte gesprekken werden ‘gecontroleerd’ op datum, tijd, beller, duur van gesprek en tegenummer, werden na gebruik weggegooid, aldus Dieker. Dit laatste strookt met de bevinding van de AG dat de printerlijsten uit de zaak Baybasin ook na intensief zoeken nergens meer te vinden waren. Deze ontbreken dus vanaf vlak na het afluisteren. Het gemis van het FSK-signaal is dus *niet* goedge maakt.

Dieker liet ook weten dat (alleen) medewerkers van de CID’s en van de teams toegang tot de analoge tapkamer hadden. Maar, zoals we weer van Laarman en andere toen betrokkenen weten, hieronder vielen ook de taptolken, zoals Tayyar Cetinkaya. Tegen de rechter-commissaris zei Laarman hierover: *“Ik ben zelf coördinator geweest van een tapkamer. Het vrij inlopen door tolken, niet alleen Cetinkaya, vonden wij vreemd. (---) Ik spreek nu over de tapkamer Arnhem en Apeldoorn. Alle tolken liepen in en uit, ook meneer Cetinkaya.”*⁹

Het verhoor van Dieker bevestigt, met andere woorden, hetgeen al uit de verklaringen van de getuige Laarman én het onderzoek van de deskundigen volgde. Noch de techniek, noch de organisatie van de tot 13 november 1997 in de zaak gebruikte analoge tapkamer bood afdoende waarborg tegen manipulatief ingrijpen van aanwezige rechercheurs en tolken. Dit door de AG gelaste deelonderzoek bevestigt dan ook mijn in de Tweede Aanvulling op dit punt beschreven bevindingen. We missen iedere objectieve waarborg dat het materiaal afkomstig van de analoge tapkamer Arnhem authentiek is en dat het de originele van Baybasins telefoon afgeluisterde gesprekken betreft met juiste tijd- en datumvermelding.

We kunnen dus vaststellen dat de analoge tapkamer welke is gebruikt in de Baybasin-zaak, geen technische of organisatorische bescherming bood tegen manipulatie van binnenuit door onbevoegd handelende bevoegden.

Justitiële Tapinterface Specificatie 1997/2000

Al in een ver verleden, d.w.z. op 7 februari 2012 tijdens mijn mondelinge toelichting op het herzieningsverzoek, wees ik er op dat de Nederlandse tapkamers als leveranciers van bewijsmateriaal volgens de overheid zelf tot in ieder geval 2003 niet voldeden aan de op grond van de wet daaraan te stellen eisen van veiligheid en betrouwbaarheid.¹⁰ Dat gold niet alleen voor de in 2003 reeds in het gehele land geïntroduceerde digitale tapkamers, maar zoals nu is gebleken in nog veel sterkere mate voor de daarvoor gebruikte analoge tapkamers.

De eerste Justitiële Tapinterface Specificatie dateert van juli 1997, d.w.z. van vóór de start van het officiële gerechtelijk vooronderzoek in de zaak Baybasin. In deze specificatie

⁸ correspondentie van 3 maart 2017 (brief mr. Van der Plas) en 28 maart 2017 (brief mr. Aben)

⁹ proces-verbaal verhoor Hendrik Laarman in herzieningsonderzoek, 24 januari 2013, sub 11

¹⁰ Mondelinge Toelichting d.d. 7 februari 2012, p. 2-6, en de nadere uitwerking daarvan in mijn brief d.d. 5 maart 2012 aan de Hoge Raad

werden reeds verificatie- en authenticatieprocedures voor de Nederlandse tapkamers voorgeschreven.¹¹ Maar het moest tot na het onderzoek van PricewaterhouseCoopers in 2003 duren voordat deze procedures daadwerkelijk werden geïmplementeerd. De deskundige Hans van de Ven beschrijft deze periode van wildgroei treffend in zijn rapport van 8 oktober 2015. Ik citeer: *“Regelgeving om dit op een betrouwbare en veilige manier te doen was nog niet voorhanden, omdat de verschuiving van het gebruik van interceptie voor intelligence naar het gebruik ervan als wettig bewijsmiddel nog gaande was en onvoldoende uitontwikkeld.”*¹² Van een waterdicht en controleerbaar systeem van authenticatie en verificatie was tot 2003 geen sprake.

Het Ministerie van Binnenlandse Zaken deed op 8 december 2003 het bekende persbericht uitgaan over de dan al landelijk geïntroduceerde digitale tapkamers. Onderzoek van PricewaterhouseCoopers had uitgewezen dat: *“--onbevoegden met toegang tot de lokale computers inzage [konden] krijgen in de getapte informatie of log-informatie, deze [konden] wijzigen of vernietigen of autorisaties [konden] wijzigen”*.

Er was daarom volgens de minister tot 2003 geen garantie voor de integriteit en authenticiteit van getapte informatie in de rechtszaal. Er moesten per direct nadere eisen worden uitgewerkt, zo benadrukte de minister, zodat *“de integriteit en authenticiteit van getapte informatie [konden worden] gewaarborgd en controleerbaar gemaakt bij binnenkomst, archivering en bij het overzetten naar een ander medium voor gebruik in de rechtszaal.”*¹³

Deze constatering en zorg van de minister over de dan al overal in gebruik zijnde digitale tapkamers moet in nog sterkere mate van toepassing worden geacht op de aan deze digitale tapkamer voorafgaande praktijk van de analoge tapkamer, zoals deze door de deskundigen

¹¹ bijlage I bij Mondelinge Toelichting d.d. 7 februari 2012: Justitiële Tapinterface Specificatie, Generieke Specificatie, van 2 juli 1997, aangevuld met een Specificatie GSM van 15 februari 2000, de hoofdstukken 2.6, 4.3, 4.4 en 6

¹² rapport van Hans van de Ven, 8 oktober 2015, reactie op MEPIO rapport, p.11. Hij schrijft hier: *“De feitelijke implementatie van het JTS-protocol van juli 1997 vond plaats in 1998 en 1999. Het uitgangspunt van dit protocol was gebaseerd op de zogenaamde 6 regels van Meeke (hiermee wordt bedoeld Meeke Bootsma, toenmalig beleidsmedewerker van het Ministerie van Justitie, afdeling Interceptie) welke ook zijn bijgevoegd (bijlage). Terecht schrijft Koen Jaspers in zijn commentaar op p. 24 van hoofdstuk 10 dat “JTS een Nederlandse ontwikkeling was voor dat er Europese internationale standaarden op dit vlak beschikbaar waren”. JTS was bedoeld om vóór de implementatie van de internationale ETSI-standaarden in Nederland toch GSM's te kunnen tappen. Door invoering van het JTS-protocol was het mogelijk om behalve analoge ook digitale communicatie te kunnen intercepteren en vast te leggen. Regelgeving om dit op een betrouwbare en veilige manier te doen was nog niet voorhanden, omdat de verschuiving van het gebruik van interceptie voor intelligence naar het gebruik ervan als wettig bewijsmiddel nog gaande was en onvoldoende uitontwikkeld. De invoering van JTS was niet meer dan een eerste aanzet om het eenduidig te kunnen documenteren. Bij de implementatie van de ETSI-standaarden is dit proces pas op een hoger niveau gebracht.”* (onderstreping van AvdP) En op p. 12: *“Ik ben het met Van den Heuvel eens dat bij de digitale tapkamer in de beginfase, eind jaren '90, de sleutelauthenticatie, zoals deze in de toen geldende JTS-protocolen was benoemd, uitgeschakeld stond. Dat deze oplossing onvolmaakt was, ben ik ook met Van den Heuvel eens.”*

¹³ bijlage 42A bij herzieningsverzoek: Persbericht Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkszaken van 8 december 2003, pp. 1 en 2

en getuigen in onderhavig onderzoek zijn beschreven. Iedere objectieve, technische of organisatorische, waarborg ontbrak dat aldaar verzameld en geregistreerd bewijsmateriaal ook daadwerkelijk de authenticiteit, gepretendeerde afgeluisterde telefoongesprekken betrof.

Dertien zoekgeraakte analoge banden

Hoe gemakkelijk ‘originele’ uit de analoge tapkamer afkomstige banden konden worden vervangen of doodeenvoudig zoekraken zonder dat er een haan naar kraaide, blijkt pijnlijk uit het recentelijk, d.w.z. nog ná het TCEAS-onderzoek, zomaar verdwijnen van 13 van de 18 in de zaak in overleg met hof en procureur-generaal veiliggestelde banden.

Op 11 januari jl. ontving ik van mr. Aben een verslag van het ULI met daarin een beschrijving van het omzetten van het audiomateriaal uit het Baybasin-onderzoek in WAV-bestanden. Daarin staat beschreven dat op 25 februari 2013 bij justitie in Arnhem, waar het geluidsmateriaal in de zaak in 2002 in opdracht van het hof Den Bosch was veiliggesteld, tien ‘optical disks’ en vijf (analoge) bandrecordertapes in beslag zijn genomen.¹⁴ Ik heb de AG gewezen op de discrepantie tussen de door de TCEAS nog op 20 januari 2009 in de kluis van het parket te Arnhem aangetroffen 18 analoge banden in de zaak en de in 2013 daarvan nog slechts resterende vijf à zes banden.¹⁵

Uit het nadere onderzoek van de AG, waarvan ik de resultaten op 7 april 2017 ontving, blijkt dat de uiteindelijk 13 missende banden op onverklaarbare wijze zijn verdwenen.¹⁶ De AG schrijft tot tweemaal toe navraag te hebben gedaan bij de verantwoordelijke officier van justitie, mr. van Raaij, die omstreeks maart-juli 2002 van de behandelend AG de opdracht had gekregen de tapes en disks in de zaak Baybasin veilig te stellen¹⁷. Van Raaij heeft laten weten “*dat hij de doos met tapes in 2009 ter beschikking heeft gesteld aan mr. Buruma, en dat hij in 2013 diezelfde doos met tapes ter beschikking heeft gesteld aan mr. Van der Bijl, landelijk forensisch officier van justitie.*” Hij had de inhoud van de doos tussentijds niet gecontroleerd. Evenmin had hij “*een verklaring voor het verschil in aantallen tapes in de doos die hij in 2009 aan de tCEAS had overgedragen en de doos die hij in 2013 heeft overgedragen aan mr. Van der Bijl en de Landelijke Eenheid van de Nationale Politie.*”¹⁸ Niemand heeft een verklaring voor de tussentijdse verdwijning kunnen geven.

¹⁴ verslag d.d. 1 februari 2016 van Daan van Dreunen van de omzetting van analoog en digitaal geluidsmateriaal naar WAV-bestanden (zie hiervoor appendix 1 sub 2)

¹⁵ zie mijn brief van 3 maart 2017 sub 1 met als bijlage het verslag van de TCEAS-bijeenkomst van 20 januari 2009, de pp. 1 en 4

¹⁶ verslag mr. Aben van nader onderzoek naar verdwenen magnetische tapes (zie hiervoor appendix 1 sub 22)

¹⁷ verslag van de TCEAS-bijeenkomst van 20 januari 2009

¹⁸ onderzoeksverslag d.d. 7 april 2017 van mr. Aben, p. 4

Uit een door de AG gegeven overzicht blijkt dat er uiteindelijk nog zes banden beschikbaar zijn van het in 2009 door de TCEAS geregistreerde materiaal, waarvan vier direct kunnen worden gekoppeld aan het Baybasin-onderzoek. Het gaat om de volgende 4 banden met aan de taplijnen X2 en X3 toegeschreven gesprekken.

Tape-spoor	Aanvang	Einde	Tap-lijn	versnelling
3285-1	05.11.1997 om 14:53	10.11.1997 om 00:08	X-2	5,6 %
3285-2	10.11.1997 om 00:08	13.11.1997 om 12:18	X-2	5,3 %
3281-1	21.10.1997 om 12:30	01.11.1997 (15:59/storing)	X-3	10.7-11.39 %
3281-1A / 502	31.10.1997 om 11:00	01.11.1997 om 23:45	X-3	9,6 %
3281-2	02.11.1997 om 00:00	12.11.1997 om 15:24	X-3	11,5 %
3290-2	12.11.1997 om 16:46	13.11.1997 om 15:14	X-3	8,86 %
3290-1				

De nog aanwezige banden 3285, 3281, 3290 en 502 betreffen direct het Baybasin-onderzoek zoals in het dossier beschreven. Het gaat om de banden die de eerste essentiële gesprekken bevatten voor de bewijsconstructie van de Öge-zaak en de Kentucky-zaak (o.a. de gesprekken A-1-26, A-1-27 en A-1-1 tot A-1-14 en de gesprekken A-3-1 t/m A-3-22).

Op de overige nog aanwezige twee banden is de stem van Baybasin niet te horen, zo is de bevinding van de AG. Het betreft een band genummerd '664 referentie' en een band genummerd '1501'. Onbekend is of deze banden wel of niet bij het Baybasin-onderzoek horen. De gesprekken vertonen volgens de AG geen link met Turkije, maar met Spanje. Het gaat vooral over personen met de namen Hako en Richard. Zijn daaruit getrokken conclusie dat het daarom banden betreft die niet met het Baybasin-onderzoek van doen hebben, vind ik echter te makkelijk. Ik maak u erop opmerkzaam dat precies vóór het eerste in de Kentucky-zaak voor het bewijs gebruikte gesprek, er ook in de Baybasin-gesprekken wordt gesproken over ene Hako (lijn X3, gesprek van 25-10-1997 te 21.02). De Kentucky-zaak vangt bovendien aan met calamiteiten in Spanje. Daar komt nog bij dat één van de centrale rechercheurs in het Baybasin-onderzoek, Jeroense, liet weten: *"Er zijn wel zaken geweest waarbij wij een rechtstreekse lijn hadden waarbij dagelijks gegevens werden doorgegeven. (---) Ik weet dat we in enig onderzoek audio overzonden naar Nederland, maar het kan ook het 'field office' in Spanje zijn geweest, jaren later. Ik bedoel dan dat live via een beveiligde lijn de geluidsbestanden naar ons toe werden gestuurd. (---) Ik weet niet meer in welk onderzoek dit was. Er kwamen WAV-bestanden. Het kwam via een beveiligde modem. (---) Je krijgt het binnen op de centrale computer en schuift het intern door naar waar het wordt opgeslagen."*¹⁹ En: *"In de periode van Sitochi werkten we samen met Spanje, niet met Turkije, dus voor Sitochi zijn we niet naar Turkije geweest, voor zover ik weet (---) Bij het voorlezen houdt u mij voor dat IJzerman heeft verklaard dat het Baybasin-onderzoek een spin of was van Sitochi. Dit staat mij niet bij."*²⁰

¹⁹ proces-verbaal verhoor A.C. Jeroense in herzieningsonderzoek, 28 februari en 4 april 2014, sub 117

²⁰ proces-verbaal verhoor A.C. Jeroense in herzieningsonderzoek, 28 februari en 4 april 2014, sub 71. Later herinnert Jeroense zich overigens wel dat de zaak *Sitochi* met Turkije te maken had.

Hoe dan ook plaatst het feit dat banden kennelijk zo gemakkelijk weg kunnen raken, extra vraagtekens bij de geclaimde authenticiteit van de resterende banden. Er is geen enkele garantie dat banden even ‘weg’ zijn geweest en weer teruggeplaatst.

Het valt de AG bovendien op dat de gesprekken op band 664 (binnen een tijdsbestek van anderhalf uur) onderling tot wel 5,4 % in opneemsnelheid variëren. De vraag rijst of dit aan de originele banden ligt of dat dit een gevolg is van de gedateerdheid van de apparatuur waarmee het ULI de banden in 2014 van analoog naar digitaal heeft omgezet.²¹ Het laatste lijkt onwaarschijnlijk: wanneer de apparatuur van het ULI door gedateerdheid trager loopt, zullen de kopieën van de banden sneller lopen dan de originelen, maar er is geen reden te denken dat ze onderling 5,4% in snelheid zullen gaan verschillen. De AG stelt deze vraag niet in dit rapport.²² De meest plausibele verklaring lijkt dat ze een verschillende herkomst hebben. Dit plaatst weer nieuwe ernstige twijfel bij hun authenticiteit.

Het zijn bovendien banden die voorafgaand aan de gesprekken geen JTS-burst vertonen. Dat laatste bevreemdt extra omdat het dan moederbanden moet betreffen van vóór de implementatie van het JTS-protocol neergelegd in de Justitiële Tapinterface Specificatie van 2 juli 1997, en daarmee van vóór de opening van het gerechtelijk vooronderzoek in de Baybasin-zaak en de officiële aanvang van het tappen. Of het moet gaan om banden met daarop zomaar losse gesprekken gekopieerd, hetgeen een weinig geruststellende gedachte is in het licht van de betrouwbaarheid en authenticiteit van tapbewijs uit de analoge tapkamer. In beide gevallen is er weer ernstige reden te twijfelen aan de authenticiteit van de gesprekken.

Voorts blijken thans de volgende door de TCEAS in 2009 wel geregistreerde banden zoek:

3275	23.09.1997 om 15:40	16.10.1997 om 15:00	X-1	
3277-1	01.10.1997 om 14:17	02.10.1997 om 23:02	X-2	
3277-2	02.10.1997 om 23:02	03.10.1997 (09:53/storing)	X-2	
3278-1	03.10.1997 om 09:53	13.10.1997 om 09:29	X-2	
3278-2A	13.10.1997 om 09:29	14.10.1997 om 09:29	X-2	
3278-2	14.10.1997 om 09:29	05.11.1997 om 14:53	X-2	
589 losse spoel				
589 in doosje				
776				

²¹ zie onderzoeksverslag d.d. 12 januari 2017 van mr. Aben naar de aanzienlijke versnellingen van het analoge geluidsmateriaal (appendix 1 sub 3)

²² Ik doel hier op de andere uitkomsten van onderzoek door de AG naar de geconstateerde versnellingen van de analoge opnamen zoals aan de deskundigen gepresenteerd (zie hiervoor appendix 1 sub 1 en 3, waarop ik nog terugkom).

1206				
1277				
1321				
1401				
Kentucky Band 1A				

Overzicht van mr. Aben uit onderzoeksverslag d.d. 7 april 2017, p.3

De banden 3275, 3277-1 en 3277-2, 3278-1 en 3278-2 en 2A alsmede een Kentucky-band 1A maken, gezien het procesdossier en de benaming, zonder twijfel wel deel uit van het oorspronkelijke Baybasin-onderzoek. Omdat het (op de Kentucky-band na) banden betreft waarop volgens het dossier geen gesprekken zijn gevonden die met strafbare feiten in verband kunnen worden gebracht, zouden deze banden interessant referentiemateriaal zijn geweest voor het onderzoek naar de vele op de wel aanwezige banden aangetroffen artefacten. De TCEAS mocht ze niet kopiëren om '*privacy-redenen*'²³. Voor het onderzoek van de AG konden ze niet meer worden gedigitaliseerd omdat ze zomaar verdwenen waren.

Van de banden 589 (losse spoel), 589 (in doosje), 776, 1206, 1277, 1321 en 1401 kan niet meer worden vastgesteld of zij deel uitmaakten van het Baybasin-onderzoek of niet, omdat zij tussen januari 2009 en februari 2013 spoorloos zijn verdwenen uit de doos met het in de zaak veiliggestelde geluidsmateriaal.

Enkele vragen

De bevindingen van de AG op dit punt leiden tot de volgende vragen:

1. Hoe kan geluidsmateriaal dat in opdracht van het gerechtshof veilig was gesteld voor later nader onderzoek, zomaar verdwijnen uit de kluis van het Parket te Arnhem na het TCEAS-onderzoek, en wel voordat het technische onderzoek door de advocaat-generaal bij de Hoge Raad een aanvang nam?
2. Waarom verdwenen nu juist de banden 3275, 3277-1 en 3277-2, 3278-1 en 3278-2 en 2A, waarop volgens het dossier geen gesprekken zijn gevonden die met strafbare feiten in verband kunnen worden gebracht? Met name deze banden waren interessant referentiemateriaal geweest voor het onderzoek naar de op de latere banden met belastende gesprekken aangetroffen artefacten. Deze laatste banden immers zouden volgens een betrokken hoge Nederlandse politiefunctionaris, vanuit

²³ Aldus Buruma volgens het verslag van de TCEAS-bijeenkomst van 20 januari 2009. Deze redengeving mag op zich al een gotspe worden genoemd. Aan Baybasin worden gedurende 17 jaar de originele telefoonopnamen onthouden op grond waarvan hij publiekelijk tot levenslang wordt veroordeeld. De redengeving? De bescherming van zijn eigen privacy.

Turkije naar Nederland zijn meegenomen²⁴ na aldaar, d.w.z. in Turkije, volgens diverse betrokken overheidsfunctionarissen te zijn bewerkt²⁵.

3. Wat stond er op de verdwenen banden? Naast de banden 3275, 3277-1 en 3277-2, 3278-1 en 3278-2 en 2A, die gezien de tapverbalen onderdeel uitmaakten van het onderzoek, gaat het hier om nog 8 andere banden. Eén daarvan heet Kentucky Band 1A. Dat is vreemd, omdat het dossier laat zien dat de Kentucky-gesprekken eerst gaan lopen vanaf 25 oktober 1997 op tap X3 (op de nog wel aanwezige band 3281-1). Bevatte de verdwenen Kentucky-band 1A gesprekken die van vóór die datum dateerden? Of ging het om gesprekken over de Kentucky-zaak uit dezelfde periode als vermeld in het dossier en betrof dit wel of niet andere gesprekken dan die gebruikt voor het bewijs?

En wat stond er op de zeven andere banden? De man die zowel bij de politie in dienst was als ook fungeerde als centrale taptolk in de zaak als ook als *go-between* in relatie tot de Turkse autoriteiten opereerde: Tayyar Cetinkaya, heeft ons uitgelegd dat Baybasin al ver vóór de start van het officiële gerechtelijk onderzoek werd afgeluisterd door het team. Ik herinner nog eens aan hetgeen Cetinkaya in 2014 verklaarde: *“Ik weet nog dat hij vast zat, maar toen waren de stekkers al ingeplugd, toen begonnen we al met tappen. U zegt mij dat hij in 1996 uit detentie ging en werd hij dus al getapt. Ja, dat klopt.”*²⁶ Bevatte de verdwenen banden de vóór september 1997 vanaf 1996 van Baybasin afgeluisterde gesprekken waarover Cetinkaya spreekt, en zijn die niet geschikt voor uw oren?

4. Het zijn niet alleen 13 analoge veiliggestelde banden die op onverklaarbare wijze recentelijk verdwenen. Hetzelfde gebeurde ook met een belangrijk *plan van aanpak*. De verklaring van Cetinkaya dat de stekkers er al in waren geplugd toen Baybasin in uitleveringsdetentie was, wordt bevestigd door een plan van aanpak dat al in januari 1997 gereed lag om Baybasin in Nederland te gaan vervolgen.²⁷ Dat was slechts enkele weken nadat Baybasin rondom kerst 1996 uit de uitleveringsdetentie werd ontslagen. Ik noemde dat eerder opmerkelijk, omdat Baybasin vóór zijn arrestatie ter uitlevering aan Turkije in december 1995 (op een kort bezoek in het najaar van 1995 na) nooit iets met Nederland van doen had

²⁴ zie bijlage 36 bij herzieningsverzoek: brief Y. Buruma, d.d. 3 januari 2011, rapport TCEAS, p. 8: *“De verklaring van X1 is door de raadvrouw via K. Langendoen voorgelegd aan een bij het opsporingsonderzoek in de zaak Baybasin betrokken Nederlandse politiefunctaris ‘Z’. Laatstgenoemde zou de feiten hebben bevestigd, maar zou daarover ‘nooit ‘openlijk verklaren’. (---) Volgens Z zijn de Nederlandse politiefunctarissen alleen betrokken geweest bij het ‘illegaal’ transporteren van geluidsbanden.”*

²⁵ Ik doel hier op o.a. de verklaring van X1, opgenomen in bijlage 10 bij herzieningsverzoek 2011: brief Mehmet N. Aytekin gericht aan Mr. A.G. van der Plas d.d. 8 januari 2007 en de videoverklaring van Aytekin van 10 januari 2008, alsmede de verklaring van X2, bijlage 12 bij herzieningsverzoek: verzoekschrift X2, d.d. 1 mei 2008 met kopie van zijn politiekaart. Zie ook proces-verbaal van verhoor van Mehmet Aslan d.d. 19 april 2014 bij de rechter-commissaris in het herzieningsonderzoek, pp. 11, 12, 13 en 17, alsmede proces-verbaal van verhoor van Hüseyin Celebi, bijlage 8 bij herzieningsverzoek 2011: EK RAPOR, Ankara, januari 2007, p. 23

²⁶ proces-verbaal verhoor Tayyar Cetinkaya in herzieningsonderzoek, 12 september 2014, sub 31

²⁷ proces-verbaal van verhoor van mr. Hillenaar door de rechter-commissaris te Breda, 18 januari 1999, p. 3

gehad. Had men soms informatie verzameld via het door Cetinkaya bedoelde af luisteren van Baybasin in detentie dat al in 1996 begon? Rechercheur Jeroense verklaarde in april 2014 dit ‘plan van aanpak’ van januari te hebben teruggevonden. Hij had het meegenomen naar het verhoor en heeft het daar aan de officier van justitie afgegeven: *“Ik heb gevonden een plan van aanpak in de Baybasin zaak van januari. (---) Ik heb dit nu bij mij en zal dit aan mr. Van der Bijl geven.”*²⁸ Vanaf dat moment bleek na navraag door mij en de rechter-commissaris ook dit cruciale ‘plan van aanpak’ net als 13 van de 18 analoge banden van de aardbodem verdwenen. Hier gaat het niet om een onverklaarbare verdwijning. We weten dat Jeroense het plan van aanpak bij zijn verhoor in 2014 bij zich had.

5. De AG vestigt in zijn onderzoeksrapport de aandacht op de aanwezigheid van een dublering in het geluidsmateriaal van enerzijds moederband 3281, spoor 1, en anderzijds 3281-1A en wel vanaf het tapgesprek van 31 oktober 1997 te 11.11 uur tot het tapgesprek van 1 november 1997 te 15.59 uur. Een dergelijke dublering bevreemdt, temeer nu de AG ook een verschil in versnelling van de opnames van deze gesprekken meet van wel 2,05%. Een dergelijk verschil in versnelling impliceert minst genomen één kopieerslag. Het bevestigt in ieder geval dat er kennelijk meerdere banden met hetzelfde geluidsmateriaal in omloop waren. De mogelijke verklaring door de AG van dit fenomeen, te weten dat *‘na de constatering van een storing’* de synchroon lopende werkband 502 is opgewaardeerd tot moederband 3281-1A, kan niet kloppen, omdat de storing gezien zijn tabel pas op 1 november 1997 te 15.59 uur werd gemeld, terwijl de banden al vanaf de ochtend van 31 oktober 1997 dubbele opnames vertonen. Met andere woorden, de dubbele opnames waren al begonnen *voordat* er een storing was. Maar in ieder geval toont deze in casu te traceren doublure aan dat meerdere banden dezelfde gesprekken konden bevatten zonder dat meer is na te gaan *welke* daarvan de originele moederband was, zo deze überhaupt nog aanwezig is.
6. Interessant is voorts een andere bevinding van de AG in dit deelonderzoek. Onder het kopje JTS-burst vermeldt hij dat deze tapes 3282-1A/502 met doublures ook nog vele gesprekken bevatten die niet worden voorafgegaan door de ‘bekende’ JTS-burst, maar door een *‘heel zachte JTS-burst, analoog aan die voorafgaand aan tapgesprek A-1-4 (moederband 3285, spoor 1)’*. Zoals ik hieronder zal aantonen betreft de door de AG gevonden *‘heel zachte JTS-burst’* geen echte JTS-header. Het gaat om een heel ander signaal zonder enige structuur, dit in tegenstelling tot een JTS-burst die in blokken en velden informatie doorgeeft. Het lijkt eerder met een oneffenheid te corresponderen. Dat impliceert dat niet alleen het gesprek A-1-4 de voorgeschreven JTS-header mist, maar dat dit volgens de bevindingen van de AG ook geldt voor ‘vele’ gesprekken op de dubbele tapes 3282-1A/502. De vraag rijst hoe dat kan in geval we, zoals beweerd, te maken hebben met authentiek in oktober 1997 analoog opgenomen tapmateriaal.

---

²⁸ proces-verbaal van verhoor van Jeroense d.d. 28 februari en 4 april 2014, sub 99

7. Hoe kan het voorts zo zijn dat het veiliggestelde materiaal in de zaak daarnaast ook nog eens twee banden bevat genummerd ‘664 referentie’ en ‘1501’, met gesprekken die überhaupt niet worden voorafgegaan door enig geluid dat op een JTS-burst zou kunnen duiden? Dit moeten of banden met opnamen van vóór (juli) 1997 zijn, of zomaar los verzamelde opnamen. Hoe komen deze terecht in de doos met in de zaak Baybasin veiliggesteld geluidsmateriaal?

Het onderzoek van de AG naar de zoekgeraakte moederbanden bevestigt de onbetrouwbaarheid van het bewijsmateriaal dat indertijd door de analoge tapkamers werd geproduceerd. Iedere waarborg ontbrak – en ontbreekt nog steeds – dat de ooit als authentiek gepresenteerde moederbanden daadwerkelijk de originele gepretendeerde afgeluisterde gesprekken bevatten. Een FSK-signaal ter controle van dat het om een originele band gaat, ontbreekt. Printerlijsten en/of processen-verbaal met tellerstanden die het FSK-signaal als controle zouden vervangen, ontbreken of zijn weggegooid. Rechercheurs en tolken hadden indertijd zonder daadwerkelijke controle toegang tot de ‘originele’ banden, terwijl uit het nadere onderzoek in herziening zonneklaar is geworden dat in ieder geval één van hen ook direct voor de Turkse autoriteiten werkte in deze zaak. Uiteindelijk blijken 13 van de 18 veiliggestelde banden uit de kluis van het Openbaar Ministerie te Arnhem te zijn verdwenen, zonder dat iemand weet hoe. Zij delen dit lot met het cruciale ‘plan van aanpak’ van januari 1997, dat ons helderheid had kunnen verschaffen over *‘het al inpluggen van de stekkers in 1996’* en de samenwerking met Turkije bij dit initiatief. Dit ‘plan van aanpak’ is ooit aan het College van procureurs-generaal gepresenteerd, maar sedert presentatie aan de officier van justitie in 2014 niet meer te vinden.

We kunnen voor wat betreft het analoog opgenomen gespreksmateriaal daarom niet anders concluderen dan dat het als bewijsmateriaal op geen enkele wijze voldoet aan de daaraan in het licht van een *fair process* en ten behoeve van de waarheidsvinding te stellen eisen van betrouwbaarheid.

II. De ontbrekende JTS-burst in gesprek A-1-4

Het is niet alleen zo dat het analoog opgenomen gespreksmateriaal in de zaak op geen enkele wijze voldoet aan de aan bewijsmateriaal te stellen eisen van betrouwbaarheid, de op de nog voorhanden banden aangetroffen gespreksopnamen laten bovendien opmerkelijke artefacten zien, die door de diverse deskundigen zijn aangeduid als aanwijzingen voor manipulatie van het originele gespreksmateriaal. Eén van die aanwijzingen is het onverklaarbaar ontbreken van de JTS-header vóór gesprek A-1-4. In de Tweede Aanvulling op het herzieningsverzoek schreef ik daarover: *“Het gesprek A-1-4 heeft geen JTS-header, terwijl de technisch specialisten het erover eens zijn dat ieder gesprek (analoog/digitaal) formeel een JTS header heeft.”*²⁹ Zoals Group 2000 aangaf is er

²⁹ zie de verslagen van de gemeenschappelijke meetsessie op 1 april 2015, o.a. gevoegd bij rapport van Van de Ven, 1 augustus 2015, als bijlage 6 is gevoegd bij zijn Eindrapport d.d. 31 augustus 2015

indien de JTS-header niet in de CDR's (Call Detail Records) wordt aangetroffen, geen sprake van een correcte registratie van een gesprek. Dit tot op heden onverklaarde verschijnsel vormt voor Van de Ven één van de hoofdredenen om de authenticiteit van dit tapgesprek A-1-4 ernstig in twijfel te trekken."³⁰

In een onderzoeksverslag van 10 februari 2017³¹ laat de AG mij weten dat nader onderzoek hem heeft geleerd dat op 5,1 seconden vóór de eerste beltoon in het gesprek een geluidje te horen is dat door hem wordt gedefinieerd als een JTS-burst *'met een vrij geringe amplitude (---) die veel zachter klinkt dan gewoonlijk'*. De in april 2015 aan de deskundigen en de verdediging ter beschikking gestelde WAV-opname van het gesprek ving aan op 4,7 seconden vóór de eerste beltoon, zodat dit geluidje toen niet hoorbaar was en derhalve ook niet bestudeerd kon worden.

In het nadere onderzoek naar de 13 verdwenen analoge banden³², zo schrijft de AG, viel het op dat de door hem gevonden tapes 3282-1A/502 met dubblures ook vele gesprekken bevatten die in plaats van de 'bekende' JTS-burst, een *'heel zachte JTS-burst'* laten horen, *'analoog aan die voorafgaand aan dit tapgesprek A-1-4 op band 3285, spoor 1'*.

Op mijn verzoek heeft de AG mij op 4 april 2017 de opname van de door hem ontdekte 'JTS-burst' voorafgaand aan A-1-4 doen toekomen. De andere door hem genoemde voorbeelden op de tapes 3282-1A/502 staan mij niet ter beschikking.

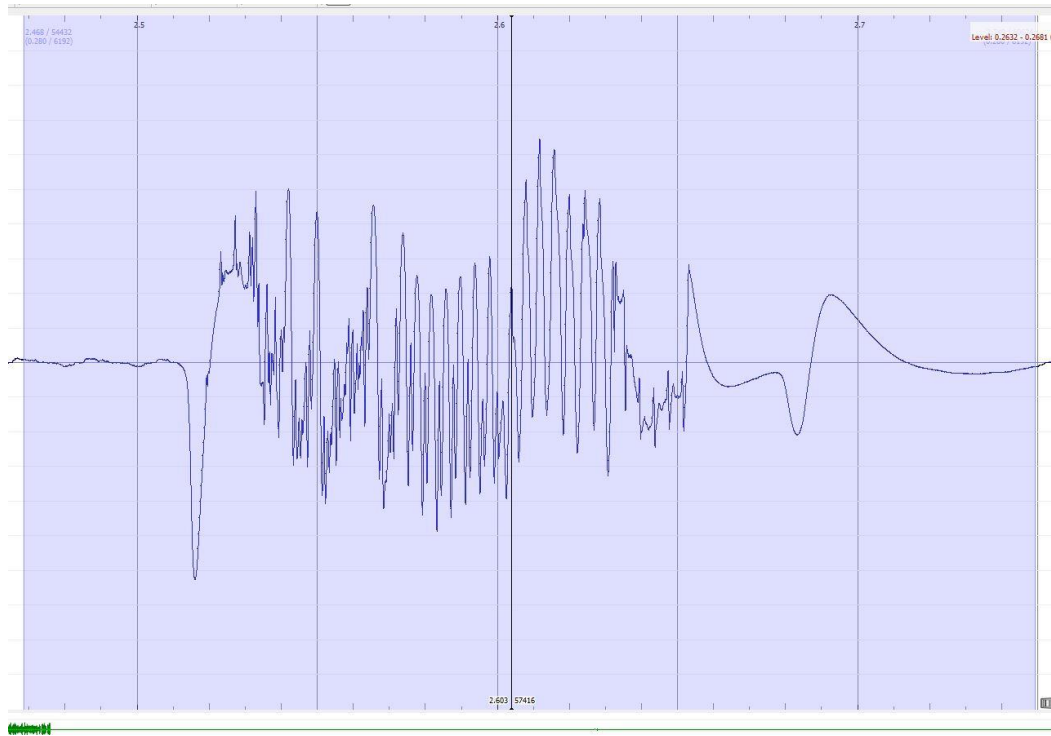
Na bestudering van het zachte klikje dat te horen is 5,1 seconden vóór de beltoon van gesprek A-1-4 op de nieuwe opname, kan ik niet anders concluderen dan dat het hier niet om een JTS-burst gaat. Het signaal dat zichtbaar en hoorbaar is voordat we de eerste beltoon van gesprek A-1-4 horen, is geen fase-gemoduleerd signaal met de voor de JTS-burst karakteristieke 32 blokken aan informatie, die we horen voorafgaand aan de andere aan de deskundigen voor onderzoek ter beschikking gestelde gesprekken. Het echte JTS-signaal, zoals we dat bij alle onderzochte gesprekken behalve gesprek A-1-4 aantreffen, vormt een karakteristiek signaal, zoals in onderstaand voorbeeld 1 is te zien. Dit voorbeeld 1 laat het signaal zien van de JTS-burst die voorafgaat aan gesprek A-1-1, tapopname X3.

---

³⁰ Tweede Aanvulling in herziening, nieuw novum 41, p. 82

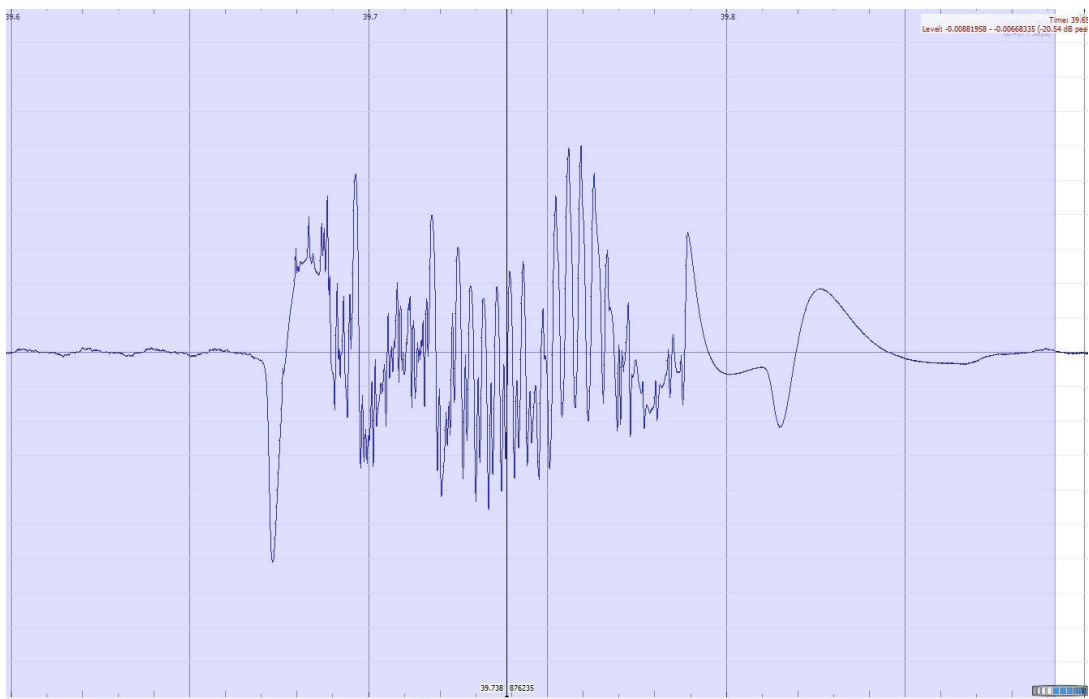
³¹ Mij toegezonden op 11 februari 2017. Zie hiervoor appendix 1 sub 13

³² Mij toegezonden op 7 april 2017. Zie hiervoor appendix 1 sub 22

Voorbeeld 1: De 'JTS-burst' voorafgaand aan gesprek A-1-1 van 9 november 1997 te 17.16 uur (tap X3)

Deze toont een duidelijke gelijkenis met bijvoorbeeld de JTS-burst die voorafgaat aan het gesprek dat de AG mij op 4 april jl. toezond: gesprek 1 van 2 november 1997 te 9.55 uur van band 3281-2 (ook van tap X-3). Het signaal daarvan treft u hieronder aan als voorbeeld 2.

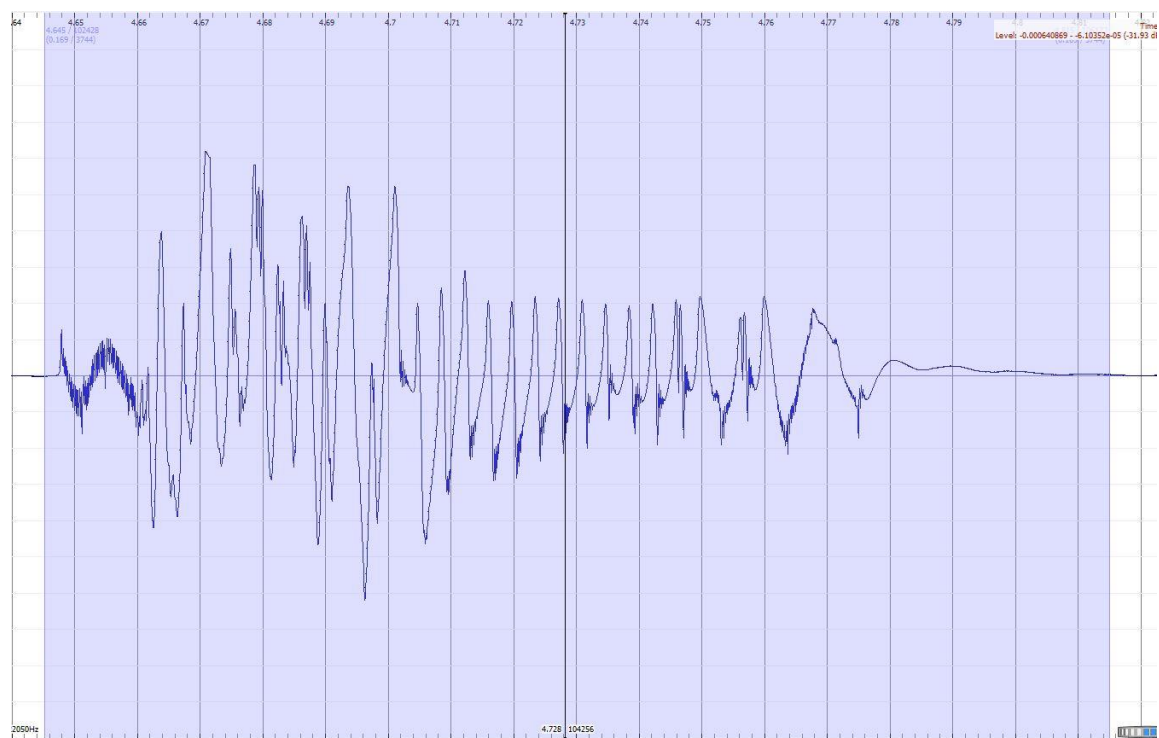

Voorbeeld 2: De JTS-burst voorafgaand aan het gesprek van 2 november 1997 te 9.55 uur (tap X3)

Deze signalen, beide een JTS-burst weergevend van tap X3, hebben een gelijkvormig patroon. De JTS-burst signalen van A-1-1 en A-1-5 blijken identiek te zijn.³³

De JTS-burst in de middels tap X2 geregistreerde gesprekken laten een soortgelijk patroon zien, met op enkele detailpunten een iets andere vormgeving. Voorbeeld 3 toont het signaal van de JTS-burst van gesprek A-1-3 van 9 november 1997 te 21.59 uur (tap X2). Dit gesprek is op dezelfde lijn getapt als gesprek A-1-4 en gaat daar direct aan vooraf. Je zou op basis van de vrijwel gelijktijdige opname via dezelfde tap X2 ook in deze beide gesprekken een gelijksoortig patroon van het signaal van de JTS-header verwachten.

Voorbeeld 3 hieronder toont het JTS-signaal van A-1-3, dat slechts in verloop iets afwijkt van de JTS-signalen van de gesprekken van tap X3.

Voorbeeld 3: De JTS-burst voorafgaand aan gesprek A-1-3 van 9 november 1997 te 21.59 uur (X2 tap)

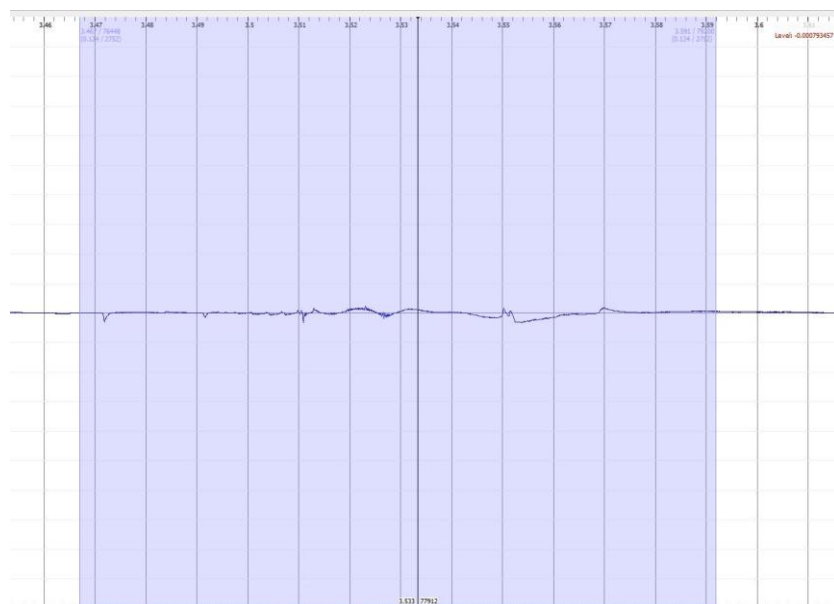
Bij al deze gesprekken gaat het om signalen die voldoen aan de eisen welke de Justitiële Tapinterface Specificatie van 2 juli 1997 voorschreef voor de JTS-burst. We lezen daar bijvoorbeeld: *“De header bestaat uit 17 velden met parameters. Deze velden zijn weer opgedeeld in blokken van 32 bytes. Van deze 32 bytes vormen de eerste 6 bytes de veldnamen. De volgende 24 bytes zijn bedoeld voor de specifieke data. Tenslotte wordt elk blok afgesloten met een Carriage Return en Line Feed (met even pariteit: HEX 8D 0A).”*³⁴

³³ appendix 2: een schermafdruck van het JTS-signaal van A-1-1 boven die van A1-5

³⁴ Justitiële Tapinterface Specificatie, Generieke Specificatie, overgelegd bij mijn Mondelinge Toelichting op februari 2012, p. viii

*“De lengte van de header is vast. Lege karakters worden gevuld met een spatie”, zo schrijft de specificatie ook voor.³⁵ De reden hiervoor is dat: “de Justitiële Tapinterface Specificatie is ontworpen met een zekere toekomstvastigheid. (---) **Het uitgangspunt bij (---) aanpassingen zal altijd zijn de vorm van de header ongewijzigd te laten.**”³⁶*

Voorbeeld 4 toont het signaal dat door mr. Aben is ontdekt op 5,1 seconden vóór de eerste beltoon van gesprek A-1-4. Voor zover dit nu ontdekte signaal ‘velden’ bevat, zijn dit zeker niet de 17 in blokken opgedeelde velden met parameters waarover de Justitiële Tapinterface Specificatie schrijft. Evenmin toont dit signaal enige overeenkomst met het signaal van de JTS-burst van gesprek A-1-3, dat direct voorafgaande aan gesprek A-1-4 op dezelfde tap X2 werd opgenomen. Anders dan het specifieke voorgeschreven, fase-gemoduleerde JTS-signaal toont het recent ontdekte signaal voorafgaand aan A-1-4 slechts een zwakke rimpeling gelijk aan een onregelmatigheid zoals mogelijkerwijs de aanvang van een opname op een cassetteband. Onderstaand signaal in voorbeeld 4 van het ‘geluidje’ voorafgaand aan gesprek A-1-4, wijkt totaal af van de hierboven weergegeven signalen van de werkelijke JTS-burst voorafgaand aan A-1-1, A-1-3 en het nagezonden gesprek van 2 november 1997 te 9.55 uur. Dit signaal, zo kan hieruit worden geconcludeerd, is geen JTS-header zoals vanaf in ieder geval juli 1997 in Nederland voorgeschreven en geïmplementeerd. Het lijkt eerder een onregelmatigheid in de opname, die ook in andere gesprekken veelvuldig en op meerdere plekken voorkomt. (De schaal van voorbeeld 3 is nagenoeg gelijk aan die van voorbeeld 4)

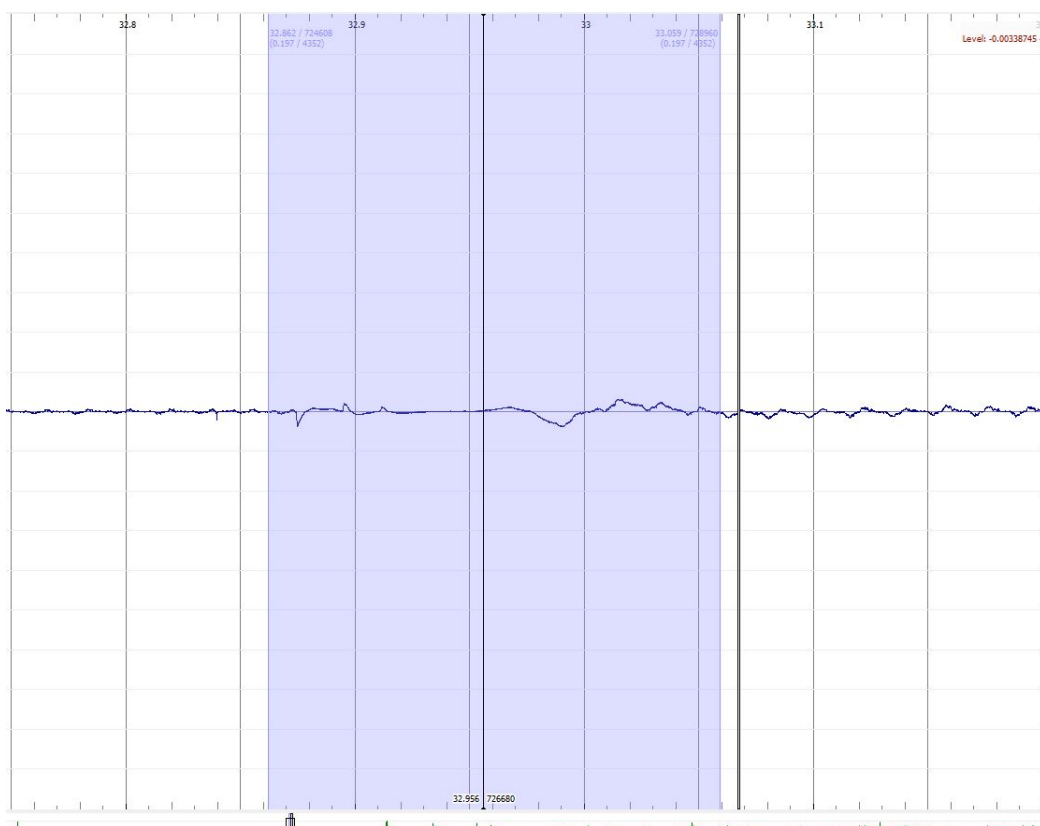
Voorbeeld 4: het recent ontdekte ‘JTS’ signaal voorafgaand aan gesprek A-1-4

³⁵ ibidem JTS juli 1997, p. viii

³⁶ ibidem JTS juli 1997, p. xxii

Ik wijs in dit verband nogmaals op het gesprek van 2 november 1997 te 9.55 uur (van band 3281-2) dat de AG mij kortgeleden toezond. Dat gesprek bevat wel een daadwerkelijk JTS-sigitaal zoals weergegeven in voorbeeld 2. Maar voorafgaand daaraan is er een vergelijkbaar signaal ofwel geluidje waarneembaar zoals nu ontdekt op 5,1 seconden vóór de eerste beltoon van gesprek A-1-4. U vindt dit signaal dat voorafgaat aan de JTS-header hieronder weergegeven in voorbeeld 5. (Ik heb voor voorbeeld 5 de schaal iets gunstiger gemaakt. De afstanden op de x-as zijn in verhouding kleiner, waardoor er nog iets meer rimpeling resteert.)

Voorbeeld 5: het signaal voorafgaand aan de JTS-burst in het gesprek van 2 november 1997 te 9.55 uur

Hoorbaar is dat in het gesprek op 32,888 seconden een (soort van tweede) opname start, terwijl tegelijkertijd ook een aanlopende band of bandrecordermotor te horen is.³⁷ We zien bij deze onregelmatigheid een gelijksoortig zwak signaal als op 5,1 seconden vóór de eerste beltoon van gesprek A-1-4. Het signaal van dit gesprek wordt vervolgens wel gevolgd door een vol JTS-sigitaal anders dan in gesprek A-1-4. Wanneer dit zwakke eerste signaal een JTS-burst zou zijn, zouden we hier twee JTS-signalen voorafgaand aan één gesprek hebben. Dat levert een onverklaarbare onregelmatigheid op, want dat kan niet. Het is daarmee van tweeën één. Óf het mij nagestuurde gesprekje van 2 november 1997 te 9.55

³⁷ Hoe kan op een authentieke UHER 6000 tapkameropname überhaupt het aanlopen van de band of motor van de bandrecorder waarmee een gesprek wordt opgenomen, hoorbaar zijn? Dit is op zich al een onverklaarbaar fenomeen. Of gaat het hier om residuen van eerdere opnamen op de band?

uur zou tweemaal een JTS-burst vertonen, hetgeen onmogelijk moet worden geacht. Óf gesprek A-1-4 mist inderdaad een JTS-burst, hetgeen in het geval van een authentiek analoog opgenomen gesprek evenzogoed onmogelijk moet worden geacht.

Conclusie

Het nadere onderzoek van de AG naar gesprek A-1-4 heeft hiermee bevestigd dat gesprek A-1-4 een JTS-burst mist.

- Het signaal van het alsnog gevonden zwakke ‘geluidje’ dat hoorbaar is op 5,1 seconden vóór de eerste beltoon mist allereerst de karakteristieke eigenschappen van het JTS-signaal zoals vastgelegd in de Justitiële Tapinterface Specificatie van 2 juli 1997.
- Ten tweede wijkt het als signaal totaal af van het JTS-signaal dat gesprek A-1-3 vertoont, terwijl dit op dezelfde tap X2 zou zijn opgenomen en wel direct voorafgaand aan gesprek A-1-4. Het wijkt eveneens af van het JTS-signaal van drie gesprekken afkomstig van de gelijktijdig lopende X3 tap, gesprek A-1-1, gesprek A-1-5 en het gesprek van 2 november 1997 te 9.55 uur.
- Ten derde blijkt het als signaal gelijksoortig aan een geluidje in het mij nagezonden gesprek van 2 november 1997 te 9.55 uur, dat geen JTS-signaal kan zijn omdat het zelf voorafgaat aan een daadwerkelijk JTS-signaal. In de onderzochte gesprekken zijn veel meer van dit soort van zwakke geluiden te horen bij diverse soorten van onregelmatigheid in de opnamen. In casu kan dit geluidje zeer wel de aanvang van de bandopname markeren, zoals we ook zien in het gesprek van 2 november 1997 te 9.55 uur.

Volgens de technisch specialisten, waaronder Group 2000, is er zonder voorafgaande JTS-header geen sprake van een correcte registratie van een gesprek. De voorhanden opname van gesprek A-1-4 kan dus niet worden beschouwd als een authentieke opname uit de analoge tapkamer uit november 1997, zo is hiermee opnieuw bevestigd. De nieuwe onderzoeksuitkomst van de AG dat de tapes 3282-1A/502 met doublures vergelijkbare zachte geluidjes laten horen voorafgaand aan gespreksopnamen, impliceert daarmee dat ook deze tapes met doublures ‘vele’ niet authentieke tapopnamen bevatten.

Dat hieronder ook gesprekken vallen die niet direct bruikbaar zijn gebleken voor de bewijsconstructie, zegt weinig. Zoals een betrokken Nederlandse politiefunctionaris ooit aan K. Langendoen vertelde, werden de (analoge) geluidsbanden fysiek door politiemensen vanuit Turkije naar Nederland meegenomen.³⁸ We kunnen er, indien dat klopt, dus gevoeglijk van uitgaan dat de banden in hun geheel aldaar bewerkt zijn, inclusief de zogenaamde ‘onverdachte’ gesprekken. Het duidelijk hoorbare aanlopen van een band of

³⁸ zie bijlage 36 bij herzieningsverzoek: brief Y. Buruma, d.d. 3 januari 2011, rapport TCEAS, p. 8: “Volgens Z zijn de Nederlandse politiefunctionarissen alleen betrokken geweest bij het ‘illegaal’ transporteren van geluidsbanden.”

bandrecordermotor op de mij recent toegestuurde opname van 2 november 1997 te 9.55 uur kan deze conclusie slechts versterken.

III. Het aanzingen van Tante Cor

In de Tweede Aanvulling op de herzieningsaanvraag is aan de orde gesteld dat de onderzochte uit de analoge tapkamer afkomstige tapgesprekken alle een Nederlandse eindgesprekstoon laten horen van 425 Hz met een cadans van 0,25 sec on en 0,25 sec off, ook de afgeluisterde GSM-gesprekken. De Nederlandse telecommunicatie-deskundigen Fransen en Rijnders verklaarden dit fenomeen als volgt: *“We could think of two possible sources for the disconnect tone on the files: ‘the local exchange used for delivering intercepted calls to the LEMF (---)’”* of: *“The monitoring equipment at the LEMF could also have generated the tones.”* Maar, zo moesten ze toegeven: *“Since we have no information on these systems, we cannot verify this.”*³⁹

In beide gevallen, zo waren ze het eens met de onderzoeker Shlomo Peller, blijft onverklaard waarom één van de onderzochte analoog opgenomen A-1 gesprekken, te weten A-1-4, deze eindgesprekstoon niet laat horen. Het gesprek eindigt midden in een ‘oooooh’-klank waarin de spreker Baybasin blijft hangen, waarna zonder eindgesprekstoon de PTT-tijdmelding aanslaat, de zogenaamde Tante Cor. Fransen en Rijnders schreven hierover: *“We do not have a technical explanation why some disconnect tones (---) are missing.”*⁴⁰ Beide deskundigen achtten dit, met de deskundigen Peller en Van de Ven, een onverklaarbare anomalie. Het maakt dit gesprek extra verdacht in de zin van mogelijk gemanipuleerd door menselijk ingrijpen⁴¹.

Voor deze opvallende anomalie heeft de deskundige Bas van den Heuvel geprobeerd een verklaring te vinden. De spreker Baybasin zou met zijn langgerekte ‘oooooh’-klank Tante Cor hebben ‘aangezongen’. Baybasin zou gedurende 100 msec, ofwel 0,1 sec, een ‘oooooh’-toon hebben aangehouden van 425 Hz +/-15 Hz. Dát signaal zou Tante Cor hebben aangezet, ofwel ‘aangezongen’. Dat zwevende toonsignaal wordt, zo stelt Van den Heuvel, door een toondetector geregistreerd. En: *“zodra de toondetector gedurende 100 milliseconden een stabiel 425 Hz-signaal detecteert, wordt de audioswitch geactiveerd, waardoor het signaal van TANTE COR enige tijd wordt doorgestuurd naar de recorders.”*⁴²

Tegen deze hypothese van Van den Heuvel zijn door mij in de Tweede Aanvulling drie weerleggingen ingebracht.⁴³

³⁹ bijlage 41 bij herziening 2011: Fransen en Rijnders, Assessment of telephone tones on audio files of intercepted communication in the report of Peller, 26 May 2010, pp. 4

⁴⁰ bijlage 41 bij herziening 2011: Fransen en Rijnders, 26 May 2010, p. 4

⁴¹ nieuw novum 42 in Tweede Aanvulling op aanvraag in herziening, pp. 84 en 85

⁴² Van den Heuvel, MEPIO rapport, hoofdstuk 10, p. 30

⁴³ Tweede Aanvulling op de herzieningsaanvraag, pp. 88-92

1. Twee oud-medewerkers van KPN/PTT die in hun lange carrière verantwoordelijk waren voor het verzorgen van telefoontaps hadden nog nooit gehoord van het fenomeen ‘*het aanzingen van de tijdmelding Tante Cor*’.⁴⁴
2. Ook medewerkers van het bedrijf Group 2000 gaven aan onbekend te zijn met het fenomeen van het ‘aanzingen van Tante Cor’.⁴⁵ De managing director van het bedrijf schreef aan de AG dat de DTI niets met tonen doet.⁴⁶
3. Ten slotte is de stelling van Van den Heuvel dat een door Baybasins stem 100 milliseconden aangehouden toonhoogte van 425 Hz +/-15 Hz Tante Cor aanzet tot een tijdmelding, ook empirisch weerlegd met vier voorbeelden (van de hand van de deskundigen Van de Ven en Derksen) uit de gesprekken A-1-4 en A-1-5. Minstens viermaal was een door Van den Heuvel omschreven toonhoogte waarneembaar die alle keren meer dan 100 msec aanhield. En geen van de keren werd daardoor het gesprek afgebroken door het aanslaan van de PTT-tijdmelding van Tante Cor.

De onderzoeksresultaten van de advocaat-generaal

Op 11 februari 2017 werd mij een onderzoeksresultaat van de hand van de AG toegezonden waarin wederom aansluiting wordt gezocht bij de door Van den Heuvel geponeerde theorie dat de PTT-tijdmelding in de analoge tapkamer zou kunnen worden ‘aangezongen’ door specifieke toonhoogten van stemmen of achtergrondgeluiden op de telefoonlijn.⁴⁷ De AG wijzigt de criteria voor dit zwevende stop-opname signaal van 425 Hz +/-15 Hz gedurende 100 msec in een stop-opnamesignaal van 425 Hz +/-5 Hz gedurende 150 msec en concludeert dat de hypothese van Van den Heuvel met toepassing van de aangepaste criteria wel met de feiten lijkt te stroken. Tevens concludeert de AG op grond van de nieuw aangepaste criteria dat mijn eerdere feitelijke weerleggingen van de hypothese van Van den Heuvel niet meer opgaan.

De door de AG toegepaste ad hoc, en immuniserende noodgreep vormt op zich reeds een aanwijzing voor de uiterst wankelende basis van de door Van den Heuvel geïntroduceerde en door geen enkele andere (ervarings)deskundige onderschreven hypothese. Maar nadere metingen aan het uit de analoge tapkamer verkregen materiaal laten bovendien zien dat ook de nieuwe hypothese, ondanks de door de AG aan de feiten aangepaste criteria nog steeds keihard door de feiten wordt weerlegd.

---

⁴⁴ Van de Ven, Onderzoeksverslag d.d. 23 december 2014, gevoegd als bijlage 3 bij eindrapport van 31 augustus 2015, met verslag van een bezoek aan het Museum voor Communicatie (het MUSCOM) te Den Haag. Beide oud-medewerkers van KPN/PTT waren actief geweest binnen de telefooncentrales, o.a. telefoontaps, zo schrijft Van de Ven.

⁴⁵ Van de Ven, Onderzoeksverslag d.d. 23 december 2014, gevoegd als bijlage 3 bij eindrapport van 31 augustus 2015; verslag van zijn bezoek op 4 december 2014 aan Group 2000 te Almelo

⁴⁶ brief d.d. 22 december 2014 van R.J. Coppens van Group 2000, bijlage 1, p. 1

⁴⁷ Mij toegezonden op 11 februari 2017. Zie hiervoor appendix 1 sub 12

Drie gelijke gevallen?

De AG schrijft in zijn onderzoeksverslag dat in gesprek A-1-4 de ‘ohhh’-klank gedurende de laatste ongeveer 150 milliseconden daalt naar frequentiewaarden die zeer dicht in de buurt van 425 Hz liggen. In het analoge geluidsmateriaal van dezelfde moederband zou de AG drie tapgesprekken hebben gevonden waarin zich volgens de metingen door de AG zelf exact hetzelfde audiofenomeen lijkt voor te doen: *“tante Cor’ valt onmiddellijk in na de registratie van betrekkelijk harde ‘uhhh’-klanken en zonder dat tussendoor eindegesprekstonen hoorbaar zijn.”* Omdat hij zijn referentiemateriaal putte uit gesprekken die nooit aan de verdediging ter hand waren gesteld, heeft de AG mij op mijn verzoek op 4 april 2017 het audiomateriaal van deze drie gesprekken toegestuurd. Het gaat om de volgende nagezonden gesprekken: gesprek 4 van 6 november 1997 te 15.30 uur, gesprek 5 van 6 november 1997 te 17.43 uur en gesprek 6 van 6 november 1997 te 18.00 uur. Ik heb de toonhoogte van het signaal direct vóór het invallen van de Tante Cor-melding nagemeten.⁴⁸

- Het nagezonden gesprek 4 van 6 november 1997 te 15.30 uur laat volgens mijn metingen oorspronkelijk gedurende 123 milliseconden een toon horen tussen de 418 en 428 Hz.⁴⁹ Het betreft een toon afkomstig van een combinatie van de stemmen van de twee sprekers samen. Deze toon voldoet gezien zijn lengte van 123 msec niet aan de nieuw door de AG gestelde criteria als stimulus voor de inwerkingstelling van Tante Cor en vormt daarmee een weerlegging van zijn theorie.
- In het nagezonden gesprek 5 van 6 november 1997 te 17.43 uur laat mijn controlemeting zien dat de Tante Cor-melding invalt nadat ruim 150 milliseconden een toon te horen is van 425-430 Hz. Dat is evenwel de ongecorrigeerde frequentie. Na correctie vanwege de gemeten versnelling is de frequentie 406-410 Hz. De desbetreffende tabel wordt hieronder weergegeven.⁵⁰

Gesprek 6-11-1997 te 17.43 uur	minuten	signaal hoogte	Correctie van 4.44 %
Aanvang stem Baybasin	12:50.085		
	12:50.113	376-382 Hz	
	12:50.157	376-382 Hz	
	12:50.161	382-387 Hz	
	12:50.204	382-387 Hz	
	12:50.207	414-419 Hz	
	12:50.249	414-419 Hz	

⁴⁸ **appendix 3:** drie tabellen van mijn metingen in de opnamen van de nagezonden gesprekken 4, 5 en 6 vlak voordat Tante Cor intreedt

⁴⁹ Omdat de Tante Cor-melding in het verstrekte materiaal van gesprek 4 een duur heeft van 9,6 seconden in plaats van de oorspronkelijke 10 seconden, heb ik de gemeten waarden gecorrigeerd met 4%.

⁵⁰ Mogelijkerwijs heeft de AG bij zijn analyse van dit gesprek geen rekening gehouden met de versnelling van 4,44 % van de opname welke blijkt uit de lengte van de Tante Cor-melding, die 9,556 seconde bedraagt i.p.v. de oorspronkelijke lengte van 10 seconden.

Aanvang ± 425 Hz toon	12:50.252	425-430 Hz	406,13-410,91 Hz
	12:50.261	425-430 Hz	„
	12:50.275	425-430 Hz	„
	12:50.297	425-430 Hz	„
	12:50.302	425-430 Hz	„
	12:50.320	425-430 Hz	
	12:50.342	425-430 Hz	„
	12:50.353	425-430 Hz	„
	12:50.358	425-430 Hz	„
	12:50.373	425-430 Hz	„
	12:50.396	425-430 Hz	„
	12:50.402	425-430 Hz	406,13-410,91 Hz
Start stilte met klikje	12:50.404		
Tante Cor vangt aan	12:50.497		

De gemeten toonhoogte van dit nagekomen gesprek 5 voldoet daarmee noch aan de door de AG, noch aan de door Van den Heuvel gestelde criteria voor het inwerkingstellen van Tante Cor. De intreding van de Tante Cor-melding zonder de bij de omringende gesprekken gebruikelijke eindegesprekstoon en zonder een toonhoogte van 425 Hz +/-5 Hz gedurende 150 milliseconden (criteria van de AG) óf 425 Hz +/-15 Hz gedurende 100 milliseconden (de criteria van Van den Heuvel) vormt een rechtstreekse weerlegging van de door hen beiden geformuleerde hypothesen.⁵¹

- In het nagezonden gesprek 6 van 6 november 1997 te 18.00 uur nemen we voorts het bijzondere fenomeen waar dat middenin een woord waarin Baybasin blijft hangen, de Tante Cor-melding invalt en samen met Baybasin nog even doorzingt. (Dat is op zich al onbegrijpelijk). De metingen staan weergegeven in onderstaande tabel.⁵²

⁵¹ Dit zou alleen anders zijn indien we ervan uitgaan dat de aangehouden toon van maximaal 410,91 Hz (zich bevindend in het uiterste grensgebied van de door Van den Heuvel geformuleerde, op zich al onverantwoord ruime, criteria) de Tante Cor-melding zou hebben doen aanslaan.

⁵² Omdat de Tante Cor-melding in het verstrekte materiaal van het nagekomen gesprek 6 een duur heeft van 9,551 seconden in plaats van de oorspronkelijke 10 seconden, heb ik de gemeten waarden gecorrigeerd met 4,49%.

Overgang stem Baybasin in gezamenlijk gezang met Tante Cor

hoorbaar	minuten	Signaal hoogte	met 4.49 % gecorrigeerd signaal
Stem Baybasin	7:32.816	495-500 Hz	
	7:32.998	479-484 Hz	
	7:33.041	468-473 Hz	446,98–451,763 Hz
	7:33.072	462-468 Hz	441,25-446,98 Hz
	7:33.094	462-468 Hz	„
	7:33.129	462-468 Hz	„
	7:33.159	457-462 Hz	436,48-441,98 Hz
Aanvang ± 425 Hz toon	7:33.165	446-452 Hz	425,97-431,705 Hz
	7:33.199	446-452 Hz	„
	7:33.217	446-452 Hz	„
	7:33.228	446-452 Hz	„
Tante Cor voegt zich bij stem Baybasin	7:33.245	446-452 Hz	„
	7:33.263	446-452 Hz	„
	7:33.287	446-452 Hz	„
	7:33.290	441-446 Hz	421,2 - 425,97 Hz
	7:33.294	441-446 Hz	421,2 - 425,97 Hz
	7:33.298	441-446 Hz	421,2 - 425,97 Hz
			-
Tante Cor sec	7:33.301		Geen ± 425 Hz meer

De 425 Hz +/- 5 Hz toonhoogte in de stem van Baybasin loopt in dit nagezonden gesprek 6 dus vanaf plusminus 7:33.165 minuten tot 7:33.245 minuten, het moment dat Tante Cor aanslaat. Dat is in totaal 80 msec, ongecorrigeerd; met correctie van 4.49 % is dat 88 msec. Ook deze meting voldoet niet aan het nieuwe criterium van de AG van minimaal 150 milliseconden.

De duur van de toonhoogte haalt noch het criterium van Van den Heuvel van 100 milliseconden, noch dat van de AG van 150 milliseconden. Vóór 7:33.159 minuten ligt de toonhoogte boven de 441 Hz.

De drie, door de AG gevonden en aan mij nagezonden gesprekken vormen dus niet de gezochte bevestiging van de door Van den Heuvel opgeworpen theorie dat de stem van Baybasin de PTT-melding Tante Cor doet aanslaan, zelfs niet na het aanpassen van de criteria. Integendeel, zij vormen een directe weerlegging ervan.

Het nagezonden gesprek 6 vertoont daarnaast het vreemde fenomeen dat de stem van Baybasin zich vermengt met de tijdmelding van Tante Cor. Dit is volstrekt onverklaarbaar. Wanneer de PTT-melding Tante Cor spreekt, is het gesprek en daarmee de opname van het gesprek afgelopen.

De gevonden momenten waarop de stem van Baybasin onverklaarbaar in bepaalde tonen blijft hangen en zich zelfs vermengt met de tijdmelding van Tante Cor, doet anderzijds wel steeds meer het vermoeden rijzen dat we hier te maken hebben met niet altijd even precies gemanipuleerd bandopname-materiaal waarbij een stemopname blijft hangen. De deskundige Peller noemde de diverse stemvervormingen in het onderzochte materiaal al in 2009 een sterke aanwijzing voor manipulatie van het oorspronkelijke opnamemateriaal.⁵³ In het laatst genoemde nagezonden gesprek 6 van 6 november 1997 te 18.00 uur is tussen 3:12.008 en 3:17.971 minuten bovendien een opmerkelijk mechanisch geluid te horen dat dit vermoeden bevestigt. De stemmen verdwijnen geheel in deze episode, waarin we nog slechts onverklaarbare mechanische klanken horen die ver af staan van een normale telefoon- of andere conversatie. Wat we horen doet denken aan het afstemmen van toonhoogten, wat nodig was om de juiste toon te vinden voor een specifieke na te bootsen stem. Dit is de werkwijze die X2, lid van het technische manipulatieteam in Turkije, beschreef te hebben gevolgd bij het aanpassen van de gesprekken in de zaak Baybasin.⁵⁴

Dat de nagezonden gesprekken ogenschijnlijk onschuldige gesprekken betreffen, die zoals de AG betoogd niet zijn gebruikt voor de bewijsconstructie, zegt niets zoals ik eerder heb betoogd. Het kan gezien de verklaringen immers niet worden uitgesloten dat de banden ooit in Turkije zijn bewerkt, inclusief de zogenaamde ‘onverdachte’ gesprekken, waarna ze fysiek door politiemensen vanuit Turkije naar Nederland zijn meegenomen om in het strafproces te worden ingebracht.⁵⁵

De negen eindegespreekstonen van gesprek A-1-1

Ter verificatie van de nieuw geïntroduceerde criteria heb ik de moeite genomen de negen eindegespreekstonen na te meten van gesprek A-1-1, het gesprek van 9 november 1997 te 17.16 uur.⁵⁶ De uitkomsten van deze metingen vormen een vierde weerlegging van de hypothese van de AG dat een toonhoogte van een stem van 425 Hz +/-5 Hz gedurende 150 msec het stop-opnamesignaal vormde voor de Tante Cor-melding.

Gesprek A-1-1 laat negen eindegespreekstonen zien, waarvan zes binnen de theorie van de AG passen om de Tante Cor-melding te activeren, te weten de eerste zes:

⁵³ bijlage 40 bij herzieningsverzoek 2011: Recordings Examination Report van Shlomo Peller, MSc., September-October 2009

⁵⁴ bijlage 31 bij herzieningsverzoek 2011: verklaringen X2, video- en bandopnamen van 29 april 2008 en 1 mei 2008 met Nederlandse vertaling en bijlage 12 bij herzieningsverzoek 2011: verzoek d.d. 1 mei 2008 van X2 aan de CEAS

⁵⁵ zie bijlage 36 bij herzieningsverzoek: brief Y. Buruma, d.d. 3 januari 2011, rapport TCEAS, p. 8: *“Volgens Z zijn de Nederlandse politiefunctionarissen alleen betrokken geweest bij het ‘illegaal’ transporteren van geluidsbanden.”*

⁵⁶ **appendix 4:** tabel van mijn metingen van de eindegespreekstonen in gesprek A-1-1 voordat Tante Cor intreedt. Ik heb gebruik gemaakt van het door Van den Heuvel op oorspronkelijke snelheid teruggebrachte gesprek waarbij de lengte van de Tante Cor-melding precies 10 % is. De gemeten frequenties en toonlengten behoeften daarom geen versnellingscorrectie.

1. 1e e.g.-toon, lengte 162 milliseconden, toonhoogte 428,792 Hz
(1e off: 240 msec)
2. 2e e.g.-toon, lengte 252 milliseconden, toonhoogte 423,203-425,988 Hz
(2e off: 240 msec)
3. 3e e.g.-toon, lengte 242 milliseconden, toonhoogte 423,203-425,988 Hz
(3e off: 259 msec)
4. 4e e.g.-toon, lengte 251 milliseconden, toonhoogte 423,203-425,988 Hz
(4e off: 238 msec)
5. 5e e.g.-toon, lengte 226 milliseconden, toonhoogte 420,436-425,988 Hz
(5e off: 238 msec)
6. 6e e.g.-toon, lengte 259 milliseconden, toonhoogte 423,203 Hz
(6e off: 236 msec)

Ondanks deze eerste zes periodes van meer dan 150 msec met een toon met een frequentie van 425 Hz +/- 5 Hz slaat Tante Cor niet aan.

7. 7e e.g.-toon, lengte 226 milliseconden, toonhoogte 423,203-434,454 Hz
(7e off: 236 msec)
8. 8e e.g.-toon, lengte 254 milliseconden, toonhoogte 423,203-434,454 Hz
(8e off: 259 msec)

Tante Cor slaat ook niet aan na deze twee periodes, maar deze episodes voldoen ook niet aan de criteria van mr. Aben.

Tante Cor slaat wel aan na de 9^e eindegespreektoon:

9. 9e e.g.-toon, lengte 138 milliseconden, toonhoogte 425,988-428,792 Hz

Maar deze toon heeft volgens de hypothese van mr. Aben een te korte duur, 138 msec in plaats van 150 msec of meer. Dat is dus weerlegging nummer 7 binnen alleen al het gesprek A-1-1.

De PTT-melding slaat niet aan na één van de eerste zes eindegesprekstonen, maar uiterekend na de negende eindegespreektoon met een duur van minder dan 150 milliseconden (namelijk 138 msec) en een toonhoogte van 425,988-428,792 Hz. Dit vormt een zevenvoudige weerlegging van de hypothese van de AG. Zes geschikte toonhoogten van meer dan 150 milliseconden van 425 Hz +/-5 Hz doen de PTT-melding niet aanslaan. Tante Cor valt echter wel in na slechts 138 milliseconden 425 Hz +/-5 Hz. Beide fenomenen zijn onverklaarbaar met de theorie zoals door de AG geformuleerd in zijn laatste onderzoeksverslag.

De voorbeelden uit de gesprekken A-1-4 en A-1-5

Eerder werd de stelling van Van den Heuvel dat een door Baybasins stem 100 milliseconden aangehouden toonhoogte van 425 Hz $\pm$ 15 Hz de PTT-melding van Tante Cor deed aanslaan, door de deskundigen Van de Ven en Derksen empirisch weerlegd met voorbeelden uit de gesprekken A-1-4 en A-1-5. Minstens viermaal was een door Van den Heuvel omschreven toonhoogte waarneembaar die alle keren meer dan 100 msec aanhield, terwijl geen van de keren het gesprek werd afgebroken door de tijdmelding.

De AG betoogt in zijn onderzoeksverslag van 10 februari 2017 ook dat deze eerdere weerleggingen niet meer opgaan wanneer we uitgaan van zijn nieuw geïntroduceerde hypothese die de criteria voor het aanslaan van Tante Cor aanscherpt tot een toonhoogte van 425 Hz $\pm$ 5 Hz gedurende minimaal 150 milliseconden.

- De AG geeft als eerste voorbeeld de ‘ehhh’-klank van Baybasin die blijft hangen op 2:33 minuten na aanvang van gesprek A-1-5. Mijn controlemetingen van deze ‘ehhh’-klank van Baybasin laten zien dat deze 150,5 milliseconden aanhoudt op de door Van den Heuvel als criterium voor het aanslaan van Tante Cor gestelde toonhoogte van 425 Hz $\pm$ 15 Hz. Toch slaat Tante Cor niet aan. Dat is ruim voldoende om de door Van den Heuvel geïntroduceerde hypothese empirisch te weerleggen.⁵⁷

Met de aanscherping van de criteria tot een aanzingtoon van 425 Hz $\pm$ 5 Hz gedurende minimaal 150 milliseconden poogt de AG nu aan te tonen dat deze weerlegging van de theorie van Van den Heuvel niet (meer) valabel is. Er is volgens hem maar gedurende 89 milliseconden een toon van 425 Hz $\pm$ 5 Hz te horen en dat is volgens zijn nieuw geïntroduceerde criteria te kort om de Tante Cor-melding te activeren. Daarvoor is volgens zijn nieuwe criteria immers 150 milliseconden nodig. Mijn metingen van deze ‘ehhh’-klank geven een duur van 99 milliseconden aan op de door de AG nieuw geïntroduceerde toonhoogte van 425 Hz $\pm$ 5 Hz. Dat zou inderdaad te kort zijn om te voldoen aan de nieuw geïntroduceerde criteria van de AG. Maar, zoals we hiervoor zagen, snijden de nieuw door de AG geïntroduceerde criteria voor het aanslaan van de PTT-melding net zo min hout als de eerdere hypothetische criteria van Van den Heuvel. Ook de nieuwe criteria van de AG voor het aanslaan van de tijdmelding van Tante Cor worden immers door tal van feitelijke voorbeelden uit de opnamen weersproken.

- De AG geeft ook zelf een overtuigend voorbeeld van zo’n in het opnamemateriaal aanwezige weerlegging van zijn nieuwe theorie, waar hij verwijst naar gesprek A-

⁵⁷ Zie **appendix 5**: tabel van mijn metingen van één langgerekte klank in gesprek A-1-5 op een toonhoogte rondom de 425 Hz, terwijl geen Tante Cor-melding volgt. Ik heb in de tabel zowel de uitkomsten op basis van de door de AG gehanteerde correctiefactoren voor de versnelling opgenomen als ook de uitkomsten op basis van de door mij gemeten correctiefactor voor de versnelling. De AG relateert zijn versnellingspercentage aan de gemeten waarden. Mijn versnellingspercentages zijn in navolging van de berekeningen van prof. Derksen en Grünwald gerelateerd aan de oorspronkelijke waarden vóór de ontstane versnelling.

1-4, waar op 3:09.939 minuten de stem van Baybasin wederom blijft hangen in een langgerekte klank met een toonhoogte van 425 Hz $\pm$ 5 Hz. Mijn controlemetingen wijzen uit dat de stem van Baybasin vanaf dit punt meer dan 300 milliseconden lang doorlopend een toonhoogte van 425 Hz $\pm$ 5 Hz aanhoudt.⁵⁸ Desondanks slaat de tijdmelding van Tante Cor niet aan. Deze toon weerspreekt daarmee niet alleen de hypothesen van Van den Heuvel op dit punt zoals eerder aangetoond door Van de Ven en Derksen. Zij vormt evenzo een harde weerlegging van de aangescherpte theorie van de AG dat Tante Cor zal aanslaan na een 425 Hz $\pm$ 5 Hz toon van 150 milliseconden. Ik verwijs voor de gedane metingen naar onderstaande tabel.⁵⁹

Gesprek A-1-4	Gemeten Hz en msec	Correctie met 5,5 %	Correctie met 5,7 %
3:09.939	454,868 Hz	429,85 Hz	428,95 Hz
3:09.983	454,868 Hz	429,85 Hz	428,95 Hz
3:10.001	454,868 Hz	429,85 Hz	428,95 Hz
3:10.041	454,868 Hz	429,85 Hz	428,95 Hz
3:10.092	454,868 Hz	429,85 Hz	428,95 Hz
3:10.142	454,868 Hz	429,85 Hz	428,95 Hz
3:10.175	451,894 Hz	427,039 Hz	426,136 Hz
3:10.244	446,004 Hz	421,47 Hz	420,582 Hz
3:10.288	443,088 Hz	418,71 Hz	417,83 Hz
3:10.378	457,861 Hz	432,678 Hz	431,703 Hz
3:09.939-3:10.378	439 msec	464,5 msec (425 $\pm$ 15 Hz)	464 msec (425 $\pm$ 15 Hz)
3:09.939-3:10.244	305 msec	323 msec (425 $\pm$ 5 Hz)	322,4 msec (425 $\pm$ 5 Hz)

- In een derde door de AG uit hetzelfde gesprek A-1-4 gegeven voorbeeld van een klank die op 7:07.915 minuten aanvangt, blijkt zijn aanscherping van de hypothetische criteria de aanzingtheorie van Van den Heuvel slechts nipt te redden. Een toonhoogte van 425 Hz $\pm$ 5 Hz gedurende 148 milliseconden blijkt onvoldoende om de Tante Cor-melding te activeren. Dit voorbeeld vormde een volle weerlegging van de hypothese van Van den Heuvel, maar past nipt binnen de nieuw aangescherpte criteria van de AG.

Een dergelijke nipte redding van dit voorbeeld op 7:07.915 minuten in gesprek A-1-4 zegt echter niets over de houdbaarheid van de aanzingtheorie, evenmin als het door de AG gegeven voorbeeld uit gesprek A-1-5. De nieuwe door de AG geïntroduceerde striktere criteria voor de aanzingtheorie blijven willekeurig en worden, zoals hiervoor aangetoond, door tal van (andere) feitelijke voorbeelden uit de opnamen zelf weerlegd. De langgerekte klank op 3:09.939 minuten van gesprek A-1-4 met een doorlopende toonhoogte van 425 Hz $\pm$ 5 Hz van meer dan 300 milliseconden waarop geen Tante Cor-melding volgt, is hiervan een direct bewijs uit hetzelfde gesprek.

⁵⁸ Tweede Aanvulling op de herzieningsaanvraag, d.d. 1 februari 2016, p. 90 en bijlage 84: Derksen, Stand van Zaken III, deel II, 25 oktober 2015, pp. 11 en 12

⁵⁹ uit appendix 5: tabel van mijn metingen van twee langgerekte klanken in gesprek A-1-4 op een toonhoogte rondom de 425 Hz, terwijl geen Tante Cor-melding volgt

Alle drie door de AG nagezonden gesprekken van 6 november 1997 vormen een tweede weerlegging van de nieuw door de AG geïntroduceerde hypothetische criteria dat de PTT-melding van Tante Cor wordt geactiveerd door een 150 milliseconden doorlopende toonhoogte van 425 Hz +/-5 Hz. Eén van deze nagekomen gesprekken vertoont daarbij zelfs nog het met de aanzingtheorie eveneens onverklaarbare fenomeen dat de stem van Baybasin zich tijdelijk *vermengt* met de tijdmelding van Tante Cor.

Zes volgens de criteria van de AG qua toonhoogte en duur geschikte eindegesprekstonen van gesprek A-1-1 met een duur van ≥ 150 milliseconden en een toonhoogte van 425 Hz +/-5 Hz doen de Tante Cor-melding evenmin aanslaan. Maar de 9^e eindegesprekstoon van slechts 138 milliseconden van 425 Hz +/-5 Hz activeert de PTT-melding wel. Dit derde voorbeeld vormt op zichzelf zelfs een zevenvoudige weerlegging van de nieuw door de AG geïntroduceerde criteria.

De aanzingtheorie van Van den Heuvel wordt niet alleen door alle ervaringsdeskundigen als inadequaaf afgewezen, ze blijkt ook in de verschillende gestalten die ze al heeft aangenomen, door de empirische feiten weerlegd.

Ik wil in dat verband nogmaals wijzen op de zeer serieuze waarschuwingen die deskundigen van het NFI en de Onderzoeksraad voor Veiligheid al in 2003 en 2008 lieten horen op de door Bas van den Heuvel en zijn onderzoeksbureau MSNP (*Mid Summer Night Party*) gevolgde werkwijze en gehanteerde onderzoeksmethoden. De kritiek spitste zich toe op ‘onvoldoende kennis en ervaring op het betreffende onderzoeksgebied’, het uitgaan van ‘ongeoorloofde en onjuiste aannames’ en het trekken van ‘onjuiste conclusies’, waarbij ‘de hypothesen van MSNP en de door hen aangevoerde argumenten steeds wisselden’.⁶⁰

Er moeten indertijd technische specificaties zijn geweest voor het aanslaan van de PTT-tijdmelding van Tante Cor in de analoge tapkamer. Het is niet helder waarom deze specificaties niet zijn teruggevonden in het jarenlange technische onderzoek in herziening waarin het ULI, de Unit Landelijke Interceptie van de KLPD, de deskundige Van den Heuvel van allerhande informatie voorzag. Een zinloze discussie over speculaties en wisselende hypothesen die alle met enige inspanning te weerleggen zijn, zou daarmee voorkomen zijn.

We hebben zonder dergelijke specificaties geen andere keus dan met de deskundigen Peller, Van de Ven en Fransen en Rijnders te concluderen dat er geen technische verklaring is voor het ontbreken van eindegesprekstonen bij sommige gesprekken op de ‘verdachte’ banden. Het is de zoveelste indicatie dat er hoogstwaarschijnlijk is gerommeld

---

⁶⁰ zie Vierde Aanvulling in herziening van 28 juli 2016, p. 2 met bijlagen 120: rapport d.d. 13 januari 2003 van Ir. P.C.A.M. de Bruyn van het N.F.I. (Nederlands Forensisch Instituut) en 121: rapport d.d. 4 december 2008 van de Onderzoeksraad voor Veiligheid. Zie ook persbericht: https://www.onderzoeksraad.nl/uploads/investigations/Persbericht_Schiphol_0412.pdf

met gesprekken op de thans nog beschikbare analoge banden, d.w.z. gemanipuleerd door menselijk ingrijpen.⁶¹ Enige garantie dat dit niet is gebeurd, ontbreekt, zoals besproken in hoofdstuk I van deze Aanvulling.

IV. De reeks schakelklikken midden in gesprek A-1-4

In de Tweede Aanvulling op de herzieningsaanvraag is ook de opmerkelijke anomalie van een opvallende reeks van klikken midden in gesprek A-1-4 besproken.⁶²

De deskundige Van de Ven herkent deze reeks pulsen als afkomstig van een oude ‘hefboomschakelaar’. Deze werd gebruikt in oude analoge telefooncentrales die in Nederland in de jaren ’80 zijn uitgefaseerd. Hij schrijft een mechanische kiezer te horen met frequenties die niet voorkomen in het Nederlandse telefonienet.⁶³

Hij vond twee bevestigingen:

1. de herkenning door twee oud-medewerkers van KPN/PTT in het Museum voor Communicatie van het signaal als een ouderwetse hefboomschakelaar⁶⁴;
2. een vergelijking van de klikken van een elektromagnetische schakelaar (van het merk Philips) uit het HEIM Museum te Hengelo met de in gesprek A-1-4 gedetecteerde klikken, tijdsintervallen en frequenties.⁶⁵

In zijn onderzoeksverslag van 11 februari 2017 komt de AG tot een andere conclusie. Hij beschrijft de puls-reeks uit gesprek A-1-4 te hebben vergeleken met de puls-reeks van de hefboomschakelaar die Van de Ven had opgenomen in het HEIM Museum en concludeert daaruit, zonder verdere specificatie, dat *“de frequentiespectra van enerzijds de puls-trein (in gesprek A-1-4) en anderzijds de ratels in het geluid van de genoemde hefboomschakelaars géén kenmerkende overeenkomsten vertonen.”*⁶⁶

Wel erkent de AG in zijn onderzoeksverslag dat vijf pulsen in de puls-reeks van gesprek A-1-4 een zekere regelmaat vertonen. Ik zou het sterker willen uitdrukken. De door de AG bedoelde vijf pulsen vertonen alle een piek tot piekafstand van (ongecorrigeerd met de versnelling) 145 milliseconden. De duur van de individuele vijf pulsen ligt (ongecorrigeerd) rondom de 50 milliseconden.

⁶¹ nieuw novum 42 in Tweede Aanvulling op aanvraag in herziening, pp. 84 en 85

⁶² Tweede Aanvulling in herziening, 1 februari 2016, de pp.92-94, novum 44

⁶³ Van de Ven, rapport d.d. 31 augustus 2014, sub commentaar op gesprek 3 (A-1-4) en rapport d.d. 5 december 2014, pp. 33 en 34

⁶⁴ Van de Ven, rapport d.d. 8 oktober 2015, sub Bezoek 26 november 2014 aan MUSCOM

⁶⁵ Van de Ven, rapport d.d. 8 oktober 2015, p. 33 en bijlage 5 : audiobestand en filmpje plus afdruk van het signaal van de hefboomschakelaar zowel direct opgenomen als via de telefoon. In bijbehorende opname te vinden tussen 9.8-11 seconden en Van de Ven, rapport d.d. 31 augustus 2015, sub Resultaten van onderzoek

⁶⁶ verslag d.d. 10 februari 2017 van mr. Aben van nader onderzoek naar de zogeheten puls-trein (hefboomschakelaar) (zie hiervoor appendix 1 sub 14)

Wat wel verschilt in vergelijking met de Philips hefboomschakelaar uit het HEIM Museum is inderdaad de onderlinge afstand tussen de individuele pulsen. Maar op grond hiervan als niet (ervarings)deskundige te concluderen dat de puls-reeks uit gesprek A-1-4 niet afkomstig kan zijn van een ouderwetse hefboomschakelaar, is onverantwoord. De *kenmerkende regelmaat* is juist wel aanwezig.

Navraag bij een voorlichter van het Twents Techniek Museum HEIM met jarenlange ervaring als monteur in oude telefooncentrales, leerde mij dat de tijd waarin pulsen van een hefboomschakelaar elkaar opvolgen afhankelijk is van de instelling van de kiesschijf binnen de centrale. Deze was indertijd in Nederland officieel vastgelegd op een verhouding 60-40, maar kon worden aangepast volgens deze ervaringsdeskundige. Wat de verhouding was, kon wereldwijd verschillen.⁶⁷ Deze verhouding lag indertijd in bijvoorbeeld Groot-Brittannië op 66,6 msec 'break' en 33,3 msec 'make'. De voorlichter van het HEIM museum achtte zich daarom niet in staat iets zinnigs te zeggen over de verhoudingen binnen puls-reeksen afkomstig uit bijvoorbeeld Syrische of Turkse telefooncentrales uit de jaren 80 of 90. Dat viel buiten zijn kennisgebied. Opvallend is wel dat de verhouding binnen de puls-reeks in gesprek A-1-4 een vergelijkbare verhouding laat zien van 66.6-33.3 als toegepast in oude Britse systemen. Wat de oorspronkelijke absolute afstand tussen de pulsen in deze puls-reeks van A-1-4 is geweest, is onmogelijk meer te reconstrueren wanneer het om oud opnamemateriaal zou gaan dat aan nieuw geconstrueerde gesprekken werd toegevoegd en dat daarmee aan meerdere kopieerslagen onderhevig moet zijn geweest, met oncontroleerbare versnellingen of vertragingen als gevolg.

Deze informatie maakt duidelijk dat de tussenpozen tussen de pulsen van een op zich regelmatige puls-reeks per elektromagnetische hefboomschakelaar kunnen verschillen, zeker wanneer we met diverse door kopieerslagen veroorzaakte vertragingen en versnellingen van het originele materiaal te maken hebben, zoals het onderzoek in deze zaak duidelijk heeft gemaakt. Dit betekent dat de uitkomst van het nieuwe onderzoek van de AG geen afbreuk doet aan de door Van de Ven getrokken conclusies en de herkenning van de pulsen door twee KPN/PTT-medewerkers.

Daar komt dan nog bij dat de AG zijn onderzoek op basis van het door de deskundige Van de Ven geleverde materiaal heeft beperkt tot een afzonderlijk kiessignaal van de ouderwetse hefboomschakelaar. Dat leidt tot een geluid dat inderdaad kan worden aangeduid als een soort van ratel. Maar wanneer we kijken naar modernere versies van deze telefooncentrale die zich baseerden op het Crossbar-systeem, dan horen we een veel diffusere puls-reeks. Ik wijs bijvoorbeeld op de eerste Ericsson ARF503 Automatic Telephone Exchange. Deze Crossbar-centrale begon in 1965 aan een wereldwijde opmars en is in sommige landen nog steeds in gebruik.⁶⁸

---

⁶⁷ zie bijvoorbeeld Analog Telephony, Compliance Requirements Overview, Hermon Laboratories, 2009, waar op p. 7 wordt vermeld: "Some countries use different digit versus brake/make sequence"

⁶⁸ zie: https://en.wikipedia.org/wiki/Crossbar_switch en http://macao.communications.museum/eng/exhibition/secondfloor/MoreInfo/2_6_5_2_EricssonARF503.html

Geen alternatieve verklaring voor de puls-reeks

Eerder ben ik uitgebreid ingegaan op de alternatieve verklaring die de deskundige Van den Heuvel heeft gepoogd te geven voor de reeks schakelklikken midden in gesprek A-1-4.

Hij heeft lang volgehouden dat het hier ging om de plaatsing van een telefoon in een zogeheten carkit. Hij schreef in zijn eindrapport: *“De klikjes passen naar mijn oordeel bij het aankoppelen van een spanning-voedend component, zoals bijvoorbeeld een lader”*.⁶⁹

Deze verklaring is nooit verder gekomen dan een bewering die nooit door enig empirisch onderzoek is onderbouwd. Van den Heuvel is de mogelijkheid geboden om eenvoudigweg een mobiele telefoon uit die tijd in een bijpassende lader te zetten of aan het elektriciteitsnet aan te sluiten en van een mogelijkerwijs daarmee gepaard gaande reeks schakelklikken ter vergelijking een opname te maken. Dat is hem niet gelukt, omdat het plaatsen van een telefoon in een carkit nu eenmaal niet zo’n schakelklik-patroon veroorzaakt.⁷⁰ Zoals de deskundige Van de Ven het uitdrukte: *“Het in het onderzochte audiomateriaal waargenomen patroon van de schakelpieken is (---) zowel qua tijdsintervallen als qua frequentie afkomstig uit het telecommunicatie netwerk. Een mogelijk door een car-kit plaatsing veroorzaakt signaal is zowel qua tijdsintervallen als qua frequentie random, d.w.z. vertoont geen patroon.”* (onderstreping van A. v.d. Plas)⁷¹

Professor Derksen heeft het experiment dat Van den Heuvel zou uitvoeren, zelf een aantal keren gedaan. Dat bleek vrij eenvoudig te realiseren. Hij noteert: *“twee mensen bellen met een mobiele telefoon, één van de gesprekspartners sluit zijn mobiel aan op de lader. De ander luistert naar wat er te horen is. Resultaat: óf je hoort niets óf je hoort een doffe tik, maar nooit een serie schakelklikken.”*⁷²

---

waar wordt vermeld: “The first Ericsson ARF503 Automatic Telephone Exchange began its operation in year 1965. At that time this installation was considered as an important technological advance because it was based on a Crossbar System, even though it yet possessed the characteristic to interwork with the Siemens F1, Step-by-Step, Automatic Telephone Exchange, which was a Strowger or Step-by-Step System.

Zie voor het geproduceerde geluid bijvoorbeeld de tweede minuut van een opname van een Ericsson

Crossbar-centrale in werking: https://www.youtube.com/watch?v=5lAkv_F1G3g

⁶⁹ Van den Heuvel, MEPIO hoofdrapport, p. 30

⁷⁰ Van de Ven, rapport d.d. 8 oktober 2015, p. 33. Van de Ven heeft Van den Heuvel voor diens voorgenomen onderzoek zelfs nog een NOKIA 9400 met lader uit de periode 1997/1998 ter beschikking gesteld. Maar toen Van den Heuvel naar de resultaten van dit door hem te verrichten carkit-onderzoek werd gevraagd tijdens de bijeenkomst van de begeleidingscommissie op 10 juli 2015, was zijn antwoord: *“dat hij heeft getest of hij op een betrouwbare wijze een gesprek kon registreren. Op dit moment weet hij niet hoe hij dat voor elkaar moet krijgen.”* Zie verslag bijeenkomst begeleidingscommissie, 10 juli 2015. Van enig ander onderzoek hiernaar door hem is nadien niet meer vernomen.

⁷¹ Van de Ven (2015), *Overzicht onderzoeksresultaten* 29 augustus 2015

⁷² bijlage 84: Derksen, Stand van Zaken III, deel II, p.43

De benodigde tijd

De puls-reeks is niet te horen voor aanvang van het gesprek zoals je zou verwachten van signalen afkomstig van een ouderwetse kiesschijf, maar midden in het gesprek na de woorden tussen de sprekers:

- transcriptie van mr. T. Çelik: *“Saritas: Broer wacht even 1 minuut m’n batterij is zwak ik moet hem gaan opladen. Baybasin: Ok mijn vader, heb je nog iets te zeggen? Ik belde je gewoon om te vragen hoe alles met je gaat.”*⁷³
- transcriptie van door mr. Aben ingeschakelde anonieme tolk: *“NNMan: Broer, een momentje, de batterij van dit verzwakt. De oplader ervan.. (wordt onderbroken) Baybasin: Ok, dan heb jij nog iets te zeggen? Ik dacht, laat ik vragen hoe het met je gaat, en ook of er iets nieuws is. NNMan: Nee abi, een momentje.. (onv) (geluid dat lijkt op geschuif, getik van iets) Hallo?”*⁷⁴

Na dit laatste ‘hallo’ loopt het gesprek nog ruim 28 minuten door. De AG meet in het tapgesprek na het uitspreken van het (in de Nederlandse vertaling) woord ‘momentje’ tot het uitspreken van het woord ‘hallo?’ een tijdsbestek van 2,88 seconden. Vóór hem mat Derksen 2,7 seconden tussen deze twee woorden. Dat verschil lijkt me overbrugbaar. Maar waar Derksen het niet klaarspeelde om onder de meest ideale maar realistische omstandigheden binnen een tijdsbestek van 2,7 seconden de mobiele telefoon aan te sluiten op de lader⁷⁵, lukte dit de AG na twee pogingen wel.⁷⁶ Ik neem aan dat hij hiertoe klaar zat naast het stopcontact met de verbindingkabel in de hand, een situatie die niet erg realistisch lijkt onder de normale omstandigheden waaronder mobiele telefoongesprekken plegen te worden gevoerd.

Het is bovendien jammer dat de AG zijn experiment niet heeft uitgebreid tot het laten meeluisteren van een proefpersoon aan de andere kant van de lijn, zoals Derksen deed. De uitkomst van een dergelijke proef zou zijn geweest dat daar niets anders te horen was bij het aansluiten van zijn mobiele telefoon op een lader of het elektriciteitsnet dan stilte of een mogelijke doffe tik.

In het geval dat we zouden uitgaan van het door Van den Heuvel opgeworpen scenario, namelijk dat de gebelde Saritas zijn telefoon niet op een lader ‘aansloot’ maar deze in een ‘car-kit’ plaatste, zou deze handeling realistisch gerekend wel binnen 2 seconden hebben kunnen gebeuren, zo gaf ik eerder aan. De vragen die dan rijzen, blijven echter onbeantwoord: waarom horen we geen achtergrondgeluid van een automotor en belangrijker, hoe kon de gebelde na plaatsing van zijn telefoon in deze carkit nog ruim 28 minuten blijven doorspreken met Baybasin via dezelfde telefoon? Het spreken via een in

⁷³ bijlage 96 bij Tweede Aanvulling in herziening; vertaling van gesprek A-1-4 door mr. Tugba Çelik, werkzaam als juridisch medewerkster bij Bakker Schut & van der Plas advocaten

⁷⁴ verslag d.d. 18 juli 2016 van tolkwerkzaamheden van een anonieme door mr. Aben ingeschakelde tolk, mij toegestuurd op 16 januari 2017, p. 15

⁷⁵ bijlage 84: Derksen, Stand van Zaken III, deel II, p. 44

⁷⁶ verslag d.d. 10 februari 2017 van mr. Aben van nader onderzoek naar de zogeheten puls-trein, pp. 2 en 3 (zie hiervoor appendix 1 sub 14)

een carkit geplaatste telefoon moet zonder bluetooth, dat toen nog niet bestond, onmogelijk worden geacht. En in het geval de telefoon na plaatsing in de carkit op microfoonstand zou zijn overgegaan, zou dat hebben geleid tot een duidelijk hoorbare stemvervorming, die in casu niet hoorbaar is.

Conclusie

Het nieuwe onderzoek door de AG van de gemeten puls-reeks midden in gesprek A-1-4 doet geen afbreuk aan de door Van de Ven getrokken conclusie dat het hier om de schakelklikken van een ouderwetse elektromechanische hefboomschakelaar gaat. De tussenpozen tussen de schakelklikken van een op zich regelmatige puls-reeks kunnen namelijk per elektromagnetische hefboomschakelaar verschillen. Er is geen alternatieve verklaring voor deze puls-reeks gevonden die hout snijdt, ook niet in het aanvullende onderzoek van de AG. We kunnen ondertussen in ieder geval vaststellen dat het aansluiten van een mobiele telefoon op het elektriciteitsnet – stel dat dit binnen drie seconden kan – niet een dergelijke puls-reeks veroorzaakt. Het plaatsen van een mobiele telefoon in een carkit leidt evenmin tot een dergelijke reeks van schakelklikken. Bovendien is het onmogelijk met een in een carkit geplaatste telefoon door te bellen, behalve wanneer deze in microfoonstand is gezet. Maar dit zou tot stemvervorming leiden, waarvan in casu geen sprake is.

V. De modemsignalen

In de herzieningsprocedure is maar een kleine selectie van de in totaal 6000 getapte gesprekken voor onderzoek aan beide deskundigen beschikbaar gesteld. Eerst in april 2015 is deze summiere selectie ook aan de verdediging afgegeven, d.w.z. 17 jaar nadat verzoeker in herziening op basis van dit materiaal werd aangeklaagd.

De deskundige Van de Ven ontdekte in twee afgegeven gesprekken die afkomstig waren uit de analoge tapkamer een signaal van 2110-2114 Hz tussen de beltoon en vlak voor het opnemen door de gebelde Baybasin. Het ging om de gesprekken A-1-1 en A-1-5, welke een belangrijke rol spelen in de bewijsconstructie van de Öge-zaak. Van de Ven herkende dit signaal vanuit zijn ervaring als interceptie-specialist bij de MID als een modem-signaal. Hij geeft aan deze observatie nadere uitleg in zijn rapport van 1 augustus 2015. Hij schrijft daar: *“Het signaal dat ik heb waargenomen, moet m.i. worden geïnterpreteerd als de carrierfrequentie van het V34 modem.”*⁷⁷ Naast de gesprekken A-1-1 en A-1-5 liet ook het op 2 september 2015 vrijgegeven gesprek A-3-18 (tevens A-6-1) van 9 november 1997 te

---

⁷⁷ Van de Ven, 1 augustus 2015, onderzoeksrapport naar de op de banden gevonden modemsignalen, gevoegd als bijlage 7 bij zijn eindrapport van 31 augustus 2015 en Van de Ven, rapport d.d. 8 oktober 2015, pp. 6 en 7

13.11 uur, signalen zien die volgens Van de Ven overeenkomen met de carrierfrequenties van het modem uit de V34 serie.⁷⁸

Bij de bespreking van het nieuw opgekomen novum 39 gaf ik aan dat dergelijke modem-signalen onverklaarbaar zijn in een integere tap, rechtstreeks afkomstig van de UHER 6000 recorder. Het zou dus om anderszins ontvangen gesprekken moeten gaan. Uit de getuigenverhoren was gebleken dat het Kernteam Noord en Oost Nederland ervaring had met het ontvangen van gesprekken van buitenaf via een modem. Rechercheur en tapcoördinator Jeroense gaf aan dat ‘ze’ indertijd wel bestanden in de tapkamer binnenkregen via een beveiligd modem. Die gesprekken kwamen van buiten, dat kunnen dus geen rechtstreeks in Nederland afgetapte gesprekken zijn.⁷⁹ Cetinkaya erkent dat het team indertijd gesprekken uitwisselde met Turkije. Dit gebeurde via een modem om ze daar te laten horen wat er werd gezegd en andersom.⁸⁰ Ik concludeerde dat als er voor deze signalen met een gecorrigeerde frequentie van rondom de 1920 Hz geen andere bevredigende verklaring kan worden gegeven, deze een serieuze aanwijzing vormen voor plaatsgevonden manipulatie.⁸¹

Ook de deskundige Van den Heuvel heeft, ondanks vele pogingen, geen valabele alternatieve verklaring kunnen vinden voor de op de opnamen van een aantal uit de analoge tapkamer afkomstige gesprekken gemeten hoge toon-signalen, zo besprak ik in de Tweede Aanvulling op de herzieningsaanvraag.⁸²

Moederband 3281, spoor 1 en 2

De AG beschrijft in zijn onderzoek van 3 februari 2017 nader onderzoek te hebben gedaan naar gesprekken die niet eerder aan de deskundigen en de verdediging ter beschikking waren gesteld.⁸³ Hij heeft al het analoge geluidsmateriaal dat afkomstig is van ‘moederband’ 3281, de sporen 1 en 2, zelf beluisterd en geconstateerd dat alle inkomende gesprekken op die band tussen de beltoon en het opnemen door Baybasin een vergelijkbaar modemgeluid laten horen, inclusief de inkomende gesprekken met Britse overheidsfunctionarissen en de inkomende Libertel-berichten. Het gaat om de band die gesprekken bevat, afgeluisterd van tap-lijn X-3 van 21 oktober 1997 t/m 12 november 1997. De AG spreekt over een ‘geluidje’ hoorbaar in alle inkomende gesprekken na de beltoon *‘op de plek waar een ‘pickup pulse’ mocht worden verwacht’*. Op moederband 3285 daarentegen, met de tapgesprekken die werden afgeluisterd van tap-lijn X2, heeft de

---

⁷⁸ bijlage 95 bij tweede Aanvulling op herzieningsaanvraag: Van de Ven, e-mail d.d. 20 november 2015 te 9.45 uur aan mr. Van der Plas

⁷⁹ proces-verbaal verhoor A.C. Jeroense in herzieningsonderzoek, 28 februari en 4 april 2014, sub 117

⁸⁰ proces-verbaal verhoor Tayyar Cetinkaya in herzieningsonderzoek, 12 september 2014, sub 42 en 43

⁸¹ Tweede Aanvulling in herziening d.d. 1 februari 2016, nieuw novum 39, p. 74

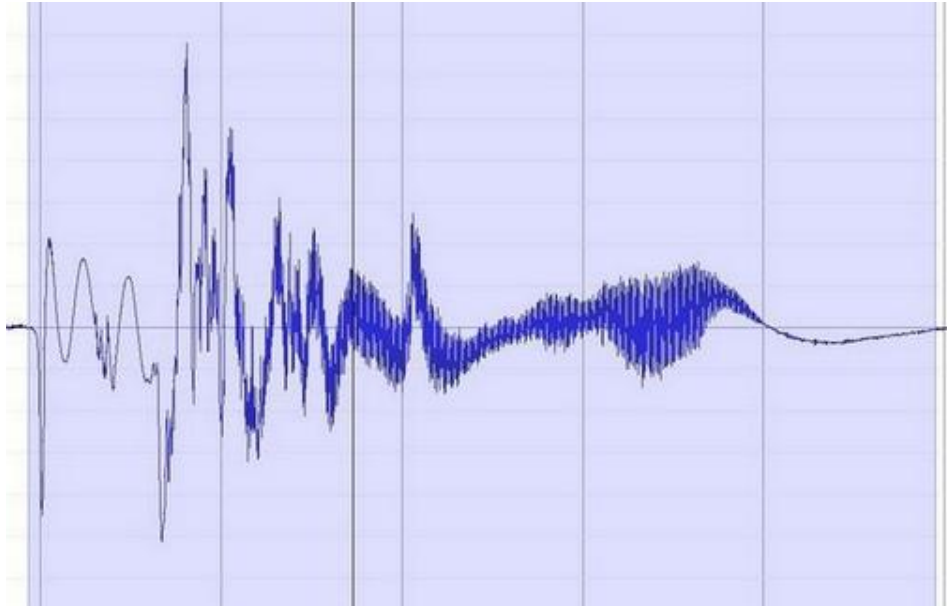
⁸² Tweede Aanvulling in herziening d.d. 1 februari 2016, pp. 75-77

⁸³ onderzoeksverslag d.d. 3 februari 2017 naar de ‘modemsignalen’ in het analoge geluidsmateriaal (zie hiervoor appendix 1 sub 6)

AG na de beltoon en voor het opnemen geen signaal kunnen ontdekken gelijk aan bedoeld modemsignaal.

De AG beroept zich hier op door hem bestudeerd audiomateriaal dat, op enkele onderzochte gesprekken na, nog steeds niet ter beschikking staat aan de verdediging. Ik heb de AG gevraagd mij in de gelegenheid te stellen de door hem bedoelde ‘geluidjes’ ook zelf te onderzoeken op een identieke kopie van de moederbanden 3281 spoor 1 en 2 en 3285 spoor 1 en 2, om te bezien over wat voor signalen de AG hier daadwerkelijk spreekt.⁸⁴ Op 4 april ontving ik niet de verzochte kopieën van de banden, maar enkele WAV-bestanden van inkomende gesprekken van 2 november 1997 te 9.55 en 14.21 uur alsmede van één inkomend Libertel-bericht van 5 november 1997 te 20.01 uur (inclusief het uitgaand af luisteren van een Libertel-bericht van dezelfde dag om 20.02 uur). Alle drie de inkomende gesprekken laten een signaal zien met een toonhoogte die rondom de 2100 Hz zweeft; dat is gecorrigeerd inderdaad 1900 Hz. Het is vergelijkbaar met dat wat te horen is tussen de beltoon en het opnemen in A-1-1 en A-1-5. Dat zijn drie voorbeelden.

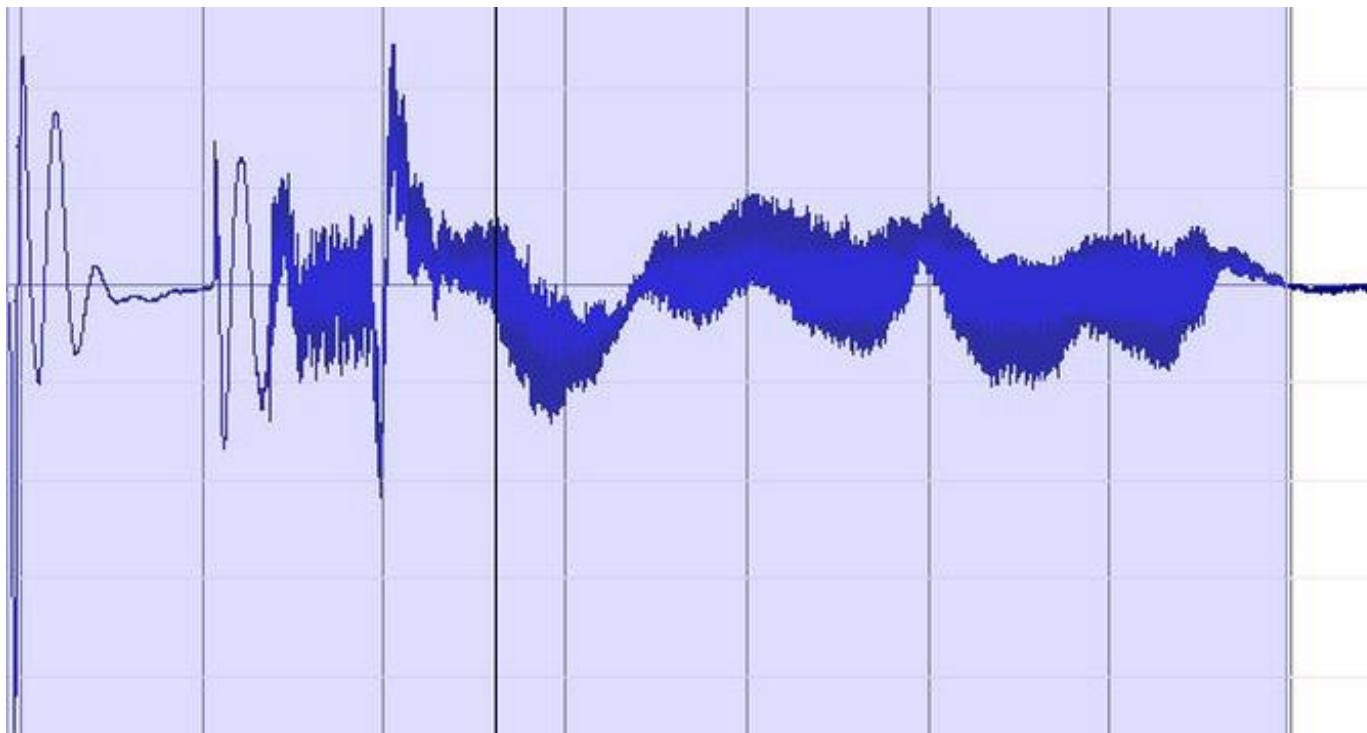
Hieronder staat een afbeelding weergegeven van het modemsignaal uit gesprek A-1-1. Het is gelijksoortig aan het daaronder weergegeven modemsignaal uit het door de AG nagezonden gesprek van 2 november 1997 te 9.55 uur (van band 3281-2).⁸⁵

Voorbeeld 1: Modemsignaal in gesprek A-1-1

⁸⁴ brief d.d. 3 maart 2017 van A.G. van der Plas aan mr. Aben, sub 3

⁸⁵ In dit gesprek nemen we ook een heuse JTS-header waar zoals besproken in hoofdstuk II. Wel is in dit gesprek vóór aanvang een soort van aanlopende band of motor te horen en is vóór de daadwerkelijke JTS een zwakke plok vergelijkbaar met de plok die op 5.1 seconden voor de beltoon van gesprek A-1-4 werd waargenomen.

Voorbeeld 2: modemsignaal in het nagezonden gesprek van 2 november 1997 te 9.55 uur

Het gaat hier om gelijksoortige signalen met een frequentie van rondom de 1900 Hz (gecorrigeerd).

De AG geeft in zijn onderzoeksrapport aan dat het ‘geluidje’ ook waarneembaar is in inkomende gesprekken van Britse overheidsfunctionarissen op dezelfde band. Van deze gesprekken zijn mij door hem geen voorbeelden verstrekt. Een eerder wel aan de verdediging afgegeven inkomend gesprek van 12 november 1997 te 15.24 uur van ene Brian (werkzaam voor de Britse overheid), opgenomen op band 3281 spoor 2 en getapt via lijn X3, kon desalniettemin door mij worden onderzocht op het door de AG bedoelde ‘geluidje’. Het gesprek laat allereerst een geheel vervormde stem van Baybasin horen. Maar ten tweede toont het door de AG bedoelde ‘geluidje’ voorafgaand aan het opnemen van de telefoon door Baybasin gedurende het gehele signaal geen frequentie die ook maar in de buurt komt van 2100 (ongecorrigeerd) of 1900 Hz (gecorrigeerd). Kennelijk is dit ‘geluidje’ niet door de AG nagemeten. Het moet hier om een totaal ander signaal gaan dan dat de deskundige Van de Ven ontdekte in de gesprekken A-1-1, A-1-5 en A-3-18, een signaal met een (gecorrigeerde) frequentie van rondom de 1900 Hz. Het signaal van het gesprek uit Engeland van 12 november 1997 te 15.24 uur staat hieronder weergegeven als voorbeeld drie. Het verschilt niet alleen qua vorm scherp van het door Van de Ven bedoelde modemsignaal, maar vertoont ook nergens een frequentie rondom de 1900 Hz (gecorrigeerd).

Voorbeeld 3: geluidje tussen beltoon en opnemen in het gesprek van 12 november 1997 te 15.24 uur

Geen andere plausibele verklaring voor het ‘modemgeluid’

Voor het signaal van rondom de 1900 Hz konden in de lange jaren van het herzieningsonderzoek geen andere plausibele verklaringen worden gegeven dan die van de deskundige Van de Ven, die er een modemsignaal in herkende.

Eerst na afronding van het onderzoek door de deskundigen en het indienen van mijn aanvullende gronden is het de AG op basis van nader onderzoek gebleken dat de geconstateerde versnelling in het onderzochte materiaal mede haar oorzaak vond in de apparatuur waarmee in 2014 de oorspronkelijke banden ter digitalisering zijn afgespeeld. Hiervoor was door het ULI een niet onderhouden en niet recentelijk gekalibreerde UHER 6000 bandrecorder gebruikt, die de banden vertraagd afspeelde, hetgeen tot ongewenste extra versnellingen van het audio-materiaal leidde.⁸⁶ Dit heeft tot oneindig veel, achteraf gezien onnodig rekenwerk geleid door de deskundigen. Maar op basis van het nadere onderzoek door de AG lijkt het thans wel logisch om het na de beltoon en voor het opnemen van de hoorn gemeten signaal te corrigeren met de gemeten versnelling van de afzonderlijke banden, tot rondom de 1900 Hz.

Maar hoe kan dit signaal tussen beltoon en opnemen worden verklaard?

---

⁸⁶ onderzoeksverslag d.d. 12 januari 2017 naar de aanzienlijke versnellingen van het analoge geluidsmateriaal (zie hiervoor appendix 1 sub 3)

Een eerdere hypothese van de deskundige Van den Heuvel dat het signaal van 1900 Hz door de provider Libertel zijn zou meegestuurd als teken dat de inhoud van het gesprek eraan kwam, bleek onhoudbaar. De (ervarings)deskundigen uit die tijd lieten weten dat een dergelijk signaal indertijd niet werd gebruikt door Libertel en ook niet afkomstig kon zijn van enige andere interceptiefaciliteit.⁸⁷

Ook de tweede hypothese van de deskundige Van den Heuvel dat het signaal van 1900 Hz zou zijn gegenereerd in de ATR-ISDN2 koppeling – de interface tussen provider en tapkamer – werd door de echte interceptiedeskundigen weersproken. Zo lieten deskundigen van het bedrijf Group 2000, dat de interface tussen provider en tapkamer levert, weten *“dat een 1900 Hz-signaal niet voorkomt in de tapkamer en ook niet in de interface, de zogenaamde DTI.”*⁸⁸ Het bedrijf bevestigde dit in een brief aan de rechter-commissaris en mr. Aben met de woorden: *“de DTI zet de audio onveranderd door. De 1900 Hz toon moet dan vóór de DTI of na de DTI zijn oorsprong vinden. (---) Als de 1900 Hz toon vóór de DTI al in de audio aanwezig was, dan zal de DTI die toon inderdaad volledig transparant doorgeven.”*⁸⁹ Zoals ik eerder aangaf, betekent dit dat ook de ATR-ISDN2-koppeling tussen provider en tapkamer niet de producent kan zijn geweest van het in de gesprekken gemeten 1900 Hz signaal. Andere door Van den Heuvel over het gemeten 1900 Hz signaal opgeworpen hypothesen bleken eveneens onhoudbaar.

Ik concludeerde daarom eerder dat dit signaal van rondom de 1900 Hz tussen beltoon en opnemen onverklaarbaar bleef, behalve als aanwijzing van manipulatie van oorspronkelijk opnamemateriaal.⁹⁰

Een verklaring van het signaal door de AG?

Duidelijk is nu dat ook het nadere onderzoek door de AG geen plausibele verklaring heeft opgeleverd voor het waargenomen signaal. We weten nu op basis van zijn onderzoek dat meerdere inkomende gesprekken op de ‘moederband 3281’ dit signaal laten zien tussen de beltoon en het opnemen van de hoorn door Baybasin. Opmerkelijk genoeg geldt dat niet voor een inkomend gesprek uit Engeland van 12 november 1997 te 15.24 uur, zo wees een controle-onderzoek van mijzelf uit. Dat gesprek laat op dezelfde plek tussen beltoon en het opnemen wel een apart ‘geluidje’ horen, maar het signaal daarvan haalt nergens een

---

⁸⁷ Een deskundige van Libertel, ‘het voormalig hoofd afdeling Security’, vertelde Van de Ven dat hij het 1900 Hz signaal niet kon plaatsen en dat dit signaal niet door Libertel gebruikt werd, dat wil zeggen ook niet ter aankondiging van het begin van het gesprek en een voormalige Security medewerker van Dutchtone N.V. en Vizzavi, Vodafone Nederland, en als zodanig in de periode 1998-2003 verantwoordelijk voor de interceptiewerkzaamheden van deze bedrijven, deelde Van de Ven mee dat de (na correctie) gemeten 1900 Hz toon niet afkomstig kan zijn van een interceptiefaciliteit. Zie Van de Ven, Onderzoeksverslag d.d. 23 december 2014, gevoegd als bijlage 3 bij eindrapport van 31 augustus 2015 en Antwoord van R. Eygendaal d.d. op vragen serie 2 van de rechter-commissaris d.d. 16 februari 2015.

⁸⁸ Van de Ven, Onderzoeksverslag d.d. 23 december 2014

⁸⁹ brief d.d. 22 december 2014 van R.J. Coppens van Group 2000, bijlage 1, p. 1

⁹⁰ Tweede Aanvulling op de herzieningsaanvraag, d.d. 1 februari 2016, pp. 76 en 77

frequentie van rondom de 1900 Hz. Dat betekent dat een kwart van de door mij onderzochte gesprekken van band 3281 het signaal niet laat horen.

Een mogelijke verklaring van het signaal vanuit de *'pickup pulse'* van de door Baybasin gebruikte telefoon is eveneens uitgesloten, omdat uit eerder onderzoek van digitaal geregistreerde gesprekken van dezelfde telefoon over dezelfde tap X3 zonneklaar blijkt dat daarin geen signaal van rondom 1900 Hz vlak voor het opnemen voorkomt.⁹¹ In geval het de telefoon van Baybasin zou zijn geweest die het signaal bij opnemen had afgegeven, dan zouden logischerwijs ook de door de digitale tapkamer van deze telefoon (tap X3) afgetapte gesprekken dit signaal hebben moeten tonen.

Het nadere onderzoek van de AG maakt duidelijk dat een gehele band, te weten 'moederband 3281', geïnfecteerd blijkt met een ook door hem na zes jaar onderzoek nog steeds onverklaarbaar signaal. Het is een signaal dat door de deskundige Van de Ven als een modemsignaal wordt herkend. Het bevindt zich op een verdachte, want geenszins logische plaats, te weten vlak voor het opnemen van de hoorn, terwijl het niet te herleiden is tot een normaal *pick up* signaal. Het betreft volgens de AG alle inkomende gesprekken op deze band. Maar dat klopt niet. Nader onderzoek leerde mij dat dit in ieder geval niet geldt voor één op de vier van de mij ter beschikking gestelde gesprekken van de betreffende band.

Uit de nieuwe observaties van de AG kan niet de conclusie worden getrokken dat de in de gesprekken A-1-1, A-1-5 en A-3-18 waarneembare anomalie van een onverklaarbaar signaal van rondom de 1900 Hz geen aanwijzing is voor manipulatie. Het signaal wordt door de ervaringsdeskundige Van de Ven herkend als een modemsignaal. Dat het ook in andere inkomende gesprekken op band 3281 te horen is, betekent niet dat daarmee dan ook niets mis is met de gesprekken A-1-1, A-1-5 en A-3-18, die een essentieel onderdeel uitmaken van het bewijs. Dat is een te makkelijke en tevens onjuiste conclusie. Zoals eerder opgemerkt, zijn volgens meerdere bronnen de banden met daarop 'gesprekken' die verwijzen naar mogelijke strafbare feiten, gemanipuleerd in Turkije⁹² en van daaruit hoogstwaarschijnlijk door Nederlandse politiefunctionarissen mee teruggenomen naar Nederland.⁹³ Een dergelijke gang van zaken moet een gehele band hebben geïnfecteerd, op welke wijze dan ook. Binnen een dergelijk scenario vormt verwijzing naar vergelijkbare

---

⁹¹ **appendix 6:** overzicht van signalen in de onderzochte gesprekken op de plaats van de *pickup pulse*, opgesteld door A.G. van der Plas en op 1 mei 2015 toegestuurd aan de onderzoekscommissie van mr. Aben

⁹² vergelijk bijlage 10 bij herzieningsverzoek: brief Mehmet N. Aytekin gericht aan mr. A.G. van der Plas, d.d. 8 januari 2007, en videoverklaring van Aytekin op 10 januari 2008, alsmede de verklaringen van X2, bijlage 12 bij herzieningsverzoek: verzoekschrift X2, d.d. 1 mei 2008 en kopie van de politiekaart. Zie ook proces-verbaal verhoor Mehmet Aslan in herzieningsonderzoek, 19 april 20134, pp. 11, 12, 13 en 17 en Hüseyin Celebi, bijlage 8 bij herzieningsverzoek: EK RAPOR, Ankara, januari 2007, p. 23.

⁹³ zie hiervoor hoofdstuk I, pp.8-9, Enkele vragen sub 2 alsmede bijlage 36 bij herzieningsverzoek: brief Y. Buruma, d.d. 3 januari 2011, rapport TCEAS, p. 8: "*De verklaring van X1 is door de raadvrouw via K. Langendoen voorgelegd aan een bij het opsporingsonderzoek in de zaak Baybasin betrokken Nederlandse politiefunctionaris "Z". Laatstgenoemde zou de feiten hebben bevestigd, maar zou daarover 'nooit openlijk verklaren'. (---) Volgens Z zijn de Nederlandse politiefunctionarissen alleen betrokken geweest bij het 'illegaal' transporteren van geluidsbanden.*"

anomalieën in gesprekken die niet als bewijs zijn gepresenteerd, geen betrouwbare referentie.

In hoofdstuk I werd gerefereerd aan de op mysterieuze wijze verdwenen banden 3275, 3277-1 en 3277-2, 3278-1 en 3278-2 en 2A, waarop volgens het dossier geen gesprekken zijn gevonden die met strafbare feiten in verband kunnen worden gebracht. Deze zouden wel interessant referentiemateriaal hebben gevormd voor een onderzoek naar de op de latere banden 3281 en 3285 aangetroffen artefacten. Ze zijn niet meer voorhanden. De verdediging heeft van dit materiaal nooit kennis kunnen nemen en deze dus ook niet als referentiemateriaal kunnen opvoeren.

Concluderend kunnen we stellen dat ook dit laatste onderzoek van de AG een bevestiging vormt van de onbetrouwbaarheid van het bewijsmateriaal dat door de analoge tapkamers in de zaak van Baybasin is geproduceerd. De gesprekken op band 3281 laten een tot op heden onverklaard signaal van rondom de 1900 Hz zien. Het betreft een tot op heden onverklaarbare anomalie. Zelfs wanneer het hier om een modemsignaal zou gaan, zoals de deskundige Van de Ven aangeeft, dan bevindt het zich op een op zich al onverklaarbare plaats, namelijk na de beltoon en voor het opnemen. Er is geen deskundige die hiervoor een plausibele verklaring heeft kunnen geven. De advocaat-generaal ook niet.

Dat het signaal zich niet alleen manifesteert op enkele voor het bewijs essentiële gesprekken, maar ook te vinden is op andere inkomende gesprekken op band 3281, zegt weinig. Het signaal blijkt zich niet op alle inkomende gesprekken op die band te bevinden en komt evenmin terug in digitaal geregistreerde gesprekken van dezelfde telefoon en tap. Dit vormt een sterke aanwijzing voor geknoei met deze gehele zogenaamde moederband 3281. Betrouwbaar referentiemateriaal zoals eerder opgenomen banden die geen gesprekken bevatten die voor het bewijs zijn gebruikt, zijn vlak voor het onderzoek 'zoekgeraakt'.

In hoofdstuk I is besproken dat er überhaupt geen waarborg is dat de in deze zaak als authentiek gepresenteerde moederbanden daadwerkelijk de originele afgeluisterde gesprekken bevatten. Een FSK-signaal ter controle van dat het om een originele band gaat, ontbreekt. Printerlijsten en/of processen-verbaal met tellerstanden die het FSK-signaal als controle zouden vervangen, blijken afwezig of weggegooid. We weten dat rechercheurs en tolken indertijd zonder controle toegang hadden tot de 'originele' banden. We weten ook dat in ieder geval één centrale tolk innige contacten onderhield met de Turkse autoriteiten. Ondertussen zijn vlak voor het herzieningsonderzoek dertien van de achttien veiliggestelde banden uit de kluis van het Openbaar Ministerie te Arnhem verdwenen zonder dat iemand kan navertellen hoe.

Het gespreksmateriaal op de onderzochte banden vertoont vele anomalieën die niet te verenigen zijn met authentiek opgenomen tapmateriaal, zoals ontbrekende JTS-headers, ontbrekende eindgesprekstonen, kiespuls-reeksen midden in een gesprek en signalen met een modemfrequentie op een plaats waar je een *pickup pulse* zou verwachten. Ook laat het materiaal Turkse beltonen horen die qua frequentie en cadans afwijken van de

internationale ITU-standaard voor Turkije vanaf het jaar 1994. Op dit laatste punt wordt hieronder ingegaan bij de bespreking van in de digitaal geregistreerde gesprekken gevonden anomalieën.

We kunnen mede op grond van het door de AG verrichte nadere onderzoek niet anders concluderen dan dat het analoog opgenomen gespreksmateriaal als bewijsmateriaal niet alleen niet voldoet aan de daaraan in het licht van een *fair process* en ten behoeve van de waarheidsvinding te stellen eisen van betrouwbaarheid. Het gespreksmateriaal vertoont daarnaast ook nog eens vele, na jarenlang onderzoek vanuit de telecommunicatie onverklaarbare, anomalieën. Het betreft anomalieën die slechts te verklaren zijn met manipulatief menselijk ingrijpen in opnamemateriaal.

VI. De digitale tapkamer te Apeldoorn

In de Tweede Aanvulling op het herzieningsverzoek is uitgebreid ingegaan op de digitale tapkamer te Apeldoorn, die vanaf 13 november 1997 te 17.00 uur is ingezet bij het tappen van Baybasins telefoon: de Kislev 2, geleverd door het Israëlsche bedrijf Comverse.⁹⁴

Divers onderzoek uit die periode heeft aangetoond dat ook deze tapkamer geen afdoende bescherming bood tegen manipulatie door onbevoegden of onbevoegd handelende bevoegden.⁹⁵ Het onderzoek in herziening heeft deze eerdere onderzoeksresultaten niet kunnen weerleggen. Integendeel zelfs. De vele ook in de digitaal opgenomen gesprekken gevonden anomalieën naast het brede scala aan gevonden inhoudelijke inconsistenties in de digitaal vergaarde tapgesprekken tonen daarnaast aan dat in de zaak Baybasin ook daadwerkelijk met deze gesprekken moet zijn gemanipuleerd.

Alarmerende conclusie van PricewaterhouseCoopers

Het belangrijkste onderzoek naar de digitale tapkamer rondom de eeuwwisseling is het onderzoek van PricewaterhouseCoopers geweest in 2003, in opdracht van Binnenlandse Zaken en Justitie.⁹⁶ Het onderzoek wees uit dat bij alle van de onderzochte interceptie-organisaties sprake was van hiaten in het beheer en de technische beveiliging van het interceptie-systeem, met reële risico's van manipulatie van geïntercepteerde (meta)informatie door onbevoegden vanden.⁹⁷

In de conclusie van het rapport stond o.a. te lezen dat *“personen met logische toegang tot uitwerkstations of het netwerk (---) in principe in staat zijn tot (---) onbevoegde wijziging*

⁹⁴ bijlage 86: brief d.d. 23 november 2015 van D. van Dreunen aan mr. Aben en MEPIO rapport hfdst 10, p. 17 en Van de Ven, p. 4 van zijn rapport van 31 augustus 2015

⁹⁵ Tweede Aanvulling in herziening, 1 februari 2016, hoofdstuk II, pp.42-68 de nova 26-38

⁹⁶ bijlage 42 bij herzieningsverzoek 2011: rapport d.d. 25 augustus 2003 van PricewaterhouseCoopers

⁹⁷ bijlage 42A bij herzieningsverzoek 2011: persbericht ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkszaken van 8 december 2003, pp. 1 en 2

of vernietiging van getapte boodschappen en (---) onbevoegde wijziging of vernietiging van log gegevens.”⁹⁸

Het was het Bureau PIDS dat PricewaterhouseCoopers indertijd opdracht gaf voor dit in 2003 uitgevoerde onderzoek.⁹⁹ Koen Jaspers van dit Bureau bevestigde tegenover de rechter-commissaris dat het onderzoek mede de digitale tapkamers van vóór 2000 omvatte, dus ook de in de zaak-Baybasin ingezette Kislev-2. *“Voorafgaande aan 2000 waren er of dezelfde/vergelijkbare tapkamers in gebruik als in 2003 óf er waren analoge tapkamers (tape/cassette recorders en printers) in gebruik”*, zo antwoordde Jaspers desgevraagd.¹⁰⁰

De conclusie van PricewaterhouseCoopers was geen uitkomst van nattevingerwerk, maar gebaseerd op eigen onderzoek in de toen nog functionerende digitale tapkamers. PricewaterhouseCoopers heeft voor dergelijke technische onderzoeken goed geëquiperde forensische afdelingen.¹⁰¹ De begeleidingscommissie bestond uit ‘medewerkers van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, het Openbaar Ministerie en het Ministerie van Justitie’. Het rapport baseerde zich voorts op bronnen rechtstreeks afkomstig van (de medewerkers van) de onderzochte interceptie-organisaties en van de fabrikanten van de geplaatste interceptiesystemen. Deze bronnen vormden zowel theoretisch als praktisch een uitstekende basis voor een gedegen oordeel over de werking van de Nederlandse digitale tapkamers tot 2003.¹⁰²

Het aan de ministeries van Binnenlandse Zaken en van Justitie aangeboden eindrapport heeft uiteindelijk de basis gevormd voor ingrijpende aanpassingen in regelgeving en binnen de interceptiesystemen zelf.

De uitkomst van het onderzoek van PricewaterhouseCoopers kan daarmee onmogelijk worden genegeerd bij de beantwoording van de vraag of de digitale tapkamers die vanaf 13 november 1997 in de zaak Baybasin zijn gebruikt, mogelijkheden boden tot manipulatie door onbevoegden. Het onderzoek heeft deze vraag indertijd positief beantwoord op basis van onderzoek in de bestaande tapkamers zelf, inclusief zijn medewerkers, en op basis van documentatie rechtstreeks afkomstig van de leveranciers ervan.

⁹⁸ conclusie PG Aben, pp. 26 en 44 en bijlage 42 bij herzieningsverzoek 2011: rapport d.d. 25 augustus 2003 van PricewaterhouseCoopers, sub 2.2.2.1, p. 13

⁹⁹ PIDS staat sedert 2000 voor het Nederlandse samenwerkingsverband op operationeel gebied tussen opsporing, inlichtingen- en veiligheidsdiensten en het NFI op het gebied van interceptie, decryptie en signaalanalyse.

¹⁰⁰ Tweede Aanvulling op herzieningsverzoek d.d. 1 februari 2016, novum 26, pp. 43 en 44 en brief d.d. 20 augustus 2015 van K.B. Jaspers aan de rechter-commissaris, antwoord op vraag 34. De brief maakt onderdeel uit van de processtukken.

¹⁰¹ <https://www.pwc.nl/en/forensic-services/forensic-technology-solutions.html>. De afdeling Forensic Services van PWC laat weten: *‘We have more than 65 forensic technology laboratories in more than 35 countries’ en ‘We continually invest in the latest technology and software, which enables us to efficiently capture, transform, match and analyse large volumes of data.’*

¹⁰² bijlage 42 bij herzieningsverzoek 2011: rapport d.d. 25 augustus 2003 van PricewaterhouseCoopers, pp. 6-10 en Tweede Aanvulling op herzieningsverzoek d.d. 1 februari 2016, p. 48

De vraag naar het hoe

In het herzieningsonderzoek is veel tijd besteed aan onderzoek naar de vraag hoe in de Kislev-2 tapkamers deze door PricewaterhouseCoopers geconstateerde mogelijkheden tot wijziging of vernietiging van getapte boodschappen en loggegevens indertijd konden worden gerealiseerd. Daarover treedt de *A&K-analyse* van PricewaterhouseCoopers jammer genoeg niet in detail. En ook de onderzoekers van PricewaterhouseCoopers zijn hier niet over aan de tand gevoeld door de AG in zijn langdurende technische onderzoek in deze zaak, ondanks verzoeken van de verdediging hiertoe.

Wel is uit het herzieningsonderzoek naar voren gekomen dat de opslag van de gesprekken in de Kislev-2 tapkamer plaatsvond middels een unieke en onkraakbare AVQSBC Codec. Hierover verschillen de deskundigen niet van mening. Van de Ven schreef hierover: *“De AVQSBC CoDec zoals gebruikt door Comverse is noch openbaar noch beschreven en kan derhalve als een niet-publieke vercijferde opslag worden beschouwd.”*¹⁰³ En ook Van den Heuvel concludeerde: *“De enige mogelijkheid om AVQSBC te decoderen is een speciale DSP-module met specifieke software van Verint.”*¹⁰⁴

Een dergelijke decoder bevond zich indertijd in de uitwerkstations van de behandelend rechercheurs en taptolken. Van Dreunen, vóór 2000 medewerker bij Bumicon (de vertegenwoordiger van Comverse in Nederland), zei hierover: *“iedere tap-uitwerk PC was voorzien van een DSP board. Deze DSP-kaart zorgde voor het decoderen van de AVQSBC en voor de D/A omzetting van de ontvangen audio.”*¹⁰⁵ En ook de zogenaamde Court Evidence Unit, gebruikt om getapte gesprekken bijvoorbeeld ter zitting af te luisteren, bevat een dergelijke decoder.

De onkraakbare AVQSBC Codec bleek evenwel niet de mogelijkheden te ondermijnen tot wijziging en vernietiging van getapte boodschappen en loggegevens, zo constateerde PricewaterhouseCoopers in het onderzoek in de functionerende tapkamers. Iedere tap-uitwerk PC had zijn eigen DSP-kaart en dus decoder. De vraag naar het hoe is daarmee dus nog niet opgelost.

De T 14-zaak en het wissen van geheimhoudersgesprekken

Indertijd zijn wel twee procedures gevoerd, die een interessant inkijkje geven in de wijze waarop de door PricewaterhouseCoopers geconstateerde mogelijkheden tot wijziging en vernietiging van geregistreerde tapgesprekken en loggegevens konden worden gerealiseerd in de Comverse tapkamer Kislev-2. Het betrof een strafprocedure onder de naam T-14 bij

---

¹⁰³ antwoorden Van de Ven d.d. 14 augustus 2015, bijlage 8 bij eindrapport van 31 augustus 2015, antwoord op vraag 1

¹⁰⁴ MEPIO rapport, hoofdstuk 10, p. 59

¹⁰⁵ bijlage 86 bij Tweede Aanvulling op herzieningsaanvraag: brief d.d. 23 november 2015 van D. van Dreunen aan mr. Aben, p. 4

de rechtbank Almelo en een procedure aangespannen door de Nederlandse Vereniging van Strafadvocaten, de NVSA, bij het College Bescherming Persoonsgegevens. In beide procedures stond de vraag centraal of de toen in gebruik zijnde digitale tapkamer in staat was om aan de wettelijke eis van vernietiging van afgetapte geheimhoudersgesprekken te voldoen.

Uit deze procedures is nog documentatie voorhanden waaruit blijkt dat de wijziging van loggegevens en het verwijderen van opgeslagen gesprekken eenvoudig kon plaatsvinden via een toegang tot de directory van de tapkamer, ook wel ADABAS database genoemd. Dit was toen namelijk één van de wijzen waarop in de praktijk geheimhoudersgesprekken werden gewist.

De in de ADABAS database opgeslagen gegevens waren zowel volgens Van de Ven als ook Van den Heuvel vrij toegankelijk voor de gebruikers van het systeem. Zij waren ongecodeerd opgeslagen en konden door gebruikers, beheerders en uitwerkstations, met behulp van het juiste wachtwoord worden benaderd en bewerkt.¹⁰⁶ Van Dreunen weet zich te herinneren dat de uitwerkstations van het Kislev-2 interceptie-systeem uit ‘IBM compatible PC’s bestonden, draaiend op MS Windows, in de praktijk meestal Windows 3.11’.¹⁰⁷ Dit komt overeen met de herinnering van Van de Ven, die in 2002 aanwezig was bij wis-demonstraties in de Nijmeegse Kislev-2 tapkamer. En dezelfde opbouw van de tapkamer staat beschreven in de Comverse folder van de Kislev-2, waarover Van de Ven nog beschikte en waarop ook Van den Heuvel zich in zijn beschrijving van de in de zaak Baybasin gebruikte tapkamer baseert. Onder het kopje *Technical Specifications* staat in deze folder te lezen dat het tapsysteem vanuit de ‘operator workstations’ met Windows Dos toegankelijk was.¹⁰⁸ De bijbehorende afbeelding, zoals hieronder weergegeven, vermeldt onder het kopje ‘Operator Workstation’: *‘IBM compatible 386DX with MS-Windows. A UNIX X-Windows machine’*.

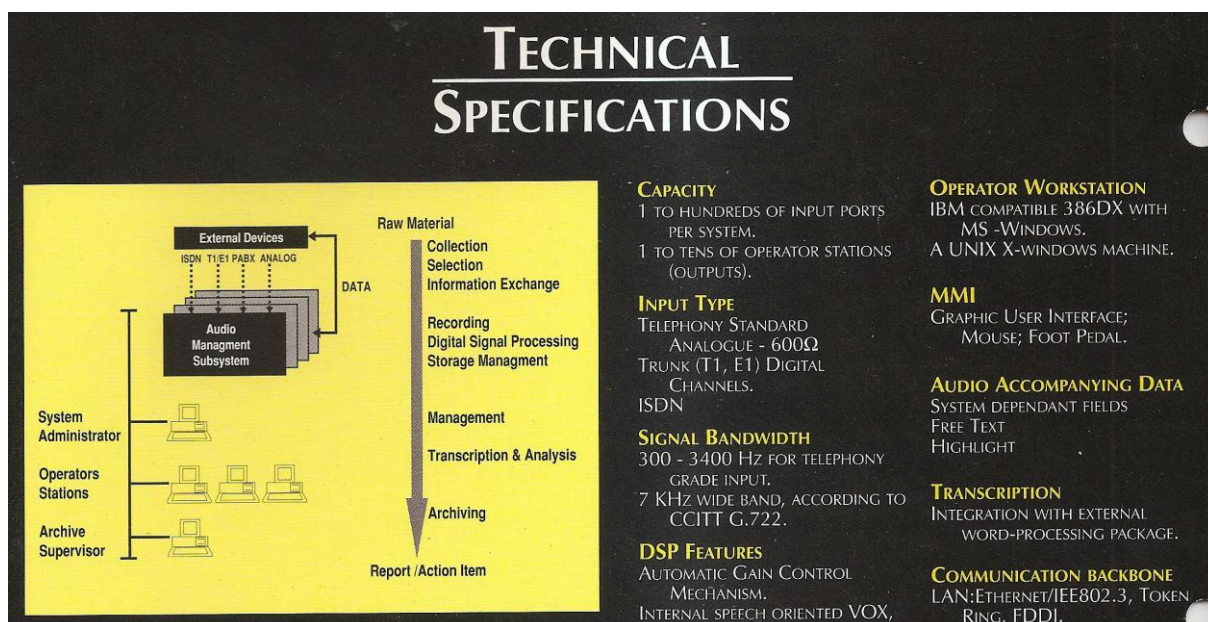
---

¹⁰⁶ Van den Heuvel, e-mail van 6 augustus 2015 te 13.16 aan A.G. van der Plas sub antwoord 2, waar hij schrijft: “De metadata is gedeeltelijk gecodeerd en gedeeltelijk ongecodeerd, zo is het a-nummer, b-nummer, team, commentaar en de JTS ongecodeerd, de meeste andere velden zijn gecodeerd. Deze codering heeft geen beveiligingstoepassing, slechts een efficiency achtergrond. Dit in tegenstelling tot de AVQSBC codering van de audio.” Zie ook zijn MEPIO rapport, hoofdstuk 10, p. 48 en 56.

¹⁰⁷ bijlage 86 bij Tweede Aanvulling op herzieningsaanvraag: brief d.d. 23 november 2015 van D. van Dreunen aan mr. Aben, p. 4

¹⁰⁸ Van de Ven, rapport d.d. 8 oktober 2015, pp.15-18

**Foto uit de Comverse folder van de Kislev-2:
Operator Workstation is IBM compatible 386DX with MS-Windows.¹⁰⁹**

De *AudioDisk Production Description* van Comverse Technology Inc. van de digitale tapkamer zoals deze nog in december 1996 werd geleverd, bevestigt eveneens deze systeemopbouw. Op p. 6 staat te lezen: “*The Operator Workstation consists of a standard PC computer, equipped with AudioDisk software and a separate audio playback unit. (---) The AudioDisk software package runs under microsoft/Windows, which allows multitasking operation of the workstation.*”¹¹⁰

Met behulp van deze computers, werkend onder DOS, konden volgens deze productbeschrijving de in de tapkamer opgeslagen gegevens worden benaderd en gemanipuleerd, d.w.z. bewerkt:

“*Operator Workstations are computer terminals equipped with audio playback units, to access and manipulate the data stored in the AMS.*”¹¹¹ (onderstreping door AvdP)

Uit een proces-verbaal van tapkamerbeheerder M.P.M. Koster in de T 14-zaak blijkt, hoe toentertijd van deze opties in de praktijk gebruik werd gemaakt. Koster had in opdracht van de rechtbank te Almelo geheimhoudersgesprekken moeten wissen. Hij schrijft dit te hebben gedaan door het in de ‘directory’ ongeldig maken van de toegang tot het gesprek: “*Het wissen van de gesprekken van de optical disks vond plaats door het verwijderen van de toegang tot deze gesprekken door de voice file manager (VFM), waardoor deze gesprekken niet meer met betrekkelijk eenvoudige programmatuur te achterhalen zijn.*”¹¹²

¹⁰⁹ bijlage 3 bij Van de Ven, rapport d.d. 8 oktober 2015

¹¹⁰ Van de Ven, rapport d.d. 8 oktober 2015, pp. 18 en 19 en bijlage 4 de p. 6

¹¹¹ ibidem

¹¹² bijlage 5 bij Van de Ven, rapport d.d. 8 oktober 2015: proces-verbaal van M.P.M. Koster, Regiopolitie Gelderland Midden, 7 november 2002

Koster bevestigt hiermee dat de toegang tot de ADABAS database van de Kislev-2 het mogelijk maakte gegevens, in casu gehele gesprekken, daaruit te wissen.

Uit een verslag van de bij deze wisacties met Van de Ven aanwezige deskundige Martin Kuylman blijkt dat de door Koster doorgevoerde wisactie ook nog eens kinderlijk eenvoudig door te voeren was en per item niet meer dan 46 seconden tijd in beslag nam. Kuylman beschreef de werkwijze als volgt: *“De beheerder zocht in de computer de gesprekken op, die gewist moesten worden. Vervolgens werd het betreffende gesprek geselecteerd en de computer opdracht gegeven het gesprek te “wissen”. Vervolgens werd het volgende gesprek in de computer geselecteerd en vervolgens “gewist”.*

*De tijd, die nodig was om een gesprek te “wissen” is door mij middels een horloge met secondewijzer getimed. De benodigde tijd voor het “wissen” van een gesprek bleek telkens 46 secondes te zijn. Deze 46 secondes bleek onafhankelijk te zijn van de tijdsduur van het betreffende gesprek.”*¹¹³

Voor een dergelijke eenvoudige wisactie was echter wel een AMS nodig met bijbehorende ADABAS database.

De demonstratie van 6 april 2017

Op 6 april 2017 is op verzoek van de AG een demonstratie georganiseerd bij de KLPD te Zeist. Aangekondigd was dat daar een AMS (Audio Management Subsystem) van de Kislev-2 tapkamer opgesteld zou staan om te bezien welke opties het systeem bood om indertijd op optical disks opgeslagen tapgegevens, op min of meer eenvoudige wijze, te verwijderen en/of te wijzigen. Daan van Dreunen van het ULI, die de apparatuur had opgesteld, legde tijdens de demonstratie aan de hand van een schets uit dat de opstelling bestond uit een zogenaamde ‘remote’ AMS/Court Evidence Unit. Deze was aangesloten op een Windows 95-PC.¹¹⁴

Uit een schets van Van Dreunen tijdens de demonstratie blijkt dat de zogenaamde remote AMS (zoals door hem opgesteld) was aangesloten op *“de grote AMS op de hoofdlocatie”*, welke was gekoppeld aan *“een aparte ADABAS database (DBMS)”*. Maar, zo liet hij weten, deze hoofdlocatie-AMS met het ADABAS database systeem was al jaren niet meer voorradig. Deze was vernietigd en vervangen. Er moest dus tijdens de demonstratie offline worden gewerkt.¹¹⁵

---

¹¹³ **bijlage 124:** Verslag bijwonen activiteiten in de tapkamer van politie Nijmegen op 21 oktober 2002 van Ing. M. Kuylman, gedateerd 18 september 2003

¹¹⁴ verslag van de demonstratie d.d. 6 april 2017 te Driebergen, gebouw Landelijke Eenheid van de Nationale Politie, ontvangen van de griffier van de rechter-commissaris op 13 april 2017, pp. 2 en 3

¹¹⁵ ibidem verslag van de demonstratie, p. 3. De schets is als **appendix 7** bijgevoegd. Het betreft een door Mr. Aben tijdens de demonstratie genomen foto die mij op 19 april 2017 werd toegestuurd.

Desgevraagd lukte het dan ook noch Van Dreunen noch zijn ook bij de demonstratie geconsulteerde technische man ‘X’ om de eenvoudige ooit door tapkamerbeheerder Koster in de T 14-zaak verrichte wishandelingen uit te voeren op de aanwezige ‘remote AMS’.

‘X’ bleek binnen het technisch team van het ULI samen te werken met de deskundige Bas van den Heuvel bij het archiveren van optical disks uit die tijd. Zij hadden tezamen een studie gemaakt van de gearchiveerde optical disks uit die tijd. Maar zij beschikten, zoals ter demonstratie bleek, duidelijk over onvoldoende kennis van de oorspronkelijke hoofd-AMS en haar diverse functies. Volgens het verslag werd namelijk het volgende besproken en uitgetoetst:

*“Van der Plas: Een tapkamerbeheerder uit 2002 wil een gesprek deleten. Hoe moet dat?
X: (---) Ik weet niet hoe dat moet. Ik neem aan dat dat via de applicatie ging.
Van der Plas: Dat ging via de directory, zei de oude tapkamerbeheerder.
X: Ik weet zeker dat dat niet kan. Ik weet niet hoe het wel kan.
Mr. Aben: Ik zie staan “wissen arc sessie”.
X: Ik probeer af te kaderen wat ik weet. (---) Er is geen directory structuur.
Van der Plas: Er zou een Adabas structuur aan hangen.
X: Als er een Adabas database is, heb ik die niet gevonden of (--) kunnen gebruiken om de gesprekken te lokaliseren. Dat is mij niet gelukt. (---)
Mr. Aben: Wat wordt er gewist met de functie “wissen arc sessie”.
X: Dat weet ik niet. Met de CEU heeft Daan van Dreunen veel gewerkt. Ik heb de CEU slechts gebruikt om de resultaten van mijn software te verifiëren. (---)
Aben: Dan ben ik wel benieuwd naar het wissen. Kun je een selectie maken van gesprekken?
X: Met een CEU kan dat niet.
Van den Heuvel: (---) Wij kwamen er de vorige keer achter dat de wis optie in het CEU is geblokkeerd.¹¹⁶ (onderstreping van A.G. van der Plas)*

De technische man van Van Dreunen die met Bas van den Heuvel voor het ULI van de KPLD een studie maakt van de structuur van de optical disks geproduceerd door de Kislev-2, bleek dus niet in staat om met de tijdens de demonstratie opgestelde ‘remote AMS’ (Court Evidence Unit) gesprekken uit de directory te verwijderen op de door Koster in 2002 beschreven wijze. De ADABAS database structuur die daarvoor nodig was en die gekoppeld was aan de hoofd-AMS bleek namelijk al vele jaren geleden vernietigd.

Het lukte daarom tijdens de demonstratie ook Van Dreunen niet om gesprekken te wissen via de methode Koster.

“Mr. Aben: Hoe kun je door middel van de manier uit de brief van ministerie van justitie wissen?”

---

¹¹⁶ verslag van de demonstratie d.d. 6 april 2017 te Driebergen, gebouw Landelijke Eenheid van de Nationale Politie, ontvangen van de griffier van de rechter-commissaris op 13 april 2017, pp. 21-23

Van Dreunen: Ik open het gesprek, en dan het menuutje: “wissen arc sessie”. Zoals we zien kan dat nu niet, het verzoek wordt geweigerd. Ik verwachtte al dat hij het niet doet, want dit heb ik al eens eerder getest.

Aben: Kan je selectief kopiëren?

Van der Plas: Als Koster heeft gewist, is dat via het tapsysteem gedaan.

Van Dreunen: Het tapsysteem had een jukebox en je kon ook een losse schijf in een losse MO-drive doen en dan kon je een zoekslag doen en een gesprek (--) wissen.”¹¹⁷

Met deze demonstratie van 6 april 2017 is aangetoond dat de door Koster beschreven toegang tot de directory van de tapkamer en het daarin ‘eenvoudig’ manipuleren van gegevens, niet meer mogelijk is vanwege vernietiging van de hoofd-AMS met aangekoppelde database. Het verklaart ook waarom de AG bot ving toen hij op 12 september 2016 probeerde de ‘remote AMS/CEU’ zoals opgesteld door Van Dreunen in Driebergen te bedienen met ‘DOS-commando’s. Anders dan de productbeschrijving van Comverse Technology Inc. indertijd beloofde - *The Operator Workstation (to access and manipulate the data stored in the AMS) consists of a standard PC computer, [that] runs under microsoft/Windows*¹¹⁸ – lukte het de AG niet met DOS-commando’s toegang tot de AMS te krijgen.¹¹⁹ De toegang tot de AMS vanuit de werkstations verliep immers via de database van de hoofdcomputer, die al vele jaren geleden bleek te zijn vernietigd.

Het verklaart tevens waarom de deskundige Van de Ven tijdens de demonstratie op 6 april 2017 niet in staat was de file-directory zichtbaar te maken, *“welke nodig is voor het selecteren en wissen van gesprekken conform de beschrijving van tapkamerbeheerder Koster in 2002”*.¹²⁰ Net zo min als ‘X’ en Van Dreunen kon Van de Ven bij het Data Management Subsystem (DBS) van de hoofd-AMS komen, omdat dit niet meer bestond. En dat was nu juist het systeem via welke indertijd opgeslagen informatie en loggegevens konden worden gewijzigd.

Het impliceert dat Van Dreunen in zijn onderzoeksverslag van 1 februari 2016 een onjuiste voorstelling van zaken geeft waar hij schrijft: *“Op 8 mei 2014 heb ik te Driebergen een opstelling beschikbaar gesteld, bestaande uit een AMS en een beheersPC waarmee de MO-schijven op de reguliere wijze konden worden afgespeeld. Deze demonstratieopstelling was bedoeld om Van de Ven in de gelegenheid te stellen zijn claim voor het manipuleren van de tapkamer te demonstreren. Van de Ven is in deze demonstratie niet geslaagd.”*¹²¹

¹¹⁷ verslag van de demonstratie d.d. 6 april 2017 te Driebergen, gebouw Landelijke Eenheid van de Nationale Politie, ontvangen van de griffier van de rechter-commissaris op 13 april 2017, p. 24

¹¹⁸ Van de Ven, rapport d.d. 8 oktober 2015, pp. 18 en 19 en bijlage 4 de p. 6

¹¹⁹ verslag d.d. 6 februari 2017 van mr. Aben van zijn bezichtiging op 12 september 2016 van de remote AMS zoals opgesteld bij de Landelijke Eenheid van de nationale Politie te Driebergen, p. 6 (zie appendix 1 sub 10)

¹²⁰ e-mail bericht d.d. 11 april 2017 van Hans van de Ven aan mr. Aben met commentaar op de demonstratie van 6 april 2017

¹²¹ verslag d.d. 1 februari 2016 van Daan van Dreunen van de omzetting van analoog en digitaal geluidsmateriaal naar WAV-bestanden (zie hiervoor appendix 1 sub 2) , p. 3

Van Dreunen had helemaal geen AMS opgesteld, want deze was vele jaren daarvoor ontmanteld. Wat opgesteld stond, was een ontkoppelde ‘remote’ AMS, een zogenaamde Court Evidence Unit, ofwel ontzielde AMS, waarmee ook Van Dreunen zelf niet in staat bleek de betrekkelijk eenvoudige wishandelingen te verrichten welke tapkamerbeheerder Koster nog in 2002 beschreef. In de door Van Dreunen bedoelde demonstratie bleek Van de Ven met andere woorden ‘*set up for failure*’.

Het onderzoek door Kuylman en Van de Ven in de T 14-zaak

De methode Koster vormt één van de antwoorden op de vraag naar hoe indertijd tap- en loggegevens in de Kislev-2 konden worden vernietigd en bewerkt.

Kuylman en Van de Ven deden daar in 2002 onderzoek naar op verzoek van de advocaten die optraden in de T 14-zaak. Omdat in de tapverbalen van deze zaak indertijd geheimhoudersgesprekken waren opgenomen, hebben de advocaten verzocht om nader onderzoek naar het al of niet effectief vernietigen van deze gesprekken. Zij kregen hiertoe kopieën van de optical disks tot hun beschikking en hebben door de deskundigen Kuylman en Van de Ven laten onderzoeken waaruit het door Koster beschreven ‘wissen’ in feite bestond. De twee deskundigen woonden hiertoe ook twee wis-sessies bij in de tapkamer te Nijmegen. Uit dit onderzoek werd hen duidelijk, zo schreef van de Ven, dat “*dit wissen tot in ieder geval 2003 [gebeurde] via het ongeldig maken van de entry tot een gesprek in de database.*”¹²² Zowel het proces-verbaal van bevindingen van beheerder Koster als het verslag van mede-onderzoeker Kuylman bevestigen dit.

Maar Kuylman en Van de Ven ontdekten meer. Door de door Koster toegepaste wis-actie, waarbij de verwijzing naar een gesprek in de *directory* niet meer dan een nieuwe definitie kreeg, verdwenen de gesprekken niet definitief uit het systeem. De link naar het betreffende gesprek verdween slechts uit de *directory*. Kuylman en Van de Ven bleken in staat op de afgegeven optical disks de oude definities van die gesprekken weer te herstellen en daarmee terug te plaatsen in de *directory*. De advocaten Gerard Aberson en Ronald Verwey, die indertijd de beide deskundigen inschakelden, beschreven dit vanuit hun herinnering als volgt: “*De deskundigen waren in het bezit van de set optical disks van Gerard. Het is de deskundigen gelukt met bepaalde apparatuur de inhoud van deze disks zichtbaar te maken. Aan de hand van de inhoudsopgave kon worden vastgesteld welke geheimhoudersgesprekken op de disk stonden.*”¹²³ Zij geven aan dat wat de deskundigen op de disks konden zien aan geheimhoudersgesprekken aan de rechtbank is overhandigd. Dit was in ieder geval een lijst met een overzicht van de inhoud van de disk. Ter zitting, zo schrijven ze mij, is gediscussieerd over de vraag of de gesprekken nu wel of niet waren gewist door de tapkamerbeheerder tijdens de bijgewoonde wis-demonstratie. Dat dit niet

¹²² Van de Ven, rapport d.d. 8 oktober 2015, p. 20

¹²³ **bijlage 125:** antwoord d.d. 16 februari 2017 van mrs. Aberson en Verwey op mijn vraag 2

het geval was, is “vastgesteld door het uitluisteren van de disks op een court play back unit tijdens een van de zittingen.”¹²⁴

De advocaten concluderen dan ook dat door hun deskundigen hiermee was aangetoond dat “het niet mogelijk was opnamen op de disk [uit het systeem] te verwijderen. Wat gemanipuleerd kon worden (en dat slechts tijdelijk) was de inhoudsopgave [van] dat wat beweerdelijk op de disk stond. Je plakt als het ware een hoofdstuk van een boek af maar het betreffende hoofdstuk staat nog gewoon in het boek alleen is [het]niet zichtbaar in de inhoudsopgave.” Zij besluiten hun antwoord met de opmerking: “De rechtbank heeft vastgesteld dat gewiste gesprekken niet gewist bleken te zijn.”¹²⁵ De bevestiging hiervan is terug te vinden in het vonnis van de rechtbank te Almelo van 5 december 2012 “dat het absoluut vernietigen van de passages met de ‘geheimhouders’ niet mogelijk is zonder totale vernietiging van alle betreffende optical disks en alle kopieën daarvan, zomede het vernietigen van de harde schijf met behulp waarvan de optical-disks zijn vervaardigd.”¹²⁶

Uiteindelijk bleek het allemaal wat minder absoluut dan de rechtbank zich voorstelde, zo liet het ministerie van Justitie in een brief van 15 oktober 2002 weten aan het College Bescherming Persoonsgegevens. Navraag bij de leveranciers, waaronder Verint, die op dat moment de helft van de 37 Nederlandse tapkamers leverde, had uitgewezen dat naast het ‘overschrijven’ van oude gegevens ook de methode van ‘selectief kopiëren’ voor definitieve verwijdering van tapinformatie uit het systeem kon zorgen. De brief legt uit: “Selectief kopiëren houdt in dat de informatie van een MO disk wordt teruggeplaatst in het ‘werkgeheugen’ [dat is de harde schijf van de AMS]. Vervolgens wordt uit het ‘werkgeheugen’ het gewenste deel van de communicatie verwijderd. Dan wordt een nieuwe MO disk gebrand zonder het in het ‘werkgeheugen’ verwijderde deel van de communicatie. Een andere vorm van ‘selectief kopiëren’ is het communicatie voor communicatie kopiëren van de ene disk of CD naar de volgende, waarbij de te verwijderen communicatie wordt overgeslagen.”¹²⁷ Het betreft hier een soort van vervolmaking van de methode Koster. De volgens de methode Koster slechts ‘provisorisch’ verwijderde tapboodschappen met loggegevens konden definitief uit het systeem worden verwijderd door het creëren van een nieuwe optical disk met een gewenste selectie van de informatie. En ook zonder de methode Koster konden getapte boodschappen worden verwijderd door deze niet mee te kopiëren of te branden op een nieuwe MO-schijf. Anders dan de rechtbank aannam, was er dus een andere oplossing voor het definitief verwijderen van geheimhoudersgesprekken dan fysieke verwijdering van de MO-schijf of de harde schijf van het AMS.

Voor de vraag naar het h oe van de door PricewaterhouseCoopers geconstateerde mogelijkheden van het wijzigingen en vernietigen van tapboodschappen en loggegevens, is de in de T 14-zaak door Kuylman en Van de Ven ontdekte mogelijkheid van terugplaatsing

¹²⁴ bijlage 125: antwoord d.d. 16 februari 2017 van mrs. Aberson en Verwey op mijn vragen 3 en 5

¹²⁵ bijlage 125: antwoord d.d. 16 februari 2017 van mrs. Aberson en Verwey op mijn vragen 6 en 7

¹²⁶ Rechtbank Almelo, 5 december 2012, ECLI:NLRCALM:2002:AF1488

¹²⁷ **bijlage 126:** brief d.d. 15 oktober 2002 van mr. A.H.C. van Oosterhout van het ministerie van Justitie aan het College Bescherming Persoonsgegevens, p. 5, gevoegd bij brief d.d. 6 februari 2017 van Hans van de Ven aan mr. Aben

van ‘gewiste’ informatie in de *directory* en de door het ministerie van Justitie geschetste mogelijkheden van het ‘definitief’ verwijderen van tapboodschappen, zeer informatief.

Kuylman en Van de Ven bleken in staat op de afgegeven optical disks de oude definities van die gesprekken weer te herstellen en daarmee terug te plaatsen in de *directory*. Het lukte de deskundigen om met hun apparatuur de inhoudsopgave van de disks zichtbaar te maken en de eerder ‘gewiste’ gesprekken door het herstellen van hun oorspronkelijke bestandnaam terug te plaatsen in de *directory* van de disk. Twee advocaten in die zaak, Aberson en Verwey, bevestigen dat niet alleen in een recente brief aan mij. Dezelfde informatie staat te lezen in de pleidooien van alle drie de advocaten in de zaak. De derde advocaat in de zaak, mr. Reintjes, hield op 15 november 2002 de rechtbank voor: *“Hoewel het Openbaar Ministerie tot op het laatst blijft volhouden dat het niet mogelijk is om gegevens van de optical disks te halen zonder te beschikken over speciaal daarvoor bestemde apparatuur (de zogenaamde Comverse Courtplaybackunit) [is het] de door de verdediging geraadpleegde deskundigen gelukt om met betrekkelijk eenvoudige apparatuur, te weten een optical diskreader en een computer en eenvoudig en vrij te verkrijgen programmatuur, een optical disk die aan haar ter beschikking was gesteld uit te lezen. Op 5 november jl. is aan u overhandigd een uitdraai van alle op de optical disk voorkomende gesprekken. U vindt op dat overzicht de volgende informatie: de operator, de datum, de tijd, ms-isdncode, het A-nummer (degene die belt), het B-nummer (degene die gebeld wordt), IMSI-nummer, EMEI-nummer en cell-id, [met de hand geschreven:] de paalgegevens.”*¹²⁸ Reintjes zegt hier dat Kuylman en Van de Ven met een eigen pc en vrij verkrijgbare programmatuur de gehele inhoudsopgave van de optical disks konden lezen en uitdraaien voor de rechtbank.

Op diezelfde dag bepleitten mrs. Verwey en Aberson hetzelfde: *“Er wordt doodleuk geredeneerd dat bepaalde gegevens zijn vernietigd terwijl dit in het geheel niet kon plaatsvinden en ook de facto feitelijk niet kon plaatsvinden. Overbodig op te merken dat de verdediging de bewuste gesprekken op de optical disk heeft gevonden en afgeluisterd.”* En: *“Er is geen beschermingscode. (---) Tijdens de raadkamerzitting heeft de verdediging reeds aangetoond dat de data op de optical disk (audio en call-related) op kinderlijk eenvoudige wijze reproduceerbaar zijn.”*¹²⁹ Zoals gezegd was de rechtbank uiteindelijk overtuigd van het feit dat het absoluut vernietigen van de passages met de ‘geheimhouders’ niet mogelijk was. Deze overtuiging moet mede gebaseerd zijn geweest op de door de deskundigen getoonde terugplaatsing van de gesprekken in de *directory* ná de officiële wis-acties door Koster in oktober 2002.¹³⁰

Van de Ven beschreef de logische consequentie van deze onderzoeksuitkomsten van Kuylman en hemzelf eerder in een van zijn rapporten. De mogelijkheid van het veranderen van data in een toegankelijke ‘directory’ impliceert in zijn woorden dat: *“files gewoon*

¹²⁸ pleidooi van mr. Reintjes van 15 november 2002 in de zaak Olcay/OM, mij toegestuurd door mr. Aben op 11 januari 2017, pp. 12 en 13

¹²⁹ pleidooi mrs. Verwey en Aberson van 15 november 2002 toegestuurd aan mr. Aben op 27 december 2016: p. 32 en 40 en 41

¹³⁰ Rechtbank Almelo, 5 december 2012, ECLI:NLRCALM:2002:AF1488

waren te vervangen of konden worden herbenaemd. Uitgaande van een bekende naam van een 'gewiste' file kon je een nieuwe file in het systeem aanbieden onder de naam van de 'gewiste' file. Op directory niveau kon je vervolgens datum en tijd van de file naar believen aanpassen. Het nieuwe bestand viel daarmee zonder problemen in gecodeerde vorm op de gewenste plaats." Dit kon worden gedaan door eenieder binnen de tapkamer die toegang had tot de database, zo geeft hij aan.¹³¹ Het ministerie van Justitie liet het College Bescherming Persoonsgegevens weten dat dergelijke wijzigingen definitief konden worden gemaakt door 'overschrijving' dan wel het 'selectief kopiëren' of 'branden' van de nieuwe bestanden op een nieuwe optical disk.

De nog aanwezige documentatie uit de T 14-zaak en NVSA-procedure bij het College Bescherming Persoonsgegevens geven hiermee een belangrijk antwoord op de vraag naar het hóe van de door PricewaterhouseCoopers geconstateerde mogelijkheden van wijzigingen en vernietiging van tap- en loggegevens. Dit betrof één van de wijzen waarop dit kon worden gerealiseerd.

De demonstratie op 6 april 2017

De deskundige Van de Ven – Martin Kuylman, met wie hij indertijd het T 14-onderzoek deed, is inmiddels overleden – heeft op 6 april 2017 laten zien hoe hij indertijd met een optical disk drive en met een hex-editor toegang kon krijgen tot de iRMX-partities op de MO-schijven uit die tijd. Met de hem nu ter beschikking staande programmatuur kon hij de op de optical disk staande JTS-gegevens afkomstig van de provider, wijzigen. De originele datum en tijd van het gesprek konden door hem op eenvoudige wijze worden gewijzigd, zo was op de opgestelde 'remote' AMS te zien. Het lukte Van de Ven echter niet meer, anders dan in 2002, om bij de partitie op de schijf te komen die ook de generieke gegevens van het gesprek zou moeten bevatten, d.w.z. de loggegevens die door het tapsysteem zelf aan een gesprek werden gekoppeld.¹³² Van de Ven gaf voor dit falen de verklaring dat de oude operating systemen waarmee hij en Kuylman indertijd de totale inhoudsopgave van de optical disks in de T 14-zaak hadden kunnen ontsluiten, thans niet meer door de moderne apparatuur worden ondersteund. De oude toen met Kuylman gebruikte programma's had hij nog teruggevonden in zijn archief, maar deze konden niet meer worden gebruikt op de huidige computerapparatuur: *"Doordat het **oude operating systeem Windows 3.1** t/m 98 niet meer wordt ondersteund en ook de opbouw van de busstructuur niet meer met moderne apparatuur is te herbouwen, kunnen een aantal tools zoals gebruikt in het T14 onderzoek niet meer worden toepast. Moderne tools zoals ontstaan in de periode van Windows 2000, Windows NT en latere releases zijn niet te gebruiken op de oude configuratie. Het gevolg hiervan is dat de werking van tools zoals PC tools en Dr. Watson niet meer getoond kunnen worden en de nieuwere versie van deze tools niet toepasbaar is op het oude systeem van de optical disks. Ik heb tijdens de demonstratie de oorspronkelijk*

---

¹³¹ Van de Ven, rapport d.d. 8 oktober 2015, pp. 16-18

¹³² verslag van de demonstratie d.d. 6 april 2017 te Driebergen, gebouw Landelijke Eenheid van de Nationale Politie, ontvangen van de griffier van de rechter-commissaris op 13 april 2017, pp. 6-10

door Martien Kuylman en mij gebruikte en toen werkende (oude) programma's laten zien. Ik heb ook aangegeven waarom deze programma's niet meer op de huidige configuratie kunnen worden gebruikt."

Van de Ven schrijft daarom de partitie met het '*pointersysteem*' naar de opgeslagen gesprekken toe niet meer eenvoudig te kunnen openen zoals indertijd. "*Deze pointers zijn zonder gebruik te kunnen maken van een AMS-systeem waarin zich zowel een ADABAS database als ook een AVQSBC Codec bevindt*" daarom niet meer herleidbaar voor hem, zo gaf hij aan. Zoals hiervoor besproken, ontbrak tijdens de demonstratie een dergelijke - toegezegde - koppeling naar de hoofd-AMS.

Dat het Van de Ven tijdens de demonstratie van 6 april 2017 met de thans voorhanden apparatuur niet meer lukte om bij de gehele inhoudsopgave van de MO-schijven te komen, doet echter niets af aan wat hem en Kuylman indertijd wel lukte, gezien de documentatie die daarover nog beschikbaar is. Het lukte beide deskundigen toen om op vrij eenvoudige wijze de inhoudsopgave van de schijven te openen en daarin wijzigingen aan te brengen die 'gewiste' gesprekken weer terugplaatsten in de *directory* ofwel het ADABAS database systeem. Dit overtuigde de rechtbank indertijd dat de gesprekken inderdaad niet effectief waren gewist door de beheerder Koster. Hiermee was tevens aangetoond dat met behulp van (eenvoudig) herdefiniëren een gesprek een specifieke plek binnen de *directory* ofwel database van het systeem kon worden ontnomen én gegeven. Hiervoor was geen diepgaande kennis van de opbouw van de MO-schijf en de AVQSBC Codec, waarnaar o.a. de deskundige Van den Heuvel nu al jaren onderzoek doet, nodig. Dat de huidige computerapparatuur en -programmatuur de toen hiervoor gebruikte programma's niet meer ondersteunt, zoals op 6 april jl. bleek, verandert niets aan deze indertijd vastgestelde feiten.

Conclusie

Het herzieningsonderzoek heeft belangrijke documentatie opgeleverd die de vraag naar het 'hoe' beantwoordt van de in 2003 door PricewaterhouseCoopers vastgestelde mogelijkheden van wijziging en vernietiging van tapboodschappen en loggegevens. Het onderzoek door de AG heeft de informatie die deze documentatie levert over de toen gebruikte Kislev-2 niet kunnen weerleggen. Dat de door het ULI ter beschikking gestelde dan wel gebouwde 'remote AMS' de door Koster beschreven wiswijze niet toelaat, vindt zijn verklaring in het feit dat er geen connectie meer mogelijk is met een hoofd-AMS met daaraan gekoppeld het ADABAS database systeem. Hetzelfde geldt voor de onmogelijkheid om deze 'remote AMS' te bedienen met DOS-tools, zoals beschreven in de originele Comverse productbeschrijving van de tapkamer. Dit gebeurde indertijd via de ADABAS database, die vernietigd blijkt.

Uit het nadere onderzoek van 6 april jl. bleek tevens dat de originele JTS-gegevens van een gesprek met eenvoudige handgrepen konden worden aangepast aan een nieuwe identiteit van datum en tijd binnen de *directory*.

Het nadere onderzoek heeft hiermee aangetoond dat de door de deskundige Van den Heuvel in zijn MEPIO-rapport gegeven beschrijving van de Kislev-2 tapkamer onvolledig is. Hij baseerde zich daarbij namelijk op de door Van Dreunen verstrekte informatie en de via zijn eigen methode van *reverse-engineering* gereconstrueerde tapkamer uit die tijd. Zoals nu is gebleken, betrof dit de thans getoonde ‘remote AMS’, die diverse *essentiële functies mist* waarmee indertijd, zo blijkt uit de beschrijving van Koster en het onderzoek van Kuylman en Van de Ven, op eenvoudige wijze gesprekken uit het systeem konden worden verwijderd als ook aan het database systeem konden worden toegevoegd. Reeds hierom moet de kritiek van Van den Heuvel op het omvangrijke en gedegen onderzoek van PricewaterhouseCoopers als ongefundeerd en misplaatst van de hand worden gewezen.¹³³

Het een en ander houdt in dat niet alleen de in de zaak Baybasin gebruikte analoge tapsystemen maar ook de vanaf 13 november 1997 ingezette digitale tapkamers diverse mogelijkheden boden tot het op relatief eenvoudige wijze vernietigen en wijzigen van tapboodschappen en loggegevens van een gesprek. Dit heeft PricewaterhouseCoopers al vastgesteld in 2003. Ook deze tapkamers boden mogelijkheden voor manipulatie van het opgeslagen materiaal. Zij waren dan ook evenmin manipulatie-proof. Ook voor de digitaal getapte gesprekken in de zaak ontbreekt daarmee de waarborg dat het authentieke, op de gepretendeerde tijdstippen gevoerde gesprekken betreft.

En ook voor het digitaal getapte gespreksmateriaal is daarom geen andere conclusie mogelijk, dan dat het als bewijsmateriaal niet voldoet aan de daaraan in het licht van een *fair process* en ten behoeve van de waarheidsvinding te stellen eisen van betrouwbaarheid. Deze conclusie wordt slechts versterkt door het feit dat in de zaak van verzoeker daadwerkelijk gebruik is gemaakt van deze mogelijkheid tot manipuleren van inhoud en tijd van de geregistreerde tapgesprekken, zoals hieronder zal worden besproken.

VII. Anomalieën in de digitaal opgenomen gesprekken

In de Tweede en Derde Aanvulling op de herzieningsaanvraag is uitgebreid beargumenteerd dat de diverse uitkomsten van signaalanalytisch en inhoudelijk onderzoek van de tapgesprekken geen andere conclusie toelaten dan dat in de zaak-Baybasin sprake is van gemanipuleerde gesprekken, zowel qua inhoud als qua tijd, duur en andere loggegevens. De vele gegeven voorbeelden van manipulatie en vertalingsbedrog bewijzen *beyond reasonable doubt* dat daadwerkelijk gebruik moet zijn gemaakt van de manipulatiemogelijkheden die de Kislev-2 tapkamer indertijd bood. Het zijn niet alleen de analoog opgenomen tapgesprekken die diverse artefacten vertonen die niet anders kunnen worden verklaard dan uit ‘gerommel’ met origineel opnamemateriaal. Dergelijke anomalieën vinden we ook terug in het digitaal getapte materiaal.¹³⁴ De inhoudelijke

¹³³ MEPIO rapport hfst 12, p. 4 en hfst 10, pp. 25 en 39 en MEPIO hoofd rapport, pp.7 en 39

¹³⁴ Tweede Aanvulling op herzieningsaanvraag, pp. 105-125 en de nova 47-51

analyse laat bijvoorbeeld zien dat sommige van die gesprekken aantoonbaar stammen uit de tijd dat Baybasin nog in Turkije verbleef en dat ze gevoerd werden met en betrekking hadden op geheel andere personen en gebeurtenissen dan die voorkomen in de aan de rechter voorgelegde scenario's. De tapgesprekken die als bewijs zijn gepresenteerd in de heroïnezaak vormen hiervan een van de meest duidelijke voorbeelden.¹³⁵ Maar ook in de andere zaken, zoals de gijzelingszaak, zijn frappante voorbeelden te vinden van telefoongesprekken die niet anders dan uit de tijd kunnen stammen dat Baybasin nog in Istanbul verbleef. Dat was vóór 1993. Ik zal daar nogmaals kort aan refereren in hoofdstuk VIII van deze toelichting aan de hand van een nieuwe technische analyse van één van de in de gijzelingszaak als bewijs gepresenteerde gesprekken.

Omdat de van de optical disks voor onderzoek geselecteerde gesprekken eerst in april 2015 aan de deskundige Van de Ven ter beschikking zijn gesteld, heeft op deze gesprekken in het eigenlijke technische onderzoek in herziening geen uitgebreid signaalanalytisch onderzoek meer kunnen plaatsvinden. De belangrijkste op dat materiaal uiteindelijk gevonden artefacten betroffen acht beltonen die afweken van de voor Turkije geldende ITU-standaarden en een in Israël gebeld nummer dat niet publiek was en niet toebehoorde aan de gebelde. Naar deze onregelmatigheden heeft de AG het afgelopen jaar nader onderzoek verricht. Ik ontving daarvan een verslag met bijlagen op 3 februari 2017 respectievelijk 4 april 2017.¹³⁶ Het noopt mij nog tot de volgende extra toelichting.

Van de ITU-standaarden afwijkende beltonen

Van de analoog opgenomen gesprekken vertoonde allereerst het gesprek A-1-4 een afwijkende beltoon. Het gesprek heeft niet de op grond van de ITU-Recommendations van april 1998 verwachte Turkse beltoon van 450 Hz met een cadans van 2,0 sec on en 4,0 sec off, maar een beltoon van 440 Hz met een cadans van 1,66 sec on en 3,317 sec off. In de 32 afgegeven digitaal opgenomen gesprekken bleken vervolgens nog eens acht een van de ITU-standaarden voor Turkije afwijkende beltoon te vertonen. Het betreft alle voor het bewijs gebruikte gesprekken naar Turkije. Het ging om de volgende gesprekken en afwijkende beltonen.¹³⁷

---

¹³⁵ Tweede Aanvulling op herzieningsaanvraag, pp. 190- 217 en de nova 67-73

¹³⁶ verslag van onderzoek naar afwijkende beltonen, d.d. 3 februari 2017 (zie hiervoor appendix 1 sub 5) met twee KPN- berichten van 18 juli 2016 respectievelijk 29 september 2016 (appendix 1 sub 7 en 8) en een e-mail bericht van Vodafone d.d. 20 juli 2016 (appendix 1 sub 9) , en een verslag van 'overig onderzoek' d.d. 27 maart 2017 (appendix 1 sub 21)

¹³⁷ het schema is afkomstig uit bijlage 84: Derksen, Stand van Zaken III, deel II, 25 oktober 2015 en gebaseerd op bijlage 94: e-mail d.d. 19 april 2015 te 18.27 uur van Van der Plas.

	Turkse beltoon heeft 450 Hz	Turkse beltoon heeft cadans = 2 sec on 4 sec off
A-1-4 (analoog) 1997-11-09 22.53 uur Baybasin → Saritas (Turkije)	440 Hz	1,6 sec on 3,4 sec off
A-4-14 (digitaal) 1997-11-27 16.37 uur Baybasin → Erol (Turkije)	400 Hz	1,656 sec on 3,251 sec off
A-4-24 (digitaal) 1997-11-30 12,24 uur Baybasin → Erol (Turkije)	440 Hz	1,656 sec on
A-4-26 (digitaal) 1997-11-30 18.26 uur Baybasin → Erol (Turkije)	440 Hz	1,672 sec on 3,376 sec off
A-4-27 (digitaal) 1997-11-30 19.02 uur Baybasin → Erol (Turkije)	440 Hz	1,69 sec on 3,25 sec off
A-4-29 (digitaal) 1997-11-30 23.47 uur Baybasin → Saritas (Turkije)	400 Hz	1,670 sec on 3,264 sec off
A-4-30 (digitaal) 1997-12-01 16.39 uur Baybasin → Saritas (Turkije)	440 Hz	1,681 sec on 1.653 off tot begin gesprek
A-4-34 (digitaal) 1997-12-01 20.45 uur Baybasin → Yildiz (Turkije)	400 Hz	1,687 sec on 2,283 sec off (off tot begin van gesprek)
A-6-99 (digitaal) 1998-01-07 13.34 uur Baybasin → Korkut (Turkije)	450 Hz	2,845 sec on (te lange on, Turkije is 2 sec on)

In de Tweede Aanvulling op de herzieningsaanvraag is ingegaan op de betekenis die we mogen toekennen aan de ITU-standaarden voor de door verschillende landen gebruikte beltonen. Periodiek worden deze gepubliceerd door de ITU-T van de Verenigde Naties. Voor het onderhavige onderzoek zijn de in april 1998 gepubliceerde lijsten relevant.¹³⁸ Daarin zijn de beltonen opgenomen die de landen tussen juni 1997 en april 1998 zelf opgaven als de op dat moment gebruikte nationale beltoon. Turkije gaf als nationaal gebruikte beltoon voor deze periode op: een signaal van 450 Hz met een cadans van 2 sec on en 4 sec off.

Het is zeker niet zo dat het hier om een ‘ijzeren’ standaard gaat, zoals de AG mijn woorden onjuist parafraseert in zijn e-mail van 21 juli 2016 aan KPN.¹³⁹ Op 1 februari 2016 citeerde ik op dit punt de ITU: “*ITU-T Recommendations are non-binding, however they are generally complied with due to their high quality and because they guarantee the interconnectivity of networks and enable telecommunication services to be provided on a worldwide scale.*”¹⁴⁰ (onderstreping van AvdP) Het gaat om *Recommendations*, ofwel aanbevelingen die voor het internationaal telefoonverkeer wereldwijd worden gevolgd. Zij hebben tot doel ‘het internationale telefoonverkeer en de ‘billing’ ervan’ goed te laten verlopen.¹⁴¹

¹³⁸ link naar ITU-T: Telecommunication Standardization Sector of ITU Supplement 2 to ITU-T Recommendation E.180: 1998 (<http://www.itu.int/pub/T-SP-OB.665-1998>)

¹³⁹ verslag d.d. 29 september 2016 van mr. Aben van correspondentie met KPN security (appendix 1 sub 7)

¹⁴⁰ Tweede Aanvulling op de herzieningsaanvraag, d.d. 1 februari 2016, p. 112,

ITU: <http://www.itu.int/en/ITU-T/publications/Pages/default.aspx>

¹⁴¹ Van de Ven, rapport d.d. 8 oktober 2015, pp. 3-5

In 2003 schreef het TBS (Telecommunication Standardization Bureau) van UTI-T: *“Administrations are reminded of the advantages of standardizing audible tones as far as possible so that subscribers and operators may quickly recognize any tone transmitted of whatever origin.”*¹⁴²

Vanaf 1994 heeft ook Turkije zich bij dit internationale telefoonnetwerk aangesloten. Op mijn vraag aan het TBS van de ITU of *“Turkey ever used the ringing tone of 400 - 403 Hz or 440 Hz with a cadence of 1.7 sec on and 3.3 sec off”* werd geantwoord met een verwijzing naar de ITU-publicaties vanaf 1997 en de daaraan voorafgaande CCITT-publicaties vanaf 1977. Daaruit blijkt dat Turkije vanaf 1994 nooit een andere beltoon heeft opgegeven dan de genoemde van 450 Hz met een cadans van 2 sec on en 4 sec off.¹⁴³ De UTI gaf in 1988 de landen de aanbeveling een beltoon te kiezen tussen de 400 Hz en 450 Hz.¹⁴⁴ Dat is waar de heer de Vries van KPN op doelt in zijn antwoord aan de AG van 29 september 2016: *“Wij lezen in de aanbeveling relatief ruime voorschriften met een niet al te dwingend karakter. (---) De ITU aanbeveling schrijft beltonen voor tussen 400 en 450 Hz voor nieuwe systemen.”*¹⁴⁵ Daar kon een aangesloten land een specifieke frequentie uit kiezen. Turkije koos in 1994 voor een beltoon van 450 Hz. De aanbevolen toonlengte van de beltoon was tussen de 0,67 en 1,5 seconden, maar mocht nooit langer zijn dan 2,5 seconden, zo schreef de UTI ook in 1988.¹⁴⁶ Turkije koos voor een toon van 2 seconden on en 4 seconden off.

Dit alles impliceert dat de beltonen in één van de analoog opgenomen gesprekken en in acht digitaal opgenomen gesprekken qua toonhoogte en qua cadans niet overeenkomen met de door Turkije sedert 1994 opgegeven Turkse beltoon. Eén gemeten beltoon, te weten die van tapgesprek A-6-99, laat zelfs een 450 Hz toon horen met een lengte van ‘on’ die zelfs uitdrukkelijk niet wordt geaccepteerd door de UTI, te weten 2,845 seconden.

A-6-99 (digitaal) 1998-01-07 13.34 uur	450 Hz	2,845 sec on
Baybasin → Korkut (Turkije)		(te lange on, Turkije is 2 sec on)

De deskundigen: de afwijkende beltonen zijn onverklaarbaar

In het TCEAS-onderzoek is de vinger al gelegd op deze voor Turkije afwijkende beltonen in enkele gesprekken. De deskundige Shlomo Peller noemde deze afwijkingen als eerste

¹⁴² Telecommunication Standardization Bureau of UTI, annex to ITU Operational Bulletin, no. 781- .II.2003, Various tones used in national networks (according to UTI-T recommendation E.180) (03/1998), p.2

¹⁴³ bijlage 97 bij de Tweede Aanvulling op de herzieningsaanvraag; e-mails van 12 en 24 juni 2015 van Jie Zhang van het TSB Dir. van ITU met als bijlage de CCITT publicaties van 1977, 1980, 1984 en 1988. De CCITT, The International Telegraph and Telephone Consultative Committee, verzorgde vóór 1994 de ITU-standaarden.

¹⁴⁴ CCITT (The International Telegraph and Telephone Consultative Committee) van ITU, E. 180 (11/1988), Technical characteristics of tones for the telephone service, sub 5.3

¹⁴⁵ verslag d.d. 29 september 2016 van mr. Aben van correspondentie met KPN security (appendix 1 sub 7)

¹⁴⁶ CCITT , E. 180 (11/1988), Technical characteristics of tones for the telephone service, sub 5.1

onverklaarbaar.¹⁴⁷ Professor Jacobs, die het technisch TCEAS-onderzoek leidde, schrijft in zijn eindrapport dat de medeonderzoeker, het Amerikaanse Audio/Video Forensic bureau BEK TEK LLC, vond dat Peller hier een ‘*compelling argument*’ had. Na raadpleging van nog twee andere deskundigen, Frank Fransen (TNO/ICT) en Jan Rijnders (KPN, Security), schrijft Jacobs: “*Omdat er per land onderscheiden internationale ITU-standaarden bestaan voor de frequentie en voor de duur (aan/uit) van deze beltonen (de zogenaamde cadence), geeft de aard van deze tonen informatie over de locatie van de mobiele telefoon waarop een gesprek binnenkomt. (---) PR [Shlomo Peller] wijst op inconsistenties in deze beltonen. (---) onderzoeker Lacey van BEK TEK LLC sprak (---) van een “compelling argument regarding the cadence issue (---). De bevestiging door FRR van de bevindingen van Peller m.b.t. de afwijkende aard van de beltonen geeft deze kwestie veel gewicht.*”¹⁴⁸ Fransen (TNO/ICT) en Rijnders (KPN, Security) gaven in hun TCEAS-rapportage aan: “*---we expect it to be unlikely that these ringing tones deviated from internationally agreed standards.*”¹⁴⁹

De van de ITU-standaarden afwijkende beltonen zijn volgens de vijf in het TCEAS-onderzoek ingeschakelde forensische en telecommunicatie-deskundigen onverklaarbaar en een sterk en *compelling argument* dat er iets mis is met de gesprekken waarin een dergelijke beltoon te horen is. De deskundige Van de Ven is dit met hen eens.

Het onderzoek van de AG naar mogelijke afwijkingen in gehoorde beltonen

De Vries van KPN Security schrijft in antwoord op vragen van de AG dat de ITU-standaarden waarnaar de TCEAS-deskundigen verwijzen (*Supplement 2*) inderdaad “*een lijst [betreft] van nationale situaties volgens opgave van de respectievelijke nationale instanties.*” Hij wijst erop dat in de periode 1988 ‘*in netwerktechnologie*’ nog ‘*werd gewerkt met centraal in het netwerk opgestelde toongeneratoren*’. Maar hierin kwam, zo schrijft hij, met de ontwikkeling van op internet gebaseerde telefonie een fundamentele verandering. Er werden toen ook beltonen gegenereerd die niet onder beheer van de netwerkaanbieder vielen met als gevolg dat beltonen soms gingen variëren. In zijn woorden: “*In op internet gebaseerde telefoondiensten zijn er zeer veel verschillende call flows/configuraties mogelijk en kan de beltoon daarom op veel plaatsen gegenereerd worden, ook op plaatsen die niet onder beheer vallen van de netwerkaanbieder. Vanaf 2003/2004 zijn op internettechnologie gebaseerde telefoniediensten massaal in de Nederlandse markt geïntroduceerd.*” Hij besluit dan ook: “*Hoewel we beleidsmatig de*

¹⁴⁷ bijlage 40 bij herzieningsverzoek 2011: Recordings Examination Report van Shlomo Peller, MSc., September-October 2009: p. 19

¹⁴⁸ bijlage 38 bij herzieningsaanvraag 2011: brief d.d. 16 augustus 2010 van prof. dr. B. Jacobs aan prof. mr. Y. Buruma, p. 4

¹⁴⁹ bijlage 41 bij herziening 2011: F. Fransen en J.D. Rijnders, Assessment of telephone tones on audio files of intercepted communication in the report of Peller, 26 May 2010, pp. 2. Fransen en Rijnders spreken hier over de Nederlandse beltoon “*generated by the telecom switch on which the called phone is connected, for GSM called a Mobile Switch Center (MSC)*” Maar ze hebben dezelfde mening over de beltonen van andere bij de UTI-standaarden aangesloten landen: (ibidem bijlage 41, Fransen en Rijnders, pp. 1 en 6

gedachte van de ITU aanbevelingen sinds 1988 ondersteunen, kunnen we niet uitsluiten dat afwijkende beltonen zich manifesteren in de huidige situatie.¹⁵⁰ (onderstreping van AvdP)

Van de Ven verklaarde al eerder de door de deskundige Van den Heuvel in 2015 gehoorde afwijkende beltonen in het Nederlandse telefoonnetwerk uit dit door De Vries beschreven fenomeen. Hij schreef: *“De door Van den Heuvel geconstateerde afwijkingen in de door de beller gehoorde ringing tones (---) zijn verklaarbaar uit de mogelijkheid die sedert 1999 bestaat om personalized ringback systems te implementeren. (---) De eerste patenten op het personalized ringback system dateren van 1999.”*¹⁵¹

Van de Ven wordt daarin nu bevestigd door het antwoord van De Vries van KPN Security aan de AG. Het gaat om afwijkingen van de nationale beltoon die eerst sedert 1999 mogelijk waren en die in bijvoorbeeld Nederland eerst in 2003/2004 massaal op de markt kwamen.

Dit eerst na 2000 op de markt geïntroduceerde fenomeen van decentraal gegenereerde beltonen biedt dus geen verklaring voor de in de tapgesprekken in deze zaak in 1997 en 1998 opgetreden afwijkingen in de Turkse beltoon. Daarin hadden de TCEAS-deskundigen, waaronder Rijnders van KPN Security, gelijk. Deze zijn onverklaarbaar.

Het onderzoek van de AG naar andere Turks-Nederlandse strafzaken

Mr. Aben heeft in zijn zoektocht naar een mogelijke valabele verklaring voor de gevonden afwijkende beltonen ook tapgesprekken onderzocht welke afkomstig zijn uit andere Turks-Nederlandse opsporingsonderzoeken uit de periode 1997-1999.

Het betreft gesprekken die niet aan mij ter beschikking staan.

Hij onderzocht tapgesprekken uit het T 14-onderzoek, gevoerd tussen 13 november 1999 en 17 november 1999 en afgetapt door de digitale Kislev-2 tapkamer te Nijmegen.

De AG meet in een aantal van deze gesprekken vanuit Nederland naar Turkije beltonen met de volgende frequenties en cadansen.¹⁵² Hij geeft daarvan het volgende overzicht:

Frequentie in Hz	Cadans in seconden
400	1.15 on – 3.25 off – 1.25 on
400	1.27 on – 3.25 off – 1.66 on
420	0.89 on – 1.68 off – 1.0 on
400	1.5 on

¹⁵⁰ verslag d.d. 29 september 2016 van mr. Aben van correspondentie met KPN security (appendix 1 sub 7), pp. 2 en 3

¹⁵¹ Van de Ven, rapport d.d. 8 oktober 2015, p. 4

¹⁵² verslag d.d. 3 februari 2017 van onderzoek naar ‘afwijkende beltonen’ van mr. Aben (zie hiervoor appendix 1 sub 5), p. 2

Deze wijken af van de door Turkije in 1998 als nationale beltoon opgegeven standaarden: 450 Hz met een cadans van 2 on en 4 off. De frequenties van 400 en 420 Hz wijken af. En ook de lengte van de off-periode wijkt af. De on-periode voldoet qua lengte evenmin aan de standaard Turkse beltoon, maar dat kan veroorzaakt zijn door de aanvang van de tap gedurende een on-toon en het opnemen door de gebelde gedurende een on-toon. De afwijkende lengte van de ‘off’ periode komt in de buurt van de afwijkende beltonen die zijn gemeten in de Baybasin-zaak.

De AG onderzocht ook tapgesprekken uit een onderzoek met de naam ‘Veegteam’. Ook in dat onderzoek werden telefoongesprekken naar Turkije afgeluisterd. De AG mat in een aantal van die tapgesprekken de afwijkende frequentie van 440 Hz. De lengte van de ‘on’ toon is met 2 seconden in overeenstemming met de Turkse beltoon, de ‘off’ waarden zijn wat korter dan die van de Turkse beltoon, maar dat kan veroorzaakt zijn door het vroegtijdig opnemen van de hoorn door de gebelde.¹⁵³

Veegteam-schijf	Frequentie in Hz	Cadans in seconden
Eén tapgesprek	440	2.0 on – 3.0 off
Vijf tapgesprekken	440	2.0 on – 4.0 off
Eén tapgesprek	440	2.0 on – 2.7 off

De afwijkende frequentiehoogte van 440 Hz komen we ook tegen in de door de deskundigen onverklaarbaar geachte beltonen in de Baybasin-zaak.

De vraag rijst wat deze onderzoeksresultaten van de AG bijdragen aan een plausibele verklaring van de afwijkende beltonen die in de strafzaak van verzoeker zijn gevonden in negen voor het bewijs gebruikte tapgesprekken. Tonen ze aan dat in Turkije in 1997 en 1999 ook de frequenties 400, 420 en 440 Hz voor beltonen werden gebruikt, of tonen ze aan dat ook in de T 14-zaak en Veegteam-zaak onregelmatigheden zijn opgetreden in het tapproces?

Allereerst zijn de onderzoeksresultaten niet te controleren namens verzoeker. Het betreft hier archiefmateriaal van de politie dat niet ter beschikking staat aan verzoekers advocaat. Van het materiaal waaraan de AG refereert zijn geen WAV-bestanden aan de verdediging afgegeven.

Ten tweede kan uit het onderzoek van de AG evenmin de conclusie worden getrokken dat de 400 Hz en 440 Hz beltoon-frequenties in gesprekken uit de Baybasin-zaak geen probleemgevallen zijn, omdat dezelfde beltoon-frequenties zouden voorkomen in tapgesprekken uit andere strafrechtelijke onderzoeken uit die tijd. Gezien het alom gesteunde idee dat de in de ITU *recommendations* genoemde waarden ook *feitelijk aanvaarde* waarden zijn, is een waarschijnlijker conclusie dat de door de AG in de T 14-zaak en Veegteam-zaak aangetroffen gesprekken met een vergelijkbare beltoon ook

¹⁵³ overzicht uit verslag d.d. 3 februari 2017 van onderzoek naar ‘afwijkende beltonen’ van mr. Aben (zie hiervoor appendix 1 sub 5), p. 2

probleemgevallen zijn. Deze logische conclusie wordt versterkt door het feit dat de AG zich in zijn onderzoek beroept op tapmateriaal waarvan de herkomst en de authenticiteit net als in de zaak van verzoeker al eerder ter discussie stond. Dat daar verkeerde ITU-waarden worden gevonden, verwondert dan ook niet.

In de T 14-zaak zijn door de advocaten al vraagtekens geplaatst bij de authenticiteit en juistheid van het gepresenteerde tapmateriaal. Met name werd beargumenteerd twijfel geuit aan de juistheid en volledigheid van de verstrekte log- en verkeersgegevens. Van één van de advocaten in die zaak, mr. Aberson, ontving ik een door hem bewaard overzicht van de in de zaak T 14 getapte lijnen. Aberson schreef mij: *“De overzichten komen van Kuijman en het OM en hebben beide als bron de optical disks.”* Uit dit overzicht blijkt dat twee in de zaak geplaatste taplijnen, TT36 en TT37, gelijktijdig één en dezelfde Turkse mobiele telefoon aftapten, te weten het nummer: 0090-5322318325. Dit was in de periode 11 maart 1999 tot 2 juli 1999. De tap TT36 op het Turkse nummer liep door tot 8 april 2000. Dit bevreemdt. Uit de tapverslagen blijkt dat de mobiele telefoon met dit nummer heen en weer reisde tussen Nederland en Turkije en veelvuldig belde met andere 0090-nummers in Turkije, ook vanuit Nederland. Aberson schreef mij ook: *“Kuijman heeft ter zitting uitgelegd waarom een gesprek niet via de centrale van de KPN en de centrale van Libertel kan zijn ontvangen.”* Dus ook van dit probleem was sprake in deze T 14-zaak. In de mij tevens toegestuurde aantekeningen van mr. Aberson uit die tijd staat dan ook bij herhaling vermeld dat *“een internationaal GSM-gesprek niet door meerdere providers kan worden opgevangen.”* Het betrof een serieus discussiepunt in de T 14-procedure op basis van de geconstateerde onverklaarbare anomalieën in de verstrekte verkeersgegevens.¹⁵⁴

In de T 14-zaak werden Turkse mobiele nummers door de Nijmeegse tapkamer getapt. Op één mobiele telefoon liepen zelfs twee taps en was volgens de verdediging sprake van de bijzondere situatie dat meerdere providers één en hetzelfde internationale gesprek opvingen en aan de tapkamer doorgaven.

Reeds op basis hiervan kunnen de tapgesprekken uit de T 14-zaak onmogelijk dienen als betrouwbaar referentiemateriaal waarmee de ‘afwijkende’ beltonen in de zaak Baybasin plausibel zouden kunnen worden verklaard.

Het gezamenlijke tappen

Ten derde lijken de onderzoeksresultaten van de AG wel een ingang te bieden voor een alternatieve verklaring van de in beide zaken van de ITU-standaarden afwijkende beltonen. Zij kunnen namelijk zeer wel een gevolg zijn van de sedert 1994 bestaande praktijk van het gezamenlijk tappen door de Nederlandse en Turkse politie, vanuit zowel de Nederlandse tapkamer als vanuit een speciaal hiertoe ingerichte tapkamer in Istanbul.

¹⁵⁴ **bijlage 127:** een overzicht van de getapte lijnen in de T 14-zaak met bijbehorende aantekeningen van mr. Aberson uit die tijd met korte toelichting per e-mail van 8 juni 2017

In de Tweede Aanvulling op het herzieningsverzoek is uitgebreid aandacht besteed aan de Turks-Nederlandse politieke samenwerking sedert 1994. De nieuw opgekomen feiten laten een intensieve samenwerking zien van het Kernteam Noord en Oost Nederland met de Turkse autoriteiten. Er was in Istanbul door Nederland gefinancierde dure af luisterapparatuur geplaatst om gezamenlijk met de Turkse collega's mobiele telefoons af te luisteren. De rechercheurs en taptolken vlogen in wisseldiensten 'dakpansgewijs' naar Istanbul om daar met Turkse collega's grote zaken te draaien, zoals de aan de Baybasin-zaak voorafgaande 4M-zaak. De finesses van deze samenwerking werden lange tijd zo veel als mogelijk geheim gehouden. Het nog steeds niet voor het publiek toegankelijke WODC-rapport *Mondiaal met Man en Macht, Een evaluatie van het opsporingsonderzoek 4M* schrijft over deze samenwerking o.a.:

*"Na verkregen toestemming van de Turkse autoriteiten werd er een 'fieldoffice' in Istanbul opgebouwd waar afwisselend twee Nederlandse rechercheurs en een tolk aanwezig waren. In Turkije hielden de rechercheurs zich voornamelijk bezig met tappen en in mindere mate met het aansturen van Turkse observanten."*¹⁵⁵ (dikgedrukt door AvdP)

Nederland leverde de Turkse politie in Istanbul ten behoeve van het gezamenlijk tappen specifieke Siemens-apparatuur. De toen verantwoordelijke officier van justitie Jan Koers schreef daarover: *"---door plaatsing van dat apparaat van Siemens bij de politie in Istanbul werd het mogelijk om mobiele telefoons af te luisteren. (---) Dit apparaat is gefinancierd met geld van het team van Arnhem. Het ging om ongeveer Nfl. 250.000,-. Voor zover ik mij kan herinneren was de helft van de lijnen voor het Nederlandse onderzoek en de andere lijnen kon de politie in Istanbul zelf gebruiken."*¹⁵⁶

Het WODC-rapport *Mondiaal met Man en Macht* noteerde:

*"Ten tijde van het onderzoek kreeg het team van een medewerker van het Ministerie van Justitie te horen (---) dat tappen van gsm's technisch nog niet mogelijk was. De teamleiding legde zich hier niet bij neer. Men zocht de apparatuur waarmee het aftappen van mobiele telefoons wel mogelijk was op de commerciële markt. Dit Siemens-apparaat werd in Turkije behalve voor taps op en rondde 4M's ook gebruikt voor taps op de leverancier en de transporteur. Daarnaast gebruikten de Turkse rechercheurs de Siemens-apparatuur voor eigen onderzoek. Het tappen in Turkije vergde een behoorlijke tijdsinvestering van de taptolken op het fieldoffice. De Nederlandse rechercheurs speelden hierin een toezichthoudende en coördinerende rol"*¹⁵⁷ (dikgedrukt door AvdP)

Deze nauwe samenwerking tussen het Nederlandse kernteam Noord en Oost Nederland liep nog vele jaren door en bestond in ieder geval ook nog in 1999 ten tijde van de T 14-zaak en de mij volstrekt onbekende Veegteam-zaak. Het is daarom niet uit te sluiten dat het gezamenlijk tappen door de teams in de Turkse en Nederlandse tapkamers debet is aan de

¹⁵⁵ *Mondiaal met Man en Macht, Een evaluatie van het opsporingsonderzoek 4M*, Hans Nelen, Els Barendse, Jacqueline van der Schaaf, WODC, juli 1998, aan de rechter-commissaris en mr. Aben overgelegd in het herzieningsonderzoek, p. 9

¹⁵⁶ bijlage 25 bij herzieningsverzoek 2011: brief mr. J. Koers aan mr. A.G. van der Plas, d.d. 13 april 2011, beantwoording van vraag 3

¹⁵⁷ *Mondiaal met Man en Macht*, Nelen, Barendse en van der Schaaf, WODC, juli 1998, p. 29

volgens de geraadpleegde telecommunicatie-deskundigen onverklaarbaar van de ITU-standaarden afwijkende beltonen in de Baybasin-zaak én de T 14-zaak.

Indien dit het geval is, bevestigt dit de vele Turkse bronnen (waaronder ook de tolk Cetinkaya) die aangeven dat deze intensieve Turks-Nederlandse samenwerking gewoon doorliep in de Baybasin-zaak en is aangegrepen voor het geruisloos inbrengen van uit Turkse archieven afkomstige ‘oude’ tapgesprekken. Dit strijdt, zoals eerder aangegeven, met de voorstelling van zaken die de toenmalig behandeld officier van justitie Hillenaar daarover onder ede gaf, dat in de zaak-Baybasin een kunstmatige stop werd aangebracht in de lopende intensieve politieke samenwerking met Turkije.

Het nadere onderzoek dat de AG verrichtte naar de van de ITU-standaarden ‘afwijkende’ Turkse beltoon in een groot aantal gesprekken bevestigt enerzijds de mening van de geraadpleegde telecommunicatie-deskundigen Fransen en Rijnders, Peller, Bek Tek LLC en Van de Ven dat we hier te maken hebben met een onverklaarbaar fenomeen. Anderzijds bieden zijn – door de verdediging oncontroleerbare - uitkomsten een mogelijke ingang voor een alternatieve verklaring van deze ‘afwijking’, te weten de praktijk van het gezamenlijk tappen vanuit zowel Nederland als Istanbul van Turkse mobiele nummers. Deze uitkomst bevestigt de intensieve politieke samenwerking in de zaak Baybasin zoals beschreven in hoofdstuk I van de Tweede Aanvulling op de herzieningsaanvraag.

Een niet-publiek Israëliisch nummer

In de verkeersgegevens van de digitaal opgenomen gesprekken werd tevens een Israëliisch telefoonnummer: 00972-502-00000 gevonden, waarover de Israëliische deskundige Peller opmerkte: “*“While the country code matches Israel and the area code matches the prefix of the cellular carrier then active in Israel (called “Pelexphone”) the cellular number seems invalid. (---) It therefor remains unexplained why this awkward number was registered as the destination of this call.”*¹⁵⁸ Het nummer staat o.a. vermeld als door Baybasin gekozen in tapgesprek A-3-24 van 14 november 1997 te 22.24 uur. In dat gesprek spreekt Baybasin met de Israëliische generaal Meir Dahan, een hoge Israëliische veiligheidsfunctionaris met een blanco strafverleden in zijn land. Dahan verklaarde niet alleen dat het aan hem voorgehouden tapgesprek “*for sure consists of more than one former telephone conversation between me and Mr Huseyin Baybasin.*”¹⁵⁹ Hij liet ook weten nooit gebruik te hebben gemaakt van het nummer 00972-502-00000, omdat dat nummer in de jaren 90 geen publiek nummer was. Het was het eerste Israëliische mobiele telefoonnummer en was daarom niet uitgegeven voor publiek gebruik. Men hield het in die tijd beschikbaar voor intern gebruik binnen de telefoonmaatschappij *Pelexphone* zelf, zo

¹⁵⁸ bijlage 40 bij herzieningsaanvraag 2011: rapport Peller, September-October 2009, p. 11 sub 1

¹⁵⁹ bijlage 58 bij herzieningsaanvraag 2011: verklaring d.d. 18 augustus 2006 van E. Meir D. en bijlage 59 bij herzieningsaanvraag 2011: proces-verbaal van zitting Afdeling Bestuursrecht van de Raad van State, d.d. 8 oktober 2007

vernam Dahan in 2015 van de directie van Pelephone.¹⁶⁰ Dahans eigen mobiele telefoonnummer tussen 1993 tot 2003 was: 00-972-50-235-502.¹⁶¹

In 2004 vond een landelijke omnummering plaats in Israël waarbij het nummer veranderd moet zijn in: 00.972.50.520.0000. De wijze waarop dit gebeurde beschreef ik uitgebreid in de Tweede Aanvulling op de herzieningsaanvraag.¹⁶² Het is zeker niet uitgesloten dat het nummer sedertdien door de telefoonmaatschappij is uitgegeven als publiekelijk toegankelijk mobiel telefoonnummer.

Dit lijkt te worden bevestigd door het nadere onderzoek dat de AG nog in september 2015 liet doen naar dit nummer. In zijn verslag van 27 maart 2017 schreef mr. Aben: *“In september 2016 heb ik alsnog laten bellen naar het mobiele-telefoonnummer 00-972-50-520 0000. Er werd opgenomen door een manspersoon, van wie de naam bij mij bekend is. Het ‘50-520 0000’-nummer bleek desgevraagd bij hem in gebruik.”*

Het gerenommeerde onderzoeksbureau AMETOS N.Y. Ltd verzamelde voor mij de volgende informatie over de geschiedenis van het nummer: *“The mobile number [00972-502-00000] was exclusively used as a test number for ‘inside’ purposes of the company. We were informed by the management of ‘Pelephone’ that the company decided to make the number accessible for the public in 1999. The number was then assigned to the company ‘Niv-Lev Earthworks LTD, who is located at Hamelacha 1, Netanya, which is using this number to this day. (---) The number 050200000 changed [in 2004] into the new number 00.972.50.530.0000.”*¹⁶³

Deze informatie van AMETOS komt overeen met Pellers onderzoeksuitkomst dat dit mobiele nummer 00.972.50.20.0000 *seemed invalid* in de door hem onderzochte periode. Deze informatie strookt ook met hetgeen Dahan in 2015 vernam van de directeur van Pelephone: in 1997 stond het nummer slechts ter beschikking aan Pelephone voor intern gebruik. Eerst in 1999 is het nummer vrijgegeven aan het bedrijf Niv-Lev Earthworks LTD in Netanya. Dit is waarschijnlijk het bedrijf dat de woordvoerder van de AG in september 2016 aan de lijn kreeg bij het draaien van het in 2004 aangepaste nummer. Het is jammer dat deze woordvoerder toen ook niet even heeft gevraagd sinds wanneer het bedrijf over dit nummer beschikte. Het feit dat iemand nu het nummer met succes kan bellen is in deze zaak irrelevant. Dat kon pas sedert 1999.

Met deze gezamenlijke onderzoeksuitkomst blijft het feit staan dat het in de tapgegevens meermalen voorkomende Israëlische nummer 00.972.50.20.0000, waarmee Baybasin in

¹⁶⁰ bijlage 98 bij de Tweede Aanvulling op de herzieningsaanvraag; e-mail d.d. 22 december 2015 van Meir Dahan met bevestiging van gelijkkluidend bericht aan Ton Derksen en bijlage 84: Derksen, Stand van Zaken III, deel II, 25 oktober 2015, p.31

¹⁶¹ bijlage 84 bij de Tweede Aanvulling op de herzieningsaanvraag; Derksen, Stand van Zaken III, deel II, 25 oktober 2015, p. 32

¹⁶² Tweede Aanvulling op de herzieningsaanvraag, d.d. 1 februari 2016, pp. 115-118

¹⁶³ **bijlage 128:** brief d.d. 11 juni 2017 van Nir Solovey, CEO van Ametos N.Y. Ltd. Zie voor meer informatie over AMETOS: <http://ametosgroup.com/>

1997 zou hebben gebeld naar zowel Meir Dahan als naar de Dahan volstrekt onbekende ‘Alex’¹⁶⁴, een non-existent want niet-publiek nummer betrof. Dit is niet verklaarbaar, behalve door het manipulatief toevoegen van dit nummer aan ‘gefabriceerde’ gesprekken.

VIII. Een nieuw novum: het onderzoek naar de kostenteller in gesprek A-4-31

De gijzelingszaak Mehmet Çelik

De meeste afwijkende beltonen werden gevonden in het onderzochte bewijsmateriaal dat ten grondslag werd gelegd aan de zogenaamde Gijzelingszaak Mehmet Çelik. Van de gesprekken met een volgens de ITU-standaarden voor Turkije afwijkende beltoon werden er zeven als bewijs gepresenteerd in deze zaak. De nova in deze zaak zijn uitgebreid besproken in de Derde Aanvulling op de herzieningsaanvraag.¹⁶⁵ Eén al in 2011 ingebracht novum betreft de verklaring van de Turkse politieman X1, die zelf participeerde in het gezamenlijke Nederlands-Turkse opsporingsonderzoek tegen Baybasin. Hij verklaarde dat deze gijzelingszaak door zijn bazen Ferruh Tankuş en Hüday Sayin van de narcotica-brigade in Istanbul geheel uit de duim was gezogen, en in scène was gezet. Volgens hem was het zogenaamde slachtoffer Mehmet Çelik alias Haci Hasan zelfs niet existent.¹⁶⁶ Het proces-verbaal van de door dit fictieve slachtoffer tegenover de Turkse politie afgelegde verklaring was dan ook niet ondertekend, zo bleek.¹⁶⁷ Evenmin kon deze Mehmet Çelik alias Haci Hasan worden teruggevonden om door de verdediging nader over de feiten te worden ondervraagd.¹⁶⁸ De advocaat-generaal nam zich in zijn conclusie van 4 september 2012 voor naar het bestaan van deze Mehmet Çelik onderzoek te doen.¹⁶⁹ Daarvan is het niet meer gekomen. Ik gaf al eerder aan dat het bestaan van Mehmet Çelik daarmee onverminderd pure speculatie blijft.

Het precies beluisteren van de eerst in april 2015 ook aan de verdediging ter beschikking gestelde identieke kopieën van de in deze zaak als bewijs ingebrachte tapgesprekken leverden voorts een overdaad aan nieuwe aanwijzingen op van zowel geknoei met onderliggend audiomateriaal als met de vertalingen.

Gesprek A-4-34

¹⁶⁴ De onbetrouwbaarheid van het in het dossier vermelde, niet-publieke nummer 00.972.50.20.0000 blijkt bovendien uit het feit dat Baybasin via dit nummer zowel ‘Mayer’ kon bereiken als ene ‘Alex’, maar dat ‘Mayer’ en ‘Alex’ elkaar niet kenden laat staan elkaars telefoon gebruikten. Zie Tweede Aanvulling op de herzieningsaanvraag d.d. 1 februari 2016, pp. 118-120.

¹⁶⁵ Derde Aanvulling op herzieningsaanvraag, pp. 29- 47 en de nova 89-96

¹⁶⁶ bijlage 10 bij herzieningsaanvraag d.d. 18 april 2011: brief Mehmet N Aytekin, d.d. 8 januari 2007

¹⁶⁷ bijlage 61 bij herzieningsaanvraag 2011: de pp. 824 - 827 uit het dossier, zoals opgenomen in het arrest, Aanvulling Bewijsmiddelen, rov 3.4

¹⁶⁸ zittingsproces-verbaal 1^e rechtbank voor de Staatsveiligheid te Istanbul, d.d. 10 december 1999 en proces-verbaal van bevindingen d.d. 14 december 1999, rechter-commissaris mr. Sterk en brief d.d. 25 mei 2000 van mr. Moszkowicz aan de rechter-commissaris mr. Pfeil

¹⁶⁹ conclusie mr. Aben d.d. 4 september 2012, p. 45

Het meest pregnante voorbeeld betrof gesprek A-4-34. Het hof leidde eruit af dat waar in de tapgesprekken over ene Haci (Hassan) wordt gesproken daarmee wordt bedoeld op de vermeend gegijzelde persoon Mehmet Çelik. Het hof zag een opvallende overeenkomst tussen het uit de tapverbalen afgeleide scenario en de gang van zaken zoals beschreven door Mehmet Çelik in zijn nooit ondertekende verklaring.¹⁷⁰

Maar dit gesprek laat veel technische artefacten zien. In plaats van de volgens de ITU-standaarden van april 1998 voor Turkije geregistreerde beltoon van 450 Hz met een cadans van 2 sec on en 4 sec off, heeft gesprek A-4-34 een beltoon van 400 Hz met een cadans van rondom de 1,687 sec on en 2,283 sec off tot aanvang gesprek. Geen van de indertijd door de TCEAS ingeschakelde deskundigen heeft deze afwijkende beltoon kunnen verklaren.¹⁷¹ Daarnaast vonden de TCEAS-deskundigen in dit gesprek enkele opvallende aanwijzingen voor ‘knippen en plakken’ binnen het gesprek. Rondom deze door de deskundigen aangewezen artefacten blijken eveneens betekenisloze woordflarden voor te komen en signaalarme perioden, op zich ook serieuze aanwijzingen voor knippen en plakken. Eerder beschreef ik dat deze aanwijzingen zich opmerkelijk genoeg concentreren rondom het noemen door de gesprekspartners van de namen Haci en Mehmet Çelik.¹⁷²

Dat het gesprek niet dateert uit december 1997 zoals het dossier de rechter voorspiegelt, blijkt allereerst uit twee verklaringen. Dezelfde Turkse politieman X1 die vertelde dat deze hele gijzelingszaak door zijn bazen van de narcotica-brigade in elkaar was gezet, wist ook te vertellen dat indertijd bandopnamen en banden met telefoontaps aan Nederland zijn verstrekt. Eén daarvan betrof een telefoongesprek “*tussen de advocaat mr. Necmettin Yildiz, (---) en Hüseyin Baybasin*”. Deze advocaat Yildiz heeft het gesprek beluisterd en (essentiële onderdelen daaruit) herkend als een vóór Baybasins vertrek uit Turkije in 1993 door hem met Baybasin gevoerd telefoongesprek.¹⁷³

De oorspronkelijke vertaling van het gesprek bevatte voorts opmerkelijk vertalingsgesjoemel. De in het dossier gepresenteerde samenvatting van het gesprek bleek iedere Turkse zinsnede die verwees naar het feit dat beide gesprekspartners zich tijdens het gesprek in (of in de omgeving van) Istanbul bevonden, vakkundig te hebben weggelaten. Het gaat om meer dan tien directe aanwijzingen.¹⁷⁴ In mijn brief aan de AG van 22 maart 2017 heb ik deze zinsneden nog eens op een rij gezet. Het gaat om de volgende uitspraken

¹⁷⁰ het arrest d.d. 30 juli 2002, rov 10.6.3

¹⁷¹ bijlage 37 bij herziening 2011: rapport Jacobs, d.d. 15 november 2009, pp. 13 en 16, alsmede derde Aanvulling op herzieningsaanvraag, pp. 38-39: Het Amerikaanse onderzoeksbureau BEK TEK LLC sprak van een ‘*compelling argument*’. Fransen (TNO/ICT) en Rijnders (KPN, Security) constateerden dat deze beltoon niet voorkwam in de ITU-standaarden van 1998 en 2003, voor geen enkel land zelfs. De Israëlische deskundige Shlomo Peller concludeerde dat dit geen gesprek naar Turkije kan zijn geweest, althans niet in de gepretendeerde periode van december 1997.

¹⁷² Derde Aanvulling op herzieningsaanvraag, pp. 39-42 en de nova 92 en 93

¹⁷³ bijlage 62 bij herzieningsaanvraag van 2011: brief Necmettin Yildiz, d.d. 15 april 2002

¹⁷⁴ Derde Aanvulling op herzieningsaanvraag, pp. 35- 38 en bijlage 113: gehele vertaling van gesprek A-4-34 door mevrouw Bosscha Erdbrink-Kuipers, d.d. 4 april 2002 met originele kopie vertaling van enkele relevante gedeelten rondom technische artefacten door mr. Tugba Çelik

van Baybasin tegenover Yildiz die op dat moment in Kartal, een wijk in Istanbul, verblijft.¹⁷⁵

- Baybasin: *Oohhh—en hoe kan ik je vannacht zien?*
- Baybasin: *Kan het vannacht niet?* **[Het gesprek vindt plaats om 20.45 uur. Vanuit Nederland kan Baybasin deze afspraak qua tijd niet maken]**
- Baybasin: *Man ik kan overdag, als het licht is, niet wandelen; ik wandel in het donker.* **[Dit verwijst naar de ondergedoken staat van Baybasin en de consequentie die dit voor hem heeft. Hij was vóór zijn vertrek uit Turkije rond 1991 ondergedoken in Istanbul]**
- Baybasin: *Ik moet jou zien/ontmoeten. Noem mij een plaats*
- Baybasin: *Kom naar de bar van Sheraton—daar boven—helemaal boven de Sultanbar. Kom, we gaan elkaar daar ontmoeten* **[Het hotel Sheraton is in Istanbul gelegen. Vanaf september 1996 heet het Ceylan Continental en de bar er bovenin City farm bar.¹⁷⁶]**
- Baybasin: *Man ik wil je vannacht ontmoeten; ik heb jou nodig.*
- Yildiz: ***Ik durf jou niet in Turkije te ontmoeten.***
- Baybasin: *Hoe weet ik wat Apo doet (---) Ik ben in Istanbul. Apo is in Londen.*
- Baybasin: *OK, hoe komen we nu bij elkaar?*
- Yildiz: *Ik ga naar Ankara (---) Er is morgen een zitting.*
- Baybasin: *Of dat we elkaar op het vliegveld treffen als je met het vliegtuig gaat.* **[De afspraak wordt uiteindelijk gemaakt op het vliegveld in Istanbul]**
- Baybasin: *Kom en zie. Ik draag een Turks diplomatiek paspoort, weet je. (---) Ik zeg, ik draag een Turks diplomatiek paspoort.* **[We weten dat Baybasin bij aankomst in Nederland slechts een Brits reisdocument bij zich had dat hem is afgenomen]**
- Baybasin: *Als je niet komt, dan kunnen we anders met de telefoon praten. Ik bel je over een uur, is dat begrepen?* **[Baybasin vraagt Yildiz of ze elkaar binnen een uur kunnen zien. Indien niet, dan moeten ze het maar per telefoon afdoen]**

Deze opsomming maakt zonneklaar dat Baybasin dit gesprek voerde vanaf een locatie in Istanbul of vlakbij Istanbul. Ik schreef aan de AG dat wie dit ontkent, kennelijk de waarheid niet wil zien. Deze volstrekt duidelijke uitspraken van Baybasin over zijn locatie kunnen onmogelijk worden afgedaan als een ‘grapje’ of een ‘dreigement’ van Baybasin jegens de advocaat. Het is zeker dat Necmettin Yildiz in december 1997 wist dat Baybasin niet meer in Turkije verbleef. Dat wist vrijwel iedereen in Turkije, en zeker Baybasins

¹⁷⁵ De opsomming maakt gebruik van de vertaling door taptolk 3, zoals gevoegd bij het nagekomen proces-verbaal d.d. 8 april 2002 van rechercheur Huuskes Dit proces-verbaal werd eerst opgemaakt nadat door de verdediging aan de kaak was gesteld dat de taptolken in hun tapverbalen aanvankelijk iedere verwijzing van Baybasin naar zijn standplaats van dat moment, hadden verwijderd.

¹⁷⁶ brief d.d. 20 april 2002 van de Turkse advocaat Berzan Ekinci, overgelegd bij pleidooi d.d. 7 mei 2002 als prod III-9

voormalige advocaat. Indien Baybasin daadwerkelijk in december 1997 in plaats van 1992 tegen Yildiz had gezegd hem diezelfde avond nog te zullen komen opzoeken, dan had dat ‘grapje’ of dat ‘dreigement’ met één makkelijk antwoord door Yildiz ontmaskerd kunnen worden: “*Dat lukt je toch niet vanuit Nederland.*” Zo’n reactie komt in het hele gesprek niet voor.¹⁷⁷

Het gesprek moet ooit vóór 1993 door Turkse opsporingsdiensten zijn opgenomen, zoals ook blijkt uit de opmerkelijke Turkse opmerking van een derde persoon, die we horen tussen de beltoon en de aanvang van het gesprek. ‘*Beslist Kadiköy*’ horen we daar, een opmerking die hoogstwaarschijnlijk afkomstig is van één van de Turkse opsporingsambtenaren die indertijd probeerden tijdens het af luisteren Baybasins onderduikadres op te sporen.¹⁷⁸

Gesprek A-4-34 bevat, samengevat, een veelvoud aan inhoudelijke als ook technische aanwijzingen dat het niet op 1 december 1997 door Baybasin vanuit Nederland werd gevoerd, maar op een tijdstip vóór zijn vertrek in 1993 uit Turkije, en dat het bovendien niet authentiek, maar gemanipuleerd opnamemateriaal bevat.

Onderzoek door mr. Aben van mastlocaties

Niet alleen gesprek A-4-34, maar ook andere voor het bewijs van de gijzelingszaak Mehmet Çelik gebruikte gesprekken bevatten opvallende technische artefacten, zo merkte ik eerder op. Ik wees op gesprek A-4-25, dat diverse onverklaarbare mechanische bijgeluiden laat horen als ook verspringende stemmen.¹⁷⁹ Ook tapgesprek A-4-31 liet bij het beluisteren een doorlopende dubbeltik horen, die daar niet thuishoort. Het gesprek was getapt door de Kislev 2 digitale tapkamer. En een digitale opname sec kan een dergelijk artefact niet veroorzaken, zo constateerde ik.¹⁸⁰ Daarnaast leek tapgesprek A-4-28 misplaatst in de tijd. Dat laatste bleek echter een gevolg te zijn van een foutieve vertaling: de taptolken vertaalden ‘vandaag’ ten onrechte als ‘gisteren’. Dit leverde de tijdfout op. Die is nu met de correcte vertaling opgeheven. Het voegt wel een extra bewijs toe dat de taptolken onbetrouwbare vertalingen leverden.¹⁸¹

Mr. Aben heeft in antwoord op mijn argumenten nader onderzoek laten doen naar de verkeersgegevens van de gesprekken A-4-30, A-4-32, A-4-33 en A-4-34, zoals deze bleken uit de in de tapkamer geregistreerde generieke en JTS-gegevens. De uitkomst van dat

¹⁷⁷ brief d.d. 21 maart 2017 van A.G. van der Plas aan mr. Aben, pp. 16-20

¹⁷⁸ Derde Aanvulling op herzieningsaanvraag, pp. 37- 38

¹⁷⁹ Derde Aanvulling op herzieningsaanvraag, pp. 45- 46, novum 95

¹⁸⁰ Derde Aanvulling op herzieningsaanvraag, pp. 44- 45, novum 94

¹⁸¹ Derde Aanvulling op herzieningsaanvraag, p. 46, novum 96. Een nieuwe vertaling van het originele gesprek door een door de AG ingeschakelde tolk, maakt duidelijk dat hier sprake was van een eerdere onjuiste vertaling van het gesprek door de taptolken die ‘vandaag’ ten onrechte als ‘gisteren’ vertaalden. De correcte vertaling plaatst het gesprek weer juist in de tijd. Zie anoniem tolkenverslag d.d. 14 april 2017, mij toegestuurd op 19 april 2017 (zie hiervoor appendix 1 sub 23)

onderzoek was, dat bij al deze gesprekken, die plaatsvonden op 1 december 1997 tussen 16.39 en 20.59 uur, de mobiele telefoon van Baybasin de KPN-mast aan de Ferdinand Bolstraat 321 te Amsterdam had aangestraald.¹⁸²

In reactie op dit onderzoek heb ik de AG laten weten dat het voor de verdediging nooit ter discussie heeft gestaan dat Baybasin in de periode van de onderzochte gesprekken in Nederland verbleef en van daaruit telefonische contacten legde. Wat betwist wordt is de inhoud van de gevoerde gesprekken zoals gepresenteerd in het dossier. Ik heb daarom de AG gevraagd opnieuw de mogelijkheden te onderzoeken van het opvragen van belspecificaties, zoals dat in een vroeg stadium van de procedure al door verzoeker aan de rechter-commissaris was gevraagd. Een rekeningoverzicht van de met het buitenland gevoerde telefoongesprekken, dat standaard werd opgemaakt en op verzoek verstrekt, had kunnen aantonen hoe lang er op de in de tapverbalen genoemde tijdstippen daadwerkelijk door Baybasin was gebeld en met welk telefoonnummer in welk land.¹⁸³ Mr. Aben liet mij weten hiertoe geen mogelijkheid te zien.¹⁸⁴

Het feit dat zowel Baybasin als zijn gesprekspartner zich tijdens gesprek A-4-34 in Istanbul blijken te bevinden, toont in ieder geval aan dat een in Turkije gevoerd gesprek kennelijk later kan worden gekoppeld aan verkeersgegevens van een verbinding met een Amsterdamse KPN-mast. Het onderzoek van de AG demonstreert daarmee de reviseerbaarheid van getapte telefoongesprekken in het algemeen en het gereviseerd zijn van gesprek A-4-34 in het bijzonder.

Het onderzoek van Meijer naar de dubbeltik in gesprek A-4-31

Hans Meijer is elektronicatechnicus met een ruime praktische ervaring in radio-, tv- en bandrecordertechnieken bij bedrijven van naam zoals Grundig Nederland. Vanaf 1981 heeft hij zijn theoretisch technische kennis diepgaand kunnen verdiepen als eindredacteur van het vaktijdschrift Elektronica en coördinerend vakredacteur van het Handboek Elektrotechniek. Ook verschenen vele publicaties op dit gebied van zijn hand.¹⁸⁵

Meijer was geïntrigeerd door de dubbeltik die in gesprek A-4-31 te horen was met tussenpozen van zo'n 3,6 seconden. Na uiterst precieze metingen van de plaats en duur van deze tik op de identieke kopie van het gesprek concludeerde hij dat mijn eerdere conclusies over dit fenomeen in mijn Derde Toelichting op de herzieningsaanvraag tekortschoten. Het fenomeen was wel degelijk verklaarbaar, zo gaf hij aan. Het had een onschuldige oorzaak, het betrof tarieftelimpulsen afkomstig uit een verouderde analoge telefooncentrale. Deze

¹⁸² proces-verbaal van bevindingen d.d. 29 juni 2016 van de verbalisanten Dop en Van Beek, mij toegestuurd op 16 februari 2017 (zie hiervoor appendix 1 sub 17)

¹⁸³ brief d.d. 3 maart 2017 van A.G. van der Plas aan mr. Aben, vraag 6

¹⁸⁴ brief d.d. 28 maart 2017 van mr. Aben aan A.G. van der Plas, sub 7.

¹⁸⁵ **bijlage 129:** curriculum vitae J.C. Meijer van 6 juni 2017

kwamen vroeger wel vaker onbedoeld op een telefoonlijn terecht. Het gaat in dit geval om duizend tikken per uur (3,600 sec per tik) als tarifieringsgrondslag.

Meijer schreef een onderzoeksverslag over zijn meetuitkomsten en zijn analyse daarvan. Een concept van dat verslag is ter gelegenheid van de demonstratie van 6 april 2017 door mij aan mr. Aben verstrekt nadat bij het afspelen van het gesprek van de originele optical disk 220 dezelfde beschreven dubbelklik werd gehoord. De definitieve versie van het rapport zoals gereed op 8 juni 2017, wordt bij deze Vijfde Aanvulling op de herzieningsaanvraag overgelegd.¹⁸⁶ De uitkomsten van Meijers onderzoek en analyse zoals neergelegd in dit onderzoeksverslag, vormen een belangrijk nieuw novum in aansluiting op de eerder in 2011 verwoorde nova en de nieuwe nova zoals geformuleerd in de Tweede, Derde en Vierde Aanvulling op de herzieningsaanvraag. Omdat het direct aansluit op het in de Tweede Aanvulling van 1 februari 2016 geformuleerde novum 94, spreek ik van de nieuw opgekomen nova 94A en 94B.

NOVUM 94 A

De metingen wijzen op een bandrecorderopname

Meijer heeft de door hem geïdentificeerde terugkerende tariefpuls aangegrepen om het verloop van het gesprek te meten, tot op de milliseconde precies. De opwekking van tariefimpulsen in oude analoge telefooncentrales verliep volgens Meijer via een uiterst nauwkeurige kwartskristal. Dit betekent dat de in het gesprek hoorbare tariefpulsen dus precies om de 3,6 seconden moeten verschijnen, een soort ingebouwde klok als het ware. Omdat het om een digitaal geregistreerd gesprek gaat, moet deze kwartskristal-precieze tijdrelatie terug te vinden zijn in het getapte gespreksmateriaal. De weergave van een digitaal en onveranderd opgeslagen gespreksbestand reconstrueert immers exact de oorspronkelijke strikte tijdsrelatie, in casu hoorbare tariefpulsen om de 3,6 seconden precies.¹⁸⁷ Een authentiek digitaal opgenomen geluidsbestand zal daarom geen tijdfouten laten zien in de uiteindelijke weergave. De digitale reproductietijd is dan gelijk aan de opnametijd, zoals Meijer laat zien in een saaie grafiek van een kaarsrechte nullijn.¹⁸⁸

Meijers primaire onderzoeksvraag was of het gespreksbestand A-4-31, gemeten vanuit die interne klok van 3,6 seconden precies, tijdfouten bevat die zouden kunnen verraden dat het geen authentiek digitaal geregistreerd gesprek is. Hij vat het zelf als volgt samen: *“Komen de tijden in het gereproduceerde signaal van het telefoongesprek overeen met de tijden van het gesprek zelf? Zoals vastgelegd in het digitale bestand van dat gesprek. Niet maar zo ongeveer, maar precies. Dat wil zeggen tot minstens drie cijfers achter de secondekomma.*

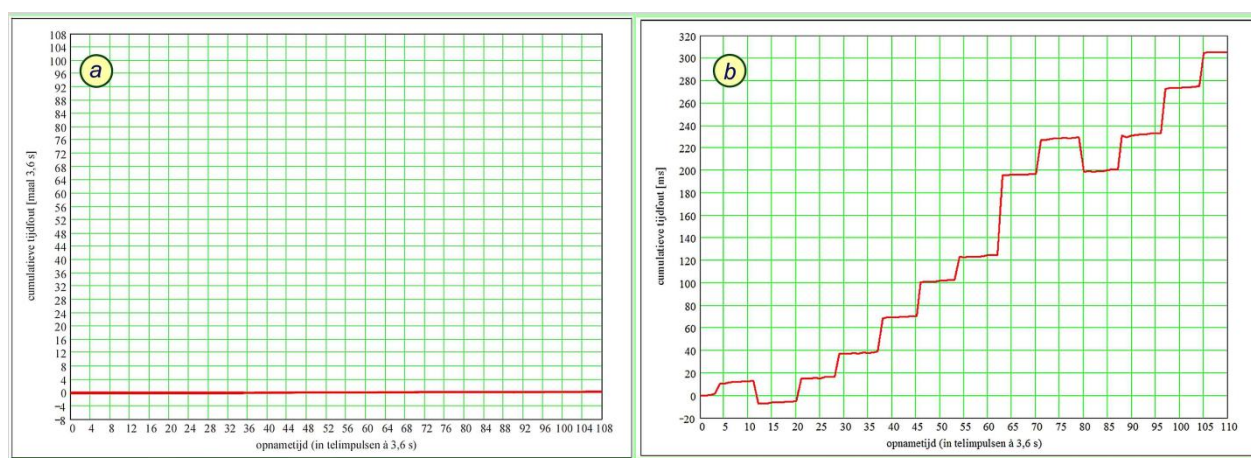
¹⁸⁶ **bijlage 130:** Onderzoeksverslag d.d. 4 juni 2017 van Hans Meijer: *Gesprek A-4-31: Analyse van een verknipt bestand. Meer dan een ernstig vermoeden*, pp. 6-12 (Een concept van dit onderzoeksverslag, voor zover toen gereed, is aan mr. Aben overhandigd op 6 april 2017)

¹⁸⁷ **bijlage 130:** onderzoeksverslag d.d. 4 juni 2017 van Hans Meijer: *Gesprek A-4-31: Analyse van een verknipt bestand*, pp. 9-12

¹⁸⁸ **bijlage 130:** onderzoeksverslag d.d. 4 juni 2017 van Hans Meijer, p. 20, figuur 7

Want dit zal het geval moeten blijken als de geverbaliseerde pretentie van een authentiek en digitaal opgenomen tapbestand op waarheid berust.”¹⁸⁹

Zijn metingen leiden tot een vernietigend antwoord: “Alle nullen die we (---) op grond van het als rechtstreekse digitale opname geverbaliseerde bestand hadden mogen verwachten, zijn afwezig.” Neergelegd in een grafiek, zien we in plaats van een saaie nullijn in de woorden van Meijer: “ --- een vreemd, maar geordend trapjespatroon (---) in de tijdmodulaties.” Het staat weergegeven in onderstaand figuur 8b.¹⁹⁰

Figuur 8 uit rapport Meijer: Grafisch weergegeven op passende schaal (b) blijken de gemeten tijdfouten een intrigerend patroon te vertonen

Meijer laat zien dat dit patroon een belangrijke mededeling doet over de herkomst van het signaal: **dit patroon is het unieke patroon van een analoge bandopname gemaakt door een bandrecorder waarvan ‘de toonas wordt aangedreven door een gelijkstroommotor met een servoregeling via een tachogenerator’**.¹⁹¹

Het is een onderzoeksuitkomst die tot de verontrustende *conclusie* leidt dat we bij gesprek A-4-31 niet met een digitale opname te maken hebben. *Het gesprek moet zijn opgenomen of tussentijds geregistreerd zijn geweest op een bandrecorder*, aangedreven door een servoregeling met tachogenerator. Het is geen authentiek telefoongesprek dat rechtsreeks digitaal werd geregistreerd in de Nederlandse Kislev-2 tapkamer. Het komt uit een analoge tapkamer of is tussentijds op een bandrecorder overgezet geweest.

¹⁸⁹ bijlage 130: onderzoeksverslag d.d. 4 juni 2017 van Hans Meijer, pp. 17 en 21

¹⁹⁰ bijlage 130: onderzoeksverslag d.d. 4 juni 2017 van Hans Meijer, pp. 21 en 22. Een overzicht van alle metingen is terug te vinden in appendix A7 van het rapport, pp. 66-68.

¹⁹¹ bijlage 130: onderzoeksverslag d.d. 4 juni 2017 van Hans Meijer, pp. 23-24, waarin Meijer deze conclusie adstrueert

De mastlocaties in Amsterdam

Meijer tekent aan dat de gemeten afwijking in de tijd van de gespreksopname alleen geldt voor het inhoudelijke deel van het gesprek. De tariefpulsenvangen eerst aan bij het inhoudelijke gesprek, waarna de gemeten tijdverschuivingen te zien zijn. Daarvóór staan een JTS-header en een Nederlandse beltoon van 425 Hz met een zodanig strak profiel dat het alleen maar uit een digitale tapkamer afkomstig kan zijn, zo beargumenteert Meijer.¹⁹²

De gespreksopname laat, met andere woorden, een breuk zien tussen de aanvang van de tapopname in een moderne digitale tapkamer en de inhoud van het gesprek die de tussenkomst van een analoge opname verraaft.

Dit verklaart de uitkomsten van het nadere onderzoek dat de AG liet doen naar de mastlocaties van de gesprekken A-4-30 t/m A-4-34, zoals deze bleken uit de in de tapkamer geregistreerde generieke en JTS-gegevens. In de periode dat deze gesprekken werden gevoerd, bleek de mobiele telefoon van Baybasin KPN-masten in Amsterdam te hebben aangestraald. Zoals ik de AG schreef, heeft verzoeker nooit betwist dat hij in de periode van de onderzochte gesprekken in Nederland verbleef en van daaruit telefonische contacten legde. Wat hij wel van aanvang heeft betwist, is dat hij toen de gesprekken heeft gevoerd die in het dossier zijn gepresenteerd en als bewijs aan zijn veroordeling ten grondslag zijn gelegd.

Het nieuwe onderzoek van Meijer toont thans een breuk aan tussen enerzijds de in gesprek A-4-31 aanwezige JTS-header met de verkeersgegevens van het gesprek en de volmaakt digitaal weergegeven beltoon van 425 Hz en anderzijds de gespreksinhoud, die bewijsbaar uit een andere niet digitale bron afkomstig is, te weten een bandrecorder. Daar ligt het probleem: daarmee is gemanipuleerd. En dat lijkt te gelden voor de gehele reeks van gesprekken A-4-30 t/m A-4-34 die in de avond van 1 december 1997 door Baybasin rondom de Ferdinand Bolstraat in Amsterdam zouden zijn gevoerd over de beweerdelijke gijzeling in Istanbul van ene Mehmet Çelik alias Hacı Hasan. Ook de meer dan tien eenduidige aanwijzingen uit gesprek A-4-34 dat Baybasin ten tijde van het voeren ervan in Istanbul verbleef in plaats van op de Ferdinand Bolstraat te Amsterdam, tonen aan dat met de verkeersgegevens van deze gehele gespreksreeks moet zijn gesjoemeld/gemanipuleerd. Ook hier bleek de inhoud van een lang geleden gevoerd gesprek gekoppeld aan de JTS-gegevens van een op 1 december 1997 vanuit Amsterdam ander gevoerd gesprek.

Het betreft een extreem ernstige misleiding van de rechter, die – zo is het meer dan ernstige vermoeden – indien het hof daar indertijd van op de hoogte was geweest zondermeer tot een niet-ontvankelijkverklaring van het Openbaar Ministerie zou hebben geleid.

---

¹⁹² bijlage 130: onderzoeksverslag d.d. 4 juni 2017 van Hans Meijer, hfst 10, pp. 32-41 met Meijers argumentatie voor deze conclusie

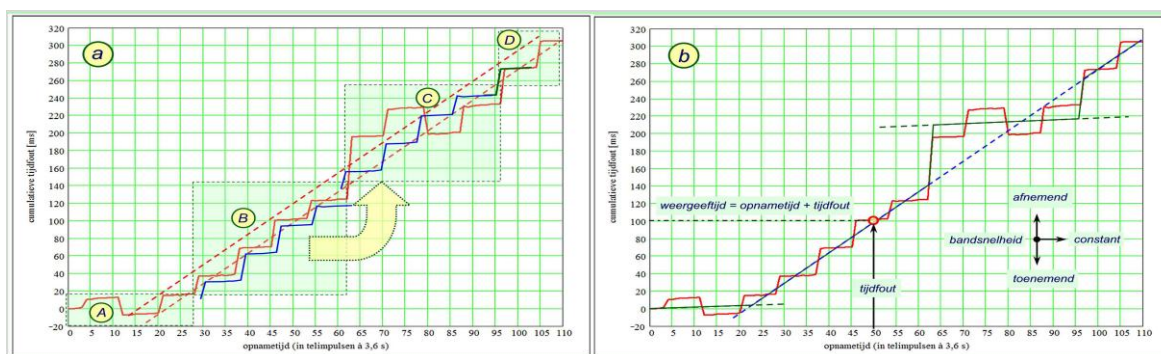

NOVUM 94 B

De metingen verraden ook montage van de gespreksinhoud

Meijer legt in zijn rapport uit dat de reguliere weergave van een opname met een bandrecorder met 'tachoregeling' een regelmatig 'blokgolf'- of trapjespatroon zal laten zien. De helling van het patroon wordt bepaald door de wisselwerking tussen verschillende factoren, zoals de eigenschappen van de snelheidsregeling, de afregeling van de bandspanning en de plaats van de informatie op de band: is de afwikkelspoel vol, halfleeg of bijna leeg. Hetgeen door Meijer op tweederde van het gespreksbestand van A-4-31 wordt gemeten laat echter een opmerkelijke stijlbreuk zien in dit reguliere trapjespatroon. Hij schrijft: *“Wie de trap oploopt, moet ineens een reuzensprong nemen en belandt dan op een dakterras”*. Tussen de telimpulsen #62 en #97 meet hij een geluidssegment dat afkomstig moet zijn uit een ander deel van hetzelfde gesprek met een andere plek op de bandrecorderspoel of dat afkomstig is uit een ander telefoongesprek van dezelfde sprekers via dezelfde telefooncentrale.¹⁹³ Meijer kan voor de gevonden afwijking in het patroon slechts één verklaring geven: hier is onmiskenbaar sprake van ‘overschrijving’ van een oorspronkelijk segment van het gesprek.¹⁹⁴ Hij heeft de aberratie van het reguliere patroon weergegeven in het hieronder weergegeven figuur 10. Hij legt daarover uit:

“In blok C van figuur 10 zien we het Fremdkorper, (---) In elk geval is daar de te verwachten regelmaat van het trapjespatroon doorbroken. Tussen de blokken B en D moet oorspronkelijk een continuïteit hebben geheerst. Een kopie van de trapjes in blok B, aangevuld met één 'aansluit-trapje' past vrijwel naadloos op de plaats waar (het evengrote) blok C werd ingevoegd. Genoemde variabiliteit sluit de kieren. Blijkbaar is het bovenste blok D op zijn plaats gebleven ten opzichte van B. Hieruit volgt dwingend dat in C het oorspronkelijke gesprek werd overschreven/vervangen door een ander spraakfragment. Je zou ook kunnen zeggen dat dit segment werd 'gedubt'. In de betekenis van 'het originele geluid van een opname vervangen door een voor de doelgroep passende (taal-)versie'.”¹⁹⁵

Figuur 10. Blok B past vrijwel naadloos in het evengrote C. Kennelijk is D op z'n plaats gebleven en is C een overschrijving.¹⁹⁶

¹⁹³ bijlage 130: onderzoeksverslag d.d. 4 juni 2017 van Hans Meijer, p. 24

¹⁹⁴ bijlage 130: onderzoeksverslag d.d. 4 juni 2017 van Hans Meijer, pp. 25-31

¹⁹⁵ bijlage 130: onderzoeksverslag d.d. 4 juni 2017 van Hans Meijer, p. 27

¹⁹⁶ bijlage 130: onderzoeksverslag d.d. 4 juni 2017 van Hans Meijer, p. 26

Indien voor dit meetresultaat van Meijer inderdaad geen andere plausibele verklaring bestaat, impliceert het de zoveelste aanwijzing van gerommel/manipulatie met het als bewijs gepresenteerde audiomateriaal. Het vormt daarmee op zich reeds een ernstige misleiding van de rechter voor wat betreft de authenticiteit van het gepresenteerde bewijs. Het oorspronkelijke gespreksmateriaal werd overschreven om iets te verbergen of iets toe te voegen. Het meer dan ernstige vermoeden is gerechtvaardigd dat indien het hof daar indertijd van op de hoogte was geweest, dit tot een niet-ontvankelijkverklaring van het Openbaar Ministerie zou hebben geleid.

Een geheel andere gebeurtenis

Opmerking verdient ten slotte nog dat een precieze vertaling van het door Hans Meijer onderzochte gesprek A-4-31, anders dan het hof aannam, over een geheel andere gebeurtenis spreekt dan over de beweerdelijke gijzeling van Mehmet Çelik alias Hacı Hassan.

Het dossier-scenario:

De in het dossier gepresenteerde constructie van de gijzeling was dat Mehmet Çelik werd vastgehouden in een huis waarin nog een ‘tweede’ persoon werd gegijzeld. Baybasin en zijn gesprekspartner Kenan Saritas zouden in de betwiste gesprekken spreken over ‘hun’ man Mehmet Çelik alias Hacı Hassan. Deze Mehmet Çelik zou volgens de gijzelnemer Derin zijn gegijzeld op de tweede verdieping van het huis.¹⁹⁷ De ‘tweede’ persoon, waar Baybasin en Saritas niets mee van doen hadden in het dossier-scenario, zou flink zijn toegetakeld door zijn gijzelnemers, maar had kans gezien te ontsnappen en eenmaal buiten de politie hebben gealarmeerd. De verklaringen van de getuigen en de politie zijn eenduidig dat, na de vlucht van de ‘tweede’ persoon uit het huis, het geruime tijd heeft geduurd voordat de politie de woning binnenviel. Eerst na verhoor van de gevluchte persoon in het ziekenhuis heeft de politie zich door hem de woning waar hij was gegijzeld laten aanwijzen en de daar aanwezigen, waaronder ene Mehmet Çelik, ingerekend. Hoofdcommissaris Burhan Cabuk van de afdeling Ordehandhaving van het politiebureau te Buyukcekmece verklaarde hier indertijd over dat hij na de melding via een mobilofoon naar de plaats van het voorval was gegaan: *“Vandaar hebben wij [het slachtoffer] naar het district-ziekenhuis gebracht. Nadat hij behandeld was, hebben wij met hem kunnen spreken (---) Toen hij verklaard had dat hij de woning [van de gijzeling] zou kunnen aanwijzen (---) hebben wij een inval georganiseerd.”*¹⁹⁸ Cabuk liet overigens ook nog weten dat door

¹⁹⁷ verklaring van gijzelnemer Azmi Derin, afgelegd op 30-11-1997, p. 842 van het dossier

¹⁹⁸ proces-verbaal van verhoor van Burhan Cabuk, dossier p. 929 en in dezelfde zin: politiecommissaris Dervis Bayindir die verklaarde: *“Op 30.11.1997 hebben wij vernomen dat een persoon in de wijk van woonoord Mimaroba in ons district mishandeld wordt. (---) Het was ongeveer 10.00 uur. (---) Hierop werd een actie georganiseerd en nadat het slachtoffer Alaaddin Niromand Nojahan is behandeld, is hij, onder begeleiding en met mijn team (---) naar het adres (---) gegaan, dat het slachtoffer heeft aangewezen”, dossier pp. 920-921. Deze verklaringen komen overeen met die van de gijzelnemers Reşat Aydoğan (dossier p. 830),*

geen van de verdachten in deze zaak noch enig slachtoffer de naam Kenan Saritas werd genoemd.¹⁹⁹ De naam Baybasin wordt evenmin door iemand genoemd in deze zaak, noch door de gijzelnemers noch door één van de slachtoffers.

Aan Baybasin wordt over een andere gebeurtenis verteld in gesprek A-4-31

Uit de woordelijke vertaling van gesprek A-4-31 en ook tapgesprek A-4-25 blijkt over een andere gebeurtenis te worden gesproken waarin een politie-inval in een woning plaatsvond. Het betrof een inval ten gevolge van het afluisteren van telefoons in het pand. Er was ergens een inval geweest omdat telefoons waren afgeluisterd, zo vertelt Kenan Saritas in het gesprek A-4-25.²⁰⁰ In gesprek A-4-31 gaat Saritas daar verder op in: *“Omdat die telefoon daar was, hebben ze de plaats kunnen vaststellen.”*²⁰¹ De genoemde ‘tweede’ persoon in die woning zou volgens het gesprek pas zijn gevlucht nadat de politie op de deur bonkte. Saritas deelt daarover mee in gesprek A-4-31: *“Die andere eerloze weet je wel. Niet die van ons maar die andere (---) is nadat er beneden tegen de deur werd geslagen (---) zijn handen en armen waren vastgebonden (---) springend als een konijn (---) gooide hij zichzelf naar beneden.”*²⁰² De ‘tweede andere persoon’ had dus niet de politie gealarmeerd na zijn vlucht uit de woning. Hij vluchtte pas op het moment dat de politie zich meldde. Dit betekent dat in het telefoongesprek A-4-31 Baybasin over een ander voorval wordt verteld dan het voorval van 30 november 1997 waarover het dossier spreekt. Dat de als bewijs gepresenteerde gesprekken inderdaad niet over de beweerdelijke gijzeling van Mehmet Çelik gaan, blijkt ten slotte ook uit de opmerking in gesprek A-4-31 van Kenan Saritas dat ‘hun’ man, in het gesprek genoemd *“onze Sisko”* op de tweede verdieping was *“en op de derde verdieping die ander weet je wel”*, waarmee op de ‘tweede vluchtende’ persoon wordt gedoeld. Saritas vervolgt dat een van de jongens opsprong vanwege het lawaai van de politie aan de deur en toen *“zag dat er bij Sisko niks aan de hand was. Hij springt naar boven (---) en ziet dat die flikker [de tweede persoon] uit het raam is gesprongen (---) en op dat moment kwamen de bevoegde vrienden er al bij.”*²⁰³

We zien dat in gesprek A-4-31 dus niet wordt gesproken over de door het hof in het veroordelend arrest bedoelde Mehmet Çelik alias Haci Hassan. Het gesprek gaat over een politie-inval in een woning waar ook “onze Sisko” verbleef. De inval vond volgens het gesprek niet plaats naar aanleiding van de vlucht van een gegijzelde persoon, maar op basis van afgeluisterde telefoons. De gegijzelde persoon kon door de politie-inval juist vluchten.

Hikmet Derin, (dossier p. 835) en Azmi Derin, (dossier p. 842). De laatste verklaarde: *“Op 30.11.1997 is Alaaddin rond 10.00 uur uit het raam gesprongen van de derde verdieping en gevlucht. Reşat is achter hem aan gerend en na een half uur alleen teruggekomen. (---) Er was nog geen uur voorbij of de politie kwam--.”*

¹⁹⁹ proces-verbaal van verhoor van Burhan Cabuk, dossier p. 930

²⁰⁰ Derde Aanvulling op herzieningsaanvraag, pp. 45- 46 en de novum 95

²⁰¹ **appendix 8:** vertaling van gesprek A-4-31 zoals dat in april 2015 aan de verdediging is afgegeven, door mr. T. Çelik, juridisch medewerkster bij Bakker Schut & van der Plas Advocaten, p. 6

²⁰² appendix 8: vertaling van gesprek A-4-31 door mr. T. Çelik, pp. 3 en 4

²⁰³ appendix 8: vertaling van gesprek A-4-31 door mr. T. Çelik, p. 4, tussen 3:26.640- 4:04.800 minuten

Ook op basis van de inhoud van dit tapgesprek A-4-31 lijkt het waarschijnlijk dat het afkomstig is uit een periode waarin Baybasin nog in Turkije verbleef, gezien de uitnodiging van Baybasin aan zijn gesprekspartner Kenan Saritas in het gesprek om even een hapje mee te komen eten met hem.²⁰⁴

- Saritas zegt: *“Eet smakelijk broer, schikt het je?”*
- Baybasin: *“Ja het schikt, dank je wel. Wees welkom als je wil.”*
- Saritas: *“Ja broer, ik zal komen, maar er is --- laat ik het eerst met deze kloodzakken afmaken, dan kom ik”*

Zo’n uitnodiging vanuit Amsterdam aan iemand in Istanbul die zich met een beweerdelijke gijzeling bezighoudt, lijkt – eufemistisch uitgedrukt – weinig reëel. Het kennelijk uit vroeger tijden stammende gesprek moet er door de bazen Ferruh Tankuş en Hüday Sayin van de narcotica-brigade in Istanbul met de haren zijn bijgesleept om een voor de Nederlandse rechter geloofwaardige gijzelingsconstructie in elkaar te zetten.

Het minutieuze meetonderzoek van Hans Meijer heeft nu aangetoond, dat we inderdaad te maken hebben met een niet-authentiek telefoongesprek afkomstig van een vroegere, analoge bron en gekoppeld aan een digitale opname met JTS-burst en Nederlandse beltoon. Het gaat hoogstwaarschijnlijk om een jaren eerder analoog getapt gesprek uit de tijd dat de nog in Turkije woonachtige Baybasin zijn gesprekspartner ‘Saritas’ probleemloos kon uitnodigen om een hapje mee te eten. De onderzoeksuitkomst van Meijer past ook naadloos bij het getuigenis van de Turkse politieman X1 dat de gijzelingszaak Mehmet Çelik niet meer was dan een door zijn bazen bij de narcoticabrigade in Istanbul in elkaar gezette fake-zaak met behulp van oude tapgesprekken uit het archief. Meijers uitkomst verklaart eveneens waarom in gesprek A-4-31 de naam van Mehmet Çelik alias Hacı Hassan nergens valt en de beweerdelijk door hen gegijzelde persoon plotsklaps met de naam *“onze Sisko”* wordt aangeduid. Gesprek A-4-31 gaat over een totaal andere gebeurtenis, en vond hoogstwaarschijnlijk ook plaats in een andere tijd, namelijk voordat Baybasin Turkije verliet.

Meijers onderzoeksuitkomst vormt tevens – met het resultaat van onderzoek van mr. Aben dat een Amsterdamse zendmast blijkt te zijn gekoppeld aan een in Turkije gevoerd gesprek – het ultieme bewijs van het feit dat de in de Kislev 2 tapkamer geregistreerde tapgesprekken door ingrijpen van onbevoegden dan wel onbevoegd handelende bevoegden konden worden vernietigd dan wel vervangen dan wel gewijzigd. Het is, zo laten zijn meetuitkomsten zien, mogelijk geweest om gespreksmateriaal dat door een analoge bandrecorder was geproduceerd, te koppelen aan een digitaal geregistreerde JTS-burst en Nederlandse beltoon. De onderzoekers van PricewaterhouseCoopers hebben in hun onderzoeksrapport van 2003 niets teveel gezegd, zo blijkt hieruit. De tot die tijd in gebruik zijnde digitale tapkamers boden mogelijkheid tot onbevoegde wijziging of vernietiging van getapte boodschappen en log-gegevens. In de zaak van verzoeker is deze mogelijkheid geen optie gebleven maar op dramatische wijze realiteit geworden.

²⁰⁴ appendix 8: vertaling van gesprek A-4-31 door mr. T. Çelik, p. 1, tussen 11.700-22.860 seconden

VIII. CONCLUSIE

Geen fair process

In deze toelichting is gepoogd voor zover als mogelijk een reactie te formuleren op het door de AG in aansluiting op de Tweede en Derde Aanvulling op de herzieningsaanvraag verrichte technische onderzoek. Deze reactie is allereerst niet volledig door een gebrek aan tijd en middelen. Zo staat mij noch een technisch team ter beschikking noch heb ik vrij toegang tot (identieke kopieën van) het aan het bewijs ten grondslag liggende audiomateriaal. Dit laatste is de verdediging, op enkele WAV-bestanden van een reeks geselecteerde gesprekken na welke haar in april 2015 ter beschikking werden gesteld, negentien jaar lang onthouden. Evenmin heb ik toegang tot gespreksbestanden uit andere opsporingsonderzoeken waarop de AG een beroep doet voor zijn argumentatie. Ten tweede bleek in de loop van het herzieningsonderzoek cruciaal bewijsmateriaal op ‘onverklaarbare wijze’ verdwenen. Dertien van de achttien veiliggestelde analoge banden bleken ergens tussen 2009 en 2014 uit de kluis van het Openbaar Ministerie te Arnhem te zijn verdwenen, zonder dat iemand weet hoe. Zij delen dit lot met het cruciale ‘plan van aanpak’ van januari 1997, dat de verdediging helderheid had kunnen verschaffen over het volgens de tolk Cetinkaya ‘*al inpluggen van de stekkers in 1996*’ en de samenwerking met Turkije daarbij. De tapkamer Kislev-2 waarmee digitaal was getapt in het Baybasin-onderzoek bleek ontmanteld, zodat de onderzoeken van PricewaterhouseCoopers uit 2003 en de deskundigen uit de T 14-zaak niet meer konden worden herhaald.

Het zette de verdediging op een achterstand die strijdt met de waarborgen voor een *fair process* zoals neergelegd in artikel 6 lid 6 sub b van het EVRM²⁰⁵

In mijn reactie op de nieuwe onderzoeksresultaten van de AG leg ik uit dat ondanks dit alles zijn onderzoek heeft bevestigd dat het in de zaak aan het bewijs ten grondslag gelegde gespreksmateriaal niet voldoet aan de daaraan in het licht van een *fair process* en ten behoeve van de waarheidsvinding te stellen eisen van betrouwbaarheid. Dit geldt zowel voor het analoog als het digitaal geregistreerde tapmateriaal. Het geldt ook voor de op basis van dit materiaal gefabriceerde Nederlandse samenvattingen, die keer op keer op cruciale momenten valse en onjuiste weergaven bleken te bevatten van het daadwerkelijk besprokene. Het aan verzoekers veroordeling ten grondslag gelegde bewijs bestaat voor 90 procent uit deze tapgesprekken. Ook dit impliceert een diepgaande inbreuk op verzoekers recht op een *fair process* zoals neergelegd in artikel 6 EVRM.

De analoog opgenomen banden

Het nadere onderzoek van de AG heeft bevestigd dat iedere waarborg ontbrak – en nog steeds ontbreekt – dat de ooit als authentiek gepresenteerde moederbanden daadwerkelijk

---

²⁰⁵ ECHR, Case of *Natunen v. Finland*, 31 March 2009, Application no. 21022/04, rov. 37-50

de originele gepretendeerde afgeluisterde gesprekken bevatten. Een FSK-signaal ter controle van dat het om een originele band gaat, ontbreekt. Printerlijsten en/of processen-verbaal met tellerstanden die het FSK-signaal als controle zouden vervangen, ontbreken of zijn weggegooid. Rechercheurs en tolken hadden indertijd zonder daadwerkelijke controle toegang tot de ‘originele’ banden, terwijl het zonneklaar is dat in ieder geval één van hen ook direct voor de Turkse autoriteiten werkte in deze zaak. De queeste van de AG naar de zoekgeraakte moederbanden bevestigt de onbetrouwbaarheid van het bewijsmateriaal dat indertijd door de analoge tapkamers werd geproduceerd. Dertien veiliggestelde banden bleken uit de kluis van het Openbaar Ministerie te Arnhem te zijn verdwenen, zonder dat iemand weet hoe. Hetzelfde geldt voor het cruciale ‘plan van aanpak’ van januari 1997 waarmee het strafrechtelijk onderzoek tegen verzoeker is gestart. Het bewijst minst genomen dat moederbanden gewoon konden ‘verdwijnen’ en zo nodig worden ‘vervangen’. (hoofdstuk I)

Het nadere onderzoek van de AG heeft tevens bevestigd dat het analoog opgenomen materiaal anomalieën vertoont die niet anders verklaarbaar zijn dan uit manipulatie. Zo mist gesprek A-1-4 een JTS-burst. Volgens de technisch specialisten is er zonder voorafgaande JTS-header geen sprake van een correcte registratie van een gesprek. (hoofdstuk II)

Ook laat het nadere onderzoek van de AG zien dat de door de deskundige Van den Heuvel geformuleerde ‘aanzingtheorie’ ter verklaring van het ontbreken van eindegesprekstonen in sommige analoog opgenomen gesprekken, faalt. Zij wordt in al de verschillende gestalten die men haar laat aannemen steeds opnieuw door de empirische feiten weerlegd. (hoofdstuk III)

Voor de in hetzelfde gesprek A-1-4 gevonden puls-reeks heeft ook de AG geen plausibele alternatieve verklaring kunnen geven. De deskundige Van de Ven spreekt van een reeks schakelklikken van een ouderwetse elektromechanische hefboomschakelaar. Dit betreft een onverklaarbaar fenomeen midden in een doorlopend telefoongesprek. In ieder geval kan na het jarenlange onderzoek in herziening worden vastgesteld dat de door de deskundige Van den Heuvel aangedragen alternatieve verklaring dat het hier om het plaatsen van een mobiele telefoon in een ‘carkit’ of ‘lader’ zou gaan, geen hout snijdt. Dat een dergelijke plaatsing leidt tot de in het gesprek aangetroffen reeks schakelklikken heeft ook de AG niet kunnen bewijzen. Het fenomeen blijft daarmee onverklaarbaar, behalve door plaatsgevonden manipulatie. (hoofdstuk IV)

De AG heeft ook nader onderzoek verricht naar de door de deskundige in een aantal onderzochte gesprekken gevonden signalen die door de deskundige Van de Ven werden geïdentificeerd als modemsignalen. Het af luisteren van ‘moederband’ 3281 leerde de AG dat alle inkomende gesprekken op die band een vergelijkbaar ‘geluidje’ laten horen als het door Van de Ven bedoelde signaal. Ik concludeerde in hoofdstuk V dat ook deze onderzoeksuitkomst de onbetrouwbaarheid van het bewijsmateriaal afkomstig uit de analoge tapkamers bevestigt. Het betreft hoe je het ook wendt of keert een tot op heden onverklaarbare anomalie. Zelfs wanneer het hier om een modemsignaal zou gaan, zoals de

deskundige Van de Ven vaststelt, dan bevindt het zich op een onverklaarbare plaats, namelijk na de beltoon en voor het opnemen. Er is geen deskundige die hiervoor een plausibele verklaring heeft kunnen geven. Dat het signaal zich niet alleen manifesteert op enkele voor het bewijs essentiële gesprekken, maar ook te vinden is op andere inkomende gesprekken op band 3281, zegt weinig. Het signaal blijkt zich niet op *alle* inkomende gesprekken op die band te bevinden en komt evenmin terug in digitaal geregistreerde gesprekken van dezelfde telefoon en tap. Referentiemateriaal van eerder in dezelfde tapkamer in de zaak opgenomen banden ontbreekt, want de banden zijn vlak voor het onderzoek in herziening ‘zoekgeraakt’. Het signaal vormt daarmee een sterke aanwijzing voor geknoei met de gehele zogenaamde moederband 3281.

Het digitaal opgenomen materiaal

Het digitaal vergaarde bewijsmateriaal voldoet evenmin als het analoog geregistreerde tapmateriaal aan de daaraan op basis van een *fair process* en ten behoeve van de waarheidsvinding te stellen eisen van betrouwbaarheid.

De uitkomsten van het PricewaterhouseCoopers-onderzoek in 2003 spreken voor zich. De onderzochte digitale tapkamers boden reële risico's van manipulatie van geïntercepteerde (meta)informatie door onbevoegden. Deze conclusie van PricewaterhouseCoopers was geen uitkomst van nattevingerwerk, maar gebaseerd op eigen onderzoek in de toen nog functionerende digitale tapkamers en op bronnen rechtstreeks afkomstig van de onderzochte interceptie-organisaties, de fabrikanten van de geplaatste interceptiesystemen en hun medewerkers.

Het herzieningsonderzoek heeft belangrijke documentatie opgeleverd die de vraag naar het ‘hoe’ beantwoordt van de in 2003 door PricewaterhouseCoopers vastgestelde mogelijkheden van wijziging en vernietiging van tapboodschappen en loggegevens. Een proces-verbaal van een toenmalig tapkamerbeheerder en een brief van het ministerie van Justitie beschrijven hoe in die tijd op tamelijk eenvoudige wijze gebruik kon worden gemaakt van de opties tot wijziging en vernietiging die de interceptiesystemen boden. De onderzoeksresultaten van de deskundigen in de T 14-zaak vormen hiervan zowel een bevestiging als een nadere uitwerking.

Deze uit die tijd afkomstige informatie heeft de AG met zijn nadere onderzoek niet kunnen weerleggen. Pogingen daartoe strandden op het ontbreken van een zogenaamde hoofd-AMS van de Kislev-2 tapkamer. Deze bleek al jaren geleden ontmanteld. De KLPD bleek alleen nog maar te beschikken over een zogenaamde Court Evidence Unit die niet in verbinding stond met een hoofd-AMS voorzien van een zogenaamde ADABAS database. De beschreven eenvoudige handelingen tot wijziging en vernietiging van tapboodschappen en loggegevens, bleken indertijd slechts mogelijk via de *directory* ofwel de database van deze hoofd-AMS. Deze was indertijd eenvoudig met DOS-tools en het juiste wachtwoord toegankelijk vanuit de uitwerkstations van rechercheurs en taptolken, zo laat ook de originele productbeschrijving van Comverse Technology Inc. zien. De nog beschikbare

ontkoppelde Court Evidence Unit, zoals deze tijdens de demonstratie van 6 april 2017 stond opgesteld, biedt deze mogelijkheid niet. (hoofdstuk VI)

Ook het digitaal opgenomen gespreksmateriaal laat anomalieën zien die niet anders verklaarbaar zijn dan uit manipulatie. Het nadere onderzoek van de AG naar de gevonden Turkse beltonen die onverklaarbaar afwijken van de ITU-standaarden maakt dit niet anders, zoals besproken in hoofdstuk VIII. De afwijkende beltonen zijn volgens alle ingeschakelde telecommunicatiedeskundigen onverklaarbaar. Het vinden van vergelijkbare ‘afwijkende’ Turkse beltonen in gesprekken uit onderzoeken die in dezelfde tijd liepen, zou wel een ingang kunnen bieden voor een eventuele ‘alternatieve verklaring van de gevonden afwijking. De afwijking zou ook een gevolg kunnen zijn van de toen bestaande praktijk van het gezamenlijk tappen door de Nederlandse en Turkse politie in Istanbul. Ik gaf aan dat niet is uit te sluiten dat deze toen gangbare wijze van samenwerken mede debet is aan deze gevonden afwijkingen in de Turkse beltonen. Indien dit het geval is, bevestigt dit de vele Turkse bronnen (waaronder ook de tolk Cetinkaya) die aangeven dat deze intensieve Turks-Nederlandse (tap)samenwerking gewoon doorliep in de Baybasin-zaak en is aangegrepen voor het geruisloos inbrengen van uit Turkse archieven afkomstige ‘oude’ tapgesprekken.

Het gerenommeerde onderzoeksbureau AMETOS N.Y. Ltd heeft voorts kunnen achterhalen dat het volgens de tapverbalen gebelde Israëlische nummer 00.972.50.20.0000 tot 1999 een niet-publiek nummer betrof dat dus niet door Baybasin in december 1997 kon worden gebeld. Deze informatie komt overeen met de eerdere onderzoeksuitkomst van de deskundige Peller dat dit mobiele nummer *invalid* was in de door hem onderzochte periode. Dit nummer bleek in 1997, toen Baybasin ermee zou hebben gebeld naar ene ‘Maier’ en ene ‘Alex’, dus non-existent. (hoofdstuk VII)

Een nieuw novum

Tot slot wordt in hoofdstuk VIII een nieuw novum ingebracht in de vorm van een onderzoeksverslag van de elektronicatechnicus Hans Meijer. Dit novum is opgedeeld in de nova 94A en 94B.

Het diepgaande en minutieuze technische onderzoek van Meijer toont een breuk aan tussen enerzijds de in gesprek A-4-31 aanwezige JTS-header met de verkeersgegevens van het gesprek en de volmaakt digitaal weergegeven beltoon van 425 Hz, en anderzijds de gespreksinhoud, die bewijsbaar uit een andere niet digitale bron afkomstig is, te weten een bandrecorder. Dat kan niet anders dan door manipulatie zijn veroorzaakt. Beargumenteerd wordt dat hetzelfde lijkt te gelden voor de gehele reeks van gesprekken A-4-30 t/m A-4-34 die in de avond van 1 december 1997 door Baybasin rondom de Ferdinand Bolstraat in Amsterdam zouden zijn gevoerd over de beweerdelijke gijzeling in Istanbul van ene Mehmet Çelik alias Hacı Hasan. Bevestiging hiervan is te vinden in de meer dan tien eenduidige aanwijzingen in gesprek A-4-34 dat Baybasin ten tijde van het voeren ervan in Istanbul verbleef in plaats van in de Ferdinand Bolstraat te Amsterdam, alsmede het feit

dat Baybasin in gesprek A-4-31 vanuit Amsterdam zijn gesprekspartner in Istanbul uitnodigt om ‘even een hapje mee te eten’.

Meijer komt op grond van zijn minutieuze metingen tevens tot de conclusie dat ook de inhoud van gesprek A-4-31 middels ‘montage’ veranderingen moet hebben ondergaan.

Zijn onderzoeksresultaten leggen een extreem ernstige misleiding van de rechter bloot, die – zo is het meer dan ernstige vermoeden – indien het hof daar indertijd van op de hoogte was geweest, zondermeer tot een niet-ontvankelijkverklaring van het Openbaar Ministerie zou hebben geleid.

In een Zesde Aanvulling op de herzieningsaanvraag zal uw Raad nog in kennis worden gesteld van mijn reactie op een Tolkenverslag van 18 juli 2016 dat ik op 16 januari 2017 van de AG ontving. Deze reactie deed ik reeds op 21 maart jl. aan de AG toekomen.

Met conclusie tot persistit

Samengevat is op grond van het tot op heden naar voren gebrachte het ernstige vermoeden gerechtvaardigd dat indien alle nieuw opgekomen gegevens indertijd bekend zouden zijn geweest aan het hof, het onderzoek van de zaak zou hebben geleid hetzij tot vrijspraak van verzoeker van alle hem ten laste gelegde feiten, hetzij tot de niet-ontvankelijkverklaring van het Openbaar Ministerie, hetzij tot een toepassing van een minder zware strafbepaling.

Redenen waarom verzoeker persisteert bij zijn verzoek aan Uw College om de herziening van voormelde uitspraak te willen bevorderen, met zodanige verdere beslissing als zal worden vermeend te behoren.

Hoogachtend,

A.G. van der Plas